

Barns röster om växelvis boende

Vardagsliv, familjepraktiker
och nära relationer

Rakel Berman

INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Skriftserien 2019:2
Institutionen för socialt arbete
Göteborgs universitet

© Rakel Berman

Omslagsbild: Klara Berman
Illustrationer: Kristoffer Svedulf
Sättning: BrandFactory
Tryck: BrandFactory, Kållerød, 2019

ISSN: 1401-5781
ISBN: 978-91-88267-11-5 (tryckt)
ISBN: 978-91-88267-12-2 (PDF)
Online: <http://hdl.handle.net/2077/61729>

ABSTRACT

Title: Children's perspectives on dual residence: Everyday life, family practices and personal relationships
Author: Rakel Berman
Key words: dual residence, shared residence, alternating residence, joint physical custody, shared parenting, children, separation, divorce, family practices, children's influence, everyday mobility, emotion
ISBN: 978-91-88267-11-5
ISSN: 1401-5781
Internet: <http://hdl.handle.net/2077/61729>

Over the past decades, the ways in which children's care is arranged after parental separation have changed significantly in many societies. Dual residence, where children live across two households spending equal amounts of time with each parent, is particularly common in Sweden. Despite the dramatic increase in dual residence in Sweden, knowledge from children's point of view is limited.

This thesis aims, through children's perspectives, to provide knowledge about everyday life when lived across two households, with a special focus on family practices, influence and personal relationships. The thesis draws on qualitative interviews with children and teenagers, whose stories, descriptions and reflections have been analysed using thematic analysis. Both theoretically and methodologically, the basis of this thesis is the sociology of childhood, in which the active and reflective roles of children are accentuated. This perspective guides the analysis, highlighting the ways in which children participate in, and influence, decisions regarding how their dual-residence arrangements are put into practice. Family life is understood as a process of doing, and the concept of family practices is adopted to shed light on the particular practices that constitute everyday life for children in dual residence arrangements.

The thesis includes four articles, each of which illuminates a separate theme. Article I, II and III are empirical articles highlighting different aspects of everyday life in the context of dual residence, and the fourth article is a literature review. Article I focuses on dual residence as a mobility practice, emphasizing the practical, emotional and relational transitions involved when children live in and move between two homes. Participants' reflections about relationships with parents are discussed in Article II. Article III focuses on children's influence over their residence arrangements and practices therein. Article IV investigates the meta-data of the research on dual residence (when, where, who, and how) and their purposes and study findings (what).

In summary, findings illuminate the nuances and the everyday complexities of living in two homes. Routinely managing practical and emotional transitions requires effort, even if they become an ordinary part of life to which many children become acclimatised. These transitions may also lead children to reflect about family relationships and think more explicitly about what they mean to them. Taken together, the thesis demonstrates that dual residence involves both positive and negative aspects where children's experiences differ and change over time. In the final part of the thesis, key elements that influence children's well-being and the way they feel about practising dual residence are discussed. Children's relationships lie at the centre of dual-residence family life and they play a crucial role in the way dual residence is experienced. By focusing children's perspectives, this thesis sheds light on how dual residence can be understood, it highlights the significance of listening to children and considering their views regarding issues that affect their lives.

Publikationer

Avhandlingen baseras på följande publikationer:

- I. Berman, Rakel (2019). Children in Motion: Everyday Life Across Two Homes. I L. Murray, L. McDonnell, T. Hinton-Smith, N. Ferreira, K. Walsh (Red.), *Families in motion: Ebbing and flowing through space and time* (s. 195-213). West Yorkshire: Emerald. doi:10.1108/978-1-78769-415-620191012. (Publiceras 25 oktober 2019).
- II. Berman, Rakel (2015). (Re)doing parent-child relationships in dual residence arrangements: Swedish children's narratives about changing relations post-separation. Special issue, *Journal of Family Research*, 2015(10), 123-140.
- III. Berman, Rakel (2018). Children's influence on dual-residence arrangements: Exploring decision-making practices. *Children and Youth Services Review*, 2018(91), 105-114. doi:10.1016/j.childyouth.2018.05.038
- IV. Berman, Rakel & Daneback, Kristian (2019). Children in dual-residence arrangements: A literature review. (Inskickat manuskript).

Tillstånd att publicera artikel I, II och III har inhämtats från respektive tidskrift/förlag.

Tack!

Nu är det snart dags att sätta punkt, och inte vilken punkt som helst, utan avhandlingens allra sista. Innan jag gör det vill jag passa på att tacka några viktiga personer som funnits med mig längs vägen (på plats eller i hjärtat).

Mitt första och största tack riktar jag till de barn och ungdomar som jag har fått privilegiet att intervjuar om livet i två hem. TUSEN TACK för att ni gav mig ert förtroende och delade med er av era erfarenheter och kloka reflektioner!!! Att få träffa er och ta del av era berättelser var det roligaste under hela min doktorandtid, och jag är plågsamt medveten om det alldeles omöjliga i att i detta format göra full rättvisa åt era berättelser.

Jag vill också tacka de lärare, kuratorer, skolsköterskor, rektorer och andra som hjälpte till vid rekryteringen av studiens deltagare. Särskilt tack till Åsa för ditt engagemang.

Majblommans Riksförbund och Helge Ax:son Johnsons Stiftelse ska ha ett stort tack för det fina forskningsbidrag respektive stipendium jag förärades.

Med mig på denna långa och slingriga väg har jag haft mina handledare, Ingrid Höjer och Kristian Daneback. Stort tack för att ni stått vid min sida. Kristian, din blick för helhet och struktur samt dina retoriska frågor och spetsfundiga kommentarer har både underlättat och lättat upp arbetet. Ingrid, du har tålmodigt uppmuntrat och stöttat när det har behövts som allra mest.

Med jämna mellanrum har avhandlingsmanuset granskats. Tack till Therése Wissö, Ylva Rancken-Lutz, Monica Nordenfors och Gry Mette Haugen som hjälpte mig framåt vid dessa doktorandseminarier. Alldeles särskilt vill jag tacka Gry Mette Haugen som kom hela vägen från Trondheim för att opponera på mitt slutseminarium. *Tusen tack* för varm, generös och hjälpsam vägledning! Jag vill också rikta ett särskilt varmt tack till Therése Wissö och Peter Dellgran som utgjorde min läsgrupp och har varit till ovärderlig hjälp i sista delen av avhandlingsskrivandet. Tack för ert engagemang, noggrann läsning och kloka synpunkter både vad gäller helhet och detaljer. Stort tack också till Johanna Schiratzki som läste och gav mig respons på kapitel 3.

Till kollegorna på institutionen för socialt arbete i Göteborg riktar jag ett samlat tack – ni är många som har förgyllt min doktorandtid på olika sätt. Hjältarna i administrationen hade jag inte klarat mig utan, speciellt inte Ingegerd Franzon, Maria Gimströmer och Lyudmyla Khrenova. Det härliga gänget på våning två – tack för livliga diskussioner, djupa samtal och hysteriska skratt i korridoren och kring lunchbordet. Linda Lane – tack för språkhjälp, rutinerade tips samt inte minst choklad och jordnötsbars i stunder av nöd. Julia Bahnér, Tobias Davidsson och Kristina Alstam, med er tog jag de första stapplande stegen in i den (ganska märkliga) akademiska världen – tack för trevligt sällskap och igenkännande suckar och skratt. Tack alla sköna dok-

torandkollegor jag har fått förmånen att lära känna! Allra särskilt vill jag nämna Nina Tryggvason, Hanna Mac Innes, Linda Mossberg, Rasool Awla och Åsa Borgström – mina roliga, kloka och goda doktorandvänner – ni är sådana klippor! Och så Charlotte Melander, hur skulle jag klarat mig utan dig? Tack för allt från soliga samtal på balkongen till stöd och hjälp i avhandlingsskrivandets vedermödor!

Alla nära och kära utanför akademien ska också ha sitt tack. Daniel – för de godaste bakverken, evig vänskap och absurda WhatsApp-konversationer! Kina – gammal kärlek rostar aldrig! Gertrud, förutom att du är en underbar vän vill jag tacka dig för korrekturläsning de luxe och värdefulla kommentarer! Niclas – för din vanvördiga humor och dina höga tankar om mig! Malin, Märta och Maria – för trofast vänskap. Jag är så glad att ha er som vänner! Anne – merci pour ton grand cœur et ta maison toujours ouverte pour nous, tes bons gâteaux et de m'avoir appris la langue française (sans censure). Tu me manques!

Mormor och morfar, tack för kärlek, omtanke och ert öppna och välkomnande hem. Ni är mina förebilder! Mamma och pappa – tack för att ni alltid finns för mig och tack för förskolehämtningar och annan kärleksfull hjälpsamhet på sluttampen. Tack till Denise och Leon för er stora tilltro till mig och tack till Leon för att du hämtar och skämmer bort Liv en gång i veckan. Tack bästa Eva som också ryckt ut flera gånger på slutet – jag hoppas på mer socialt umgänge framöver! Tack Kristoffer, Hanna och David för att ni är mina kära syskon som jag älskar. Kristoffer – stort tack för att du gjorde avhandlingens figurer så fina!

Mitt sista och alla innerligaste tack går till min egen familj – tack för ett kärleksfullt men tämligen kaotiskt familjeliv! Robert, jag är så glad att jag har dig vid min sida! Tack för pepp och stöd och för att du tycker jag är bäst i världen, no matter what. Tack även för att du lagat god mat och sett till så att vi har överlevt de senaste veckorna. Mina älskade barn: Klara, Miriam och Liv. Ni är fantastiska! Tack för kärlek, klokskap, vardagsliv och perspektiv på livet. Det må låta som en kliché, men ni påminner mig varje dag om vad som är viktigast!

Nu ska här ätas tårta och drickas champagne!!!

Majorna den 28 augusti 2019

Rakel Berman

Innehållsförteckning

I. Inledning	1
Syfte och forskningsfrågor.....	3
Studiens material.....	6
Avhandlingens disposition.....	7
2. Växelvis boende i Sverige – omfattning och utveckling	9
Definition och praktik.....	9
Familj i förändring.....	10
Skilsmässor och separationer i tidsperspektiv.....	10
Barns boende efter en separation.....	12
Vilka bor växelvis?.....	14
3. Växelvis boende i Sverige – en fråga om politik, lagstiftning och förändrade föräldrapraktiker	17
Familjepolitik med jämställdhet som mål.....	17
Faderskap i förändring.....	19
Lagstiftning och praktik.....	20
Sammanfattande kommentarer.....	24
4. Ett forskningsfält i förändring	27
Begrepp, definitioner och skilda kontexter.....	27
Ett framväxande men avgränsat forskningsfält.....	29
Varierande perspektiv och ingångar.....	29
Forskningsfrågor och resultat.....	33
Avslutande reflektioner.....	42
5. Teoretiska perspektiv och begrepp	43
En barndomssociologisk ansats.....	43
Barns personliga liv.....	48

Familjepraktiker – familj är något vi gör.....	50
Avslutande reflektioner.....	53
6. Metod och genomförande	55
Vetenskapsteoretisk ansats	55
Förförståelse och forskarrollen.....	56
En kvalitativ ansats med intervjuer som metod.....	57
Urval, tillträde och rekrytering.....	58
Deltagarna	61
Intervjuerna.....	62
Analysprocessen	66
Reflektioner kring validitet, reliabilitet och generaliserbarhet.....	68
Etiska överväganden	70
7. Sammanfattning av artiklarna.....	77
Artikel I: Children in motion.....	77
Artikel II: (Re)doing parent-child relationships in dual-residence arrangements	78
Artikel III: Children's influence on dual-residence arrangements.....	79
Artikel IV: Children in dual-residence arrangements: A literature review	80
8. Barns röster om växelvis boende: En avslutande diskussion.....	83
Familjepraktiker, inflytande och relationer.....	83
Växelvis boende och barns välmående.....	87
Avslut och framåtblick.....	93
English summary.....	99
Referenser	107
Appendix.....	131
Artiklar I – IV	147

Figurförteckning

Figur 1 Barns boende efter separation 2012/13.....	12
Figur 2 Växelvis boende i Sverige över tid	14
Figur 3 Omständigheter som påverkar barns upplevelser av växelvis boende	88
Figur 4 Key elements which influence children's experience of dual residence.....	105

I. Inledning

Rakel: Vad är det bästa med att just ha en varannan-vecka familj, eller vad man ska säga?

Philip(17): Ja, man får lite mer saker av varje... Man får se lite olika, två olika världar. Det är väl det som är bra, nackdelen är väl det att man måste åka emellan, och flänga, det är inte så kul. Och nu har jag nog snart tröttnat på det tror jag. I viss mån.

Rakel: Vad har det att göra med att du snart har tröttnat på det tror du?

Philip: Ja det börjar bli så mycket annat, runt omkring familjen, och då är det ju skönt att ha ett ställe att vara på, så att man kan andas ut lite, och slippa tänka på att växla boende och istället fokusera på annat kanske.

I centrum för den här avhandlingen står barns och ungdomars berättelser om att bo halva tiden hos varje förälder och leva vardagsliv i två hem. Citatet ovan är ett utdrag ur intervjun med Philip, och speglar olika sidor av att bo växelvis, eller *varannan vecka* som det ofta kallas, det vill säga att bo halva tiden med varje förälder efter deras separation eller skilsmässa.

Växelvis boende är en modell som snabbt har blivit ett vanligt sätt att ordna familjelivet efter en separation i Sverige, och idag lever ungefär vart tionde svenskt barn mellan tolv och femton år så (Bergström, 2013). I takt med att växelvis boende blivit allt vanligare har intresset för hur boendeformen påverkar barn vuxit, både bland professionella, beslutsfattare och allmänheten. Trots det har vi begränsad kunskap om hur vardagslivet utformas och praktiseras bland barn som bor omväxlande i två hem. I synnerhet behövs kunskap med ett inifrån-perspektiv, det vill säga hur barn och unga själva upplever vardagslivet, vilka sidor som uppfattas betydelsefulla och vad som har betydelse för hur de trivs och mår. Den här avhandlingen bygger på en intervjustudie med barn och ungdomar mellan 9 och 17 år. Genom att undersöka individuella erfarenheter vill jag lyfta fram barns egna röster och belysa de nyanser och den komplexitet som ryms i deras berättelser om vardagslivet med växelvis boende.

Omkring en fjärdedel av alla svenska barn har föräldrar som separerat (Statistiska Centralbyrån, 2018b).¹ Traditionellt har barn bott mestadels hos sin mamma efter en separation, men sedan en tid tillbaka är det allt vanligare att barnen bor växelvis och delar sin tid lika mellan föräldrarna.² Utvecklingen har gått snabbt – sedan början på åttiotalet har växelvis boende gått från att beröra ungefär en procent av alla barn med separerade föräldrar till mellan 35 och 40 procent idag. Bland de barn vars föräldrar separerat nyligen bor ungefär hälften halva tiden med varje förälder (Fransson, Bergström & Hjern, 2015; Försäkringskassan, 2011; SOU 2017:6). Den stora och snabba ökningen av barn som bor växelvis har benämnts som en av de största förändringarna i barns livsvillkor i Sverige under senare år (Fransson et al., 2015, s. 4). Växande idéer om jämställdhet mellan könen, förändrade faderskapsideal och faderskapspraktiker, kvinnors ökade deltagande i arbetslivet och nya perspektiv på barns bästa är exempel på samhällseliga processer som sannolikt haft betydelse för att växelvis boende blivit vanligare. Dessa har vuxit fram i samklang med politiska förändringsprojekt, så som främjande av jämställdhet mellan könen (Alsarve, Lundqvist & Roman, 2017). Detta återkommer jag till i kapitel 3.

I ett internationellt perspektiv är den stora andelen svenska barn som bor omväxlande i två hem unikt. Ingen annanstans i världen är växelvis boende lika vanligt som i Sverige (Bjarnason & Arnason, 2011; Fransson, Hjern & Bergström, 2018). Emellertid sker just nu en parallell utveckling med ökande andel barn som bor växelvis i flera andra länder i västvärlden, även om andelen än så länge är betydligt lägre än i Sverige (Fransson et al., 2018; Smyth, 2017). Som jag nämnde inledningsvis är barn och växelvis boende ett område som har väckt stort intresse i den akademiska världen såväl som bland beslutsfattare, professionella, intresseorganisationer och bland människor i allmänhet. Framför allt har man intresserat sig för eventuella konsekvenser för barns hälsa och välbefinnande. När växelvis boende började öka i Sverige i slutet på nittio-talet ledde det till en intensiv debatt då många varnade för att barn skulle känna sig rotlösa och stressade av att flytta mellan två hem. Under senare år har ett flertal studier visat att barn med växelvis boende på gruppnivå rapporterar bättre psykisk hälsa och välbefinnande, jämfört med barn som bor med enbart en förälder efter föräldrars separation (Spruijt & Duindam, 2010; Westphal & Monden, 2015). I Sverige är dessa resultat särskilt tydliga (Bergström et al., 2013; Fransson et al., 2018; Fransson, Turunen, Hjern, Östberg, & Bergström, 2016). Däremot har forskningen hittills inte kunnat svara på vad det beror på att barn som bor växelvis generellt uppvisar bättre hälsa och välbefinnande – är det växelvisa boendet i sig en förklaring eller har det att göra

1 I avhandlingen används främst begreppet separation, vilket inbegriper både tidigare gifta och sammanboende föräldrar. I Sverige är ungefär hälften av alla par som har barn tillsammans gifta (Statistiska Centralbyrån, 2013).

2 Det finns också andra anledningar att bo växelvis, till exempel i regnbågsfamiljer där två par har barn tillsammans och barnen växlar mellan två föräldrapar. I den här studien är det dock växelvis boende efter en föräldrareparation som är i fokus.

med andra förhållanden som sammanfaller med boendeformen? Det saknas dessutom svensk forskning om hur barn själva upplever det att bo växelvis och vad de uppfattar som betydelsefullt för att det ska fungera så bra som möjligt för dem. Trots att vi under senare år har fått djupare kännedom om växelvis boende för barn så finns det alltså fortfarande många luckor i den forskningsbaserade kunskapen.

Den här avhandlingen inriktar sig på barns och ungdomars egna erfarenheter och uppfattningar om att bo omväxlande i två hem. Växelvis boende betraktas som en särskild familjemodell och ett sätt att leva när föräldrarna inte längre lever tillsammans. Denna utgångspunkt i barns och ungdomars perspektiv medför ett aktörsperspektiv, och jag tar därför avstamp i det teoretiska ramverk som kallas barndomssociologin, vilket betonar barn som sociala aktörer med egna åsikter och strategier för att hantera sin livssituation. Detta ramverk kommer att presenteras närmare i kapitel fem, där teoretiska perspektiv och begrepp introduceras.

Syfte och forskningsfrågor

Avhandlingens övergripande syfte är att bidra med kunskap utifrån barns och ungdomars perspektiv om vardagslivet med växelvis boende och vad det betyder att dela sin familjetid mellan två hem. Eftersom barns och ungas individuella erfarenheter av att bo växelvis inte har undersökts tidigare i Sverige har studien en explorativ ansats.

Utgångspunkten är att brett utforska barns och ungdomars perspektiv på växelvis boende och hur de praktiserar och upplever att växla mellan sina hem och leva vardags- och familjeliv på två platser. Jag är särskilt intresserad av hur familjelivet och nära relationer utformas utifrån att barnen bor omväxlande i två hem och hur barnen ser på sitt inflytande i beslut som berör detta.

Denna utgångspunkt kan formuleras som en övergripande frågeställning:

*Hur utformar och upplever barn och ungdomar sitt vardagsliv med familjepraktiker, inflytande och relationer utifrån att de har växelvis boende?*³

Denna frågeställning öppnar för en rad empiriska och teoretiska frågor kring barns växelvisa boende. Innan jag presenterar de specifika forskningsfrågor som avhandlingen avser besvara, vill jag säga något om bakgrunden till dessa. Avhandlingens empiriska forskningsfrågor (I, II och III) har utformats utifrån teman som är centrala i intervjumaterialet och som svarar mot några av de kunskapsluckor som identifierats på området. Dessa tre teman adresserar olika aspekter av barns växelvisa boende – barns mobilitet, relationer och inflytande – och fördjupas i var sin avhandlingens artiklar.

³ Se avsnittet *Familjepraktiker – familj* är något vi gör i kapitel 4, s. 50, för en förklaring av begreppet familjepraktiker.

I följande avsnitt ska jag kort beskriva hur forskningsfrågorna utkristalliserats genom tidigare forskning om dessa teman. Den fjärde forskningsfrågan, vilken behandlas i artikel IV, har ett annat fokus med sin inriktning på att kartlägga forskningsfältet kring barn och växelvis boende.

Mobilitet – praktiska, emotionella och relationella aspekter

Växelvis boende innebär att leva ett familjeliv präglad av *mobilitet*. Att bo på två platser och leva familjeliv i två hem, liksom att regelbundet förflytta sig däremellan, medför en inbyggd rörlighet och särskilda villkor i vardagen. Men vad betyder det för barn att leva ett liv som innehåller den här typen av mobilitet?

Forskning som undersökt barns och ungdomars välbefinnande pekar på betydelsen barn tillskriver sitt relationella sammanhang (Johansson, Brunberg & Eriksson, 2007; Wickström & Zetterqvist Nelson, 2018). Det väcker frågor kring hur barns relationer påverkas av att växla mellan två hem och familjesammanhang. Tidigare studier från Norge och Storbritannien har identifierat betydelsen av emotionella aspekter för barn som bor halva tiden med varje förälder (Haugen, 2010; Smart, Neale & Wade, 2001). Haugen (2010) visar att växelvis boende kan vara förknippat med emotionella dilemman och efterlyser vidare forskning utifrån barns perspektiv. Första forskningsfrågan adresserar därför praktiska, emotionella och relationella aspekter kopplade till att bo halva tiden med olika familjemedlemmar och växla mellan olika regler, rutiner och sociala relationer.

Nära relationer

Forskning om barn och separationer har ofta fokuserat på barns hälsa och välbefinnande, och konstaterar genomgående att barn som upplevt föräldrarnas separation på grupp-nivå mår sämre än barn som lever tillsammans med båda sina föräldrar (t ex Amato, 2010; Bergström et al., 2013; Frisco, Muller & Frank, 2007; Härkönen, Bernardi & Boertien, 2017). En vanlig tolkning är att separationen innebär en förlust av socialt kapital i och med att den dagliga kontakten med båda föräldrar försvinner (Coleman, 1988; Moxnes, 2003). Denna tolkning utgår från Colemans syn på socialt kapital, där stor tonvikt läggs på relationen mellan förälder och barn, och graden av socialt kapital avgörs av föräldrarnas fysiska närvaro och hur mycket uppmärksamhet de ger sina barn. Utifrån det drar han slutsatsen att barn förlorar socialt kapital om föräldrarna separerar (Coleman, 1988). Antagandet att föräldrarnas separation innebär en förlust av socialt kapital leder oss att fråga huruvida föräldrar och barn måste bo tillsammans på heltid för att behålla en nära relation? I en tidigare småskalig intervjustudie med

barn som bodde växelvis var ett av fynden att många barn tycktes uppleva relationen till sina föräldrar som starkare än innan föräldrarnas separation (Berman, 2010). I kontrast till teorier om förlust av socialt kapital vid en separation talade de här barnen istället om fördjupade relationer. Den här ståndpunkten ville jag utforska vidare. Avhandlingens andra forskningsfråga handlar därför om barns *nära relationer*, i synnerhet till föräldrarna, utifrån erfarenheten av familjeförändring och växelvis boende.

Inflytande i beslutsprocesser

Tidigare forskning om barns *inflytande* i beslutsprocesser har bland annat fokuserat på inflytande i samhällsliga beslutsprocesser, såsom mål och ärenden om vårdnad, boende och umgänge (se t ex Eriksson & Näsman, 2008; Röbbäck, 2012a; Sundhall, 2012). Däremot vet vi inte särskilt mycket om hur barns inflytande ser ut i den vardagliga praktiken, i barns familjer och andra vardagssammanhang. Flera studier visar emellertid att barns välmående är kopplat till känslan att ha inflytande över sitt vardagsliv (Brannen & O'Brien, 1996; Graham & Fitzgerald, 2011; Morrow, 1998). Vad gäller just växelvis boende har flera internationella forskare pekat på att barns möjlighet att påverka hur boendet arrangeras har betydelse för hur de trivs (Birnbaum & Saini, 2015; Haugen, 2010; Ottosen, Stage, & Søndergaard, 2011; Lidén & Kitterød, 2019). Vardagen med växelvis boende präglas av beslut av olika slag, från hur länge barnen ska bo i varje hem, till planering av var högtider ska firas och vilken dag de ska växla hem (Berman, 2010). Med tanke på att boendet ska organiseras så att det passar både barn och föräldrar (och eventuella bonusföräldrar och deras länkade familjesystem) så krävs ett stort mått av samordning, logistik och förhandlingar.⁴ Många beslut relaterade till det växelvisa boendet är alltså påtagliga i vardagslivet. Den tredje forskningsfrågan handlar därför om hur barn med växelvis boende ser på sitt inflytande i beslutsprocesser i sin(a) familj(er) och på vilka sätt de själva vill och kan påverka vardagens beslut samt vad som möjliggör respektive begränsar deras inflytande.

Dessa första tre forskningsfrågor, vilka behandlas i artikel I, II och III, belyser olika aspekter av barns växelvisa boende med sin inriktning på varsin empirisk fråga. Samtidigt är de tätt kopplade till varandra genom sitt gemensamma fokus på vardagsliv, familjpraktiker och relationer inom ramen för det växelvisa boendet. De är också sammanbundna genom att de tar avstamp i barns perspektiv på sitt familjeliv.

Avhandlingens syfte och specifika forskningsfrågor kan sammanfattas på följande sätt:

Syftet med denna avhandling är att fördjupa kunskapen om vardagens praktiker för barn som bor växelvis efter föräldrarnas separation, med särskilt fokus på hur fa-

⁴ Begreppet länkat familjesystem används för att beskriva hur separerade familjer är länkade till varandra genom gemensamma barn (Larsson Sjöberg, 2000).

miljeliv och relationer utformas över hemmens gränser, samt att undersöka hur barn uppfattar sitt inflytande i hur vardagslivet med växelvis boende utformas och förhandlas. Genom att fokusera på barns individuella erfarenheter är avsikten att belysa komplexiteten i det vardagliga.

På ett mer övergripande plan vill jag att avhandlingen ska bidra till fördjupad kunskap om barns livsvillkor i en familjemodell som blir allt vanligare i Sverige. Genom att lyfta fram barns perspektiv vill jag belysa omständigheter som har betydelse för hur barn trivs med växelvis boende, vilket i förlängningen kan ge insikter om hur föräldrar och professionella kan bistå för att barn ska trivas och må bra med sin boendeform efter föräldrarnas separation.

- *Hur påverkar mobilitet i form av växelvis boende barnens vardagsliv, med avseende på praktiska, emotionella och relationella aspekter? (Artikel I)*
- *Hur uppfattar barnen att deras relationer omskapats över tid? Hur kan det förstås i relation till växelvis boende och familjens förändring? (Artikel II)*
- *Vilket inflytande anser barnen att de har i beslut som rör deras växelvisa boende och vardagens praktiker? Vad möjliggör respektive begränsar barnens möjlighet till inflytande? (Artikel III)*
- *Hur ser forskningsfältet kring barn och växelvis boende ut, med avseende på när, var, hur och av vem forskningen har genomförts? Vilka forskningsfrågor har fokuserats? Vilka förändringar kan identifieras över tid? (Artikel IV)*

Studiens material

Avhandlingen bygger på två delstudier: Den första och primära delstudien är en intervjustudie där tjugo barn och ungdomar i åldrarna 9 till 17 år har berättat och reflekterat kring livet i två hem; om vardag, miljeliv, relationer och inflytande på hur vardagslivet organiseras.⁵ Deltagarna kommer att presenteras närmare i metodkapitlet. Villkoren för hur det är att växa upp med växelvis boende varierar bland annat utifrån vilken tid och plats man lever på. Studien avser barn och ungdomar som bor växelvis i Sverige på 2010-talet. En viktig utgångspunkt är att deras uppväxtvillkor utformas i ett specifikt samhälle, med sina särskilda ramar. Den samhällliga kontexten kommer att behandlas i avhandlingens tredje kapitel.

---

⁵ Även om den här avhandlingen handlar om *barn och ungdomar* så benämns de ofta som barn i syfte att förenkla texten. Det överensstämmer också med definitionen av barn i juridisk mening, som inkluderar alla i åldersgruppen 0 – 17 år.

Den andra delstudien är en litteraturstudie där artiklar om barn och växelvis boende som publicerats i internationella akademiska tidskrifter granskats. Dessa artiklar bygger på studier utförda i olika nationella och disciplinära kontexter, och sträcker sig över en tidsperiod om drygt trettio år. Litteraturstudiens metod och material redogörs för i artikel IV, medan avhandlingens metodkapitel avser intervjustudien.

Avhandlingens disposition

Denna avhandling är en sammanläggningsavhandling, vilket innebär att den består av fyra artiklar och en ramberättelse; en så kallad kappa. Det primära empiriska materialet – intervjuerna med barn och ungdomar – diskuteras huvudsakligen i artiklarna, medan kappan är till för att ge en bakgrund till forskningsområdet och en fördjupad kunskap om forskningssammanhanget, den teoretiska inramningen och metod och material som ligger till grund för intervjustudien. Innehållet i avhandlingen är disponerat så att följande två kapitel behandlar omfattning och utveckling av växelvis boende i Sverige, samt samhälleliga förutsättningar för denna utveckling. Därefter, i kapitel fyra, presenteras det internationella forskningsfältet och tidigare forskning på området. I kapitel fem beskrivs studiens teoretiska perspektiv och i kapitel sex presenterar jag metodologiska och etiska överväganden och beskriver hur studien genomförts. I slutet av kappan sammanfattas och diskuteras de viktigaste forskningsresultaten, liksom dess betydelse för föräldrar och professionella. Allra sist presenteras avhandlingens artiklar i sin helhet. Tre av dem har publicerats (eller ska publiceras) i vetenskapliga tidskrifter och en består av ett kapitel i antologin *Family in Motion: Ebbing and flowing through space and time*.

2. Växelvis boende i Sverige – omfattning och utveckling

Familjemodellen växelvis boende är inte unik för Sverige, men läget här skiljer sig från det i många andra länder. I det här kapitlet visar jag på olika definitioner och sätt att förstå växelvis boende samt beskriver dess omfattning och utveckling i Sverige.

Definition och praktik

Det finns ingen internationell konsensus vad gäller definitionen av växelvis boende, vilket gör dess utbredning svår att jämföra mellan olika länder.⁶ I Sverige används i regel definitionen att barnet ”vistas ungefär lika mycket och har ett varaktigt boende hos båda föräldrarna” (Socialstyrelsen, 2004). Försäkringskassan använder ”halva tiden” vilket definieras mer precist som 12 till 15 dagar per månad, det vill säga ungefär 40-50 procent av tiden (Försäkringskassan, 2018). Hos befolkningen i allmänhet uppfattas växelvis boende som halva tiden hos varje förälder, och ”varannan vecka” är troligtvis det vanligaste sättet att beskriva det. Vi vet utifrån statistiska mätningar att de allra flesta bor just varannan vecka, närmare bestämt åttio procent av dem som bor växelvis enligt Statistiska Centralbyråns undersökningar (SOU 2011:51). Enligt Statistiska Centralbyrån bor barn i växelvis boende i genomsnitt 15,6 dagar per månad hos sin mamma och 14,9 dagar hos sin pappa (Statistiska Centralbyrån, 2014). Samtidigt är det svårt att tydligt kategorisera barns boende efter föräldrarnas separation eftersom det finns stora variationer i hur boendet utformas, liksom det kan förändras över tid för ett och samma barn. Många barn som bor växelvis har provat olika sätt att fördela tiden mellan sina båda hem och boendeordningen är inte är någonting statistiskt. Såväl barns och föräldrars behov som föräldrars arbetsvillkor har betydelse för hur växelbo-

---

⁶ Problemet med bristen på gemensam definition kommer att diskuteras i fjärde kapitlet *Ett forskningsfält i förändring*.

endet kan utformas. Den definition av växelvis boende som används i avhandlingen stämmer överens med Socialstyrelsens och innebär att barnet bor ungefär halva tiden och har ett varaktigt boende med varje förälder (Socialstyrelsen, 2004).

Bland mina informanter ingår en deltagare som bodde mer med en av föräldrarna (nio dagar under en tvåveckorsperiod), eftersom hen själv uppfattade sig bo växelvis.⁷ I övrigt delade deltagarna tiden lika mellan sina två hem. Inom denna ram ryms stor variation i hur boendet kan utformas.

Familj i förändring

Framväxten av växelvis boende är del i en vidare förändring av familjemönster. De senaste decennierna har kännetecknats av förändrade sätt att forma relationer och leva tillsammans. En av dessa förändringar är det dramatiskt ökade antalet skilsmässor och separationer från slutet av 1960-talet till slutet av 1990-talet (Statistiska Centralbyrån, 2013). De senaste årtiondena har även andelen singelhushåll ökat, vuxna barn bor kvar längre i hemmet och det har blivit vanligare att bo tillsammans med människor som inte tillhör den biologiska familjen (Bäck-Wiklund, 2012; Allan, Jamieson & Morgan, 2013). Samboförhållanden är lika vanliga som äktenskap och det är vanligt att ha barn tillsammans utan att vara gifta. Heterosexuella relationer är inte längre de enda som ges legitimitet av staten och samkönade äktenskap är sanktionerade i Sverige sedan 2009 då äktenskapslagstiftningen blev densamma för samkönade som för olikkönade par. Vidare har nativiteten minskat och människor väljer att skaffa barn senare i livet, och ombildade familjer och regnbågsfamiljer är en självklar del av familjelandskapet (Bäck-Wiklund, 2012). Sammantaget finns det en stor variation i dagens familjemönster. Det allra vanligaste sättet på vilket familjer förändras är dock genom föräldrarnas separation.

Skilsmässor och separationer i tidsperspektiv

Det var inte förrän i slutet av 1970-talet som Statistiska Centralbyrån började föra statistik över separationer mellan samboende. Fram tills dess var det enbart skilsmässor mellan gifta som registerades. Dessförinnan hade äktenskap varit den accepterade formen av samlevnad (Statistiska Centralbyrån, 2000).

Skilsmässor var ovanligt i Sverige fram till mitten av 1930-talet, då antalet skilsmässor understeg 3000 per år. Det var vanligare att växa upp utan en förälder på grund av dödsfall än på grund av skilsmässa. Många tonåringar levde också utan sina föräld-

---

⁷ Jag sökte informanter som själva uppfattade att de bodde "växelvis (ungefär halva tiden med varje förälder)".

rar för att de flyttade hemifrån tidigt. Det var exempelvis inte ovanligt att ungdomar på landsbygden tog jobb i andra jordbruk, eller att de hystes in hos släktingar eller andra om föräldrarna hade svårt att försörja dem (Andresen, Gardarsdóttir, Janfelt, Lindgren, Markkola & Söderlind, 2011). Dessutom placerades barn som föddes utanför äktenskapet inte sällan i andra hushåll än föräldrarnas, dels på grund av ekonomiska och strukturella hinder för ogifta mödrar att ta hand om sina barn och dels eftersom de inte accepterades i samhället. Från mitten av trettiotalet ökade antalet skilsmässor och hade fördubblats på femtiotalet. I slutet på sextiotalet skedde däremot en dramatisk ökning. Detta var en tid när kvinnors rättigheter kom på agendan och lönearbete bland kvinnor blev allt vanligare efter hemmafruidealets era (Statistiska Centralbyrån, 2000; SOU 2011:51). Man brukar främst förklara den här utvecklingen med kvinnors inträde på arbetsmarknaden, då de i högre grad blev ekonomiskt oberoende och hade möjlighet att försörja sig själva (Oláh & Gähler, 2012). Samtidigt blev det både lättare och mer socialt accepterat att skilja sig. Antalet skilsmässor ökade som snabbast på sjuttioalet men fortsatte att stiga långsamt fram till slutet av 1990-talet, för att därefter stabiliseras eller till och med minska något i början på 2000-talet. De senaste åren har andelen skilsmässor och separationer återigen legat ganska stabilt (Statistiska Centralbyrån, 2014). Trots det har Sverige bland de högsta siffrorna i Europa (Bäck-Wiklund, 2012).

Många av de par som separerar har barn tillsammans, även om majoriteten inte har det. I Sverige är ungefär 50 000 barn med om föräldrarnas separation varje år, vilket motsvarar drygt tre procent av alla svenska barn. Totalt har omkring en fjärdedel av alla barn (0-17 år) föräldrar som separerat eller aldrig levtt tillsammans. Frekvensen skiljer sig mycket åt beroende på barnets ålder, eftersom fler föräldrar har separerat ju äldre barnen är. Av ettåringar har nio procent varit med om att föräldrarna gått isär, medan 41 procent av suttonåringarna har särlevande föräldrar. Allra vanligast är det att föräldrarna separerar då barnen är mellan två och fyra år (Statistiska Centralbyrån, 2014; SOU 2011:51).

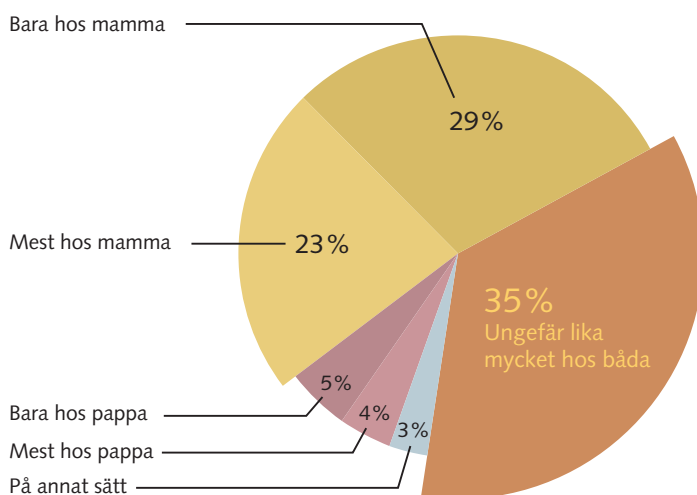
Andelen föräldraseparationer skiljer sig också mellan olika grupper i befolkningen. Separationsrisken varierar exempelvis med föräldrarnas ålder och utbildningsnivå. Barn till unga föräldrar och föräldrar med låg utbildning kommer med större sannolikhet vara med om föräldrarnas separation under sin uppväxt (Statistiska Centralbyrån, 2014). Tendensen med lägre risk för separation bland högutbildade föräldrar är än tydligare i ett internationellt perspektiv (Kennedy & Thomson, 2010). Likaså har föräldrarnas ursprungsland betydelse för sannolikheten att vara med om en separation. Det är större sannolikhet att föräldrarna separerar om båda är utlandsfödda, men allra störst om en förälder är född i Sverige och en är född utomlands. Lägst andel barn som upplever en separation är de som adopterats. Om vi ser till föräldrarnas sysselsättning så är det vanligare att föräldrar som står utanför arbetsmarknaden separerar, i synnerhet om det gäller båda föräldrarna. Om en av föräldrarna saknar arbete är det

mindre sannolikt att föräldrarna separerar om det är mamman som inte förvärvsarbetar. Det är ungefär dubbelt så vanligt att sambo-föräldrarna går isär jämfört med gifta föräldrar (Statistiska Centralbyrån, 2013; SOU 2011:51). Oavsett vilka som statistiskt löper högre risk för skilsmässa, så är det vanligt förekommande i alla grupper oaktat föräldrarnas utbildningsbakgrund, ålder, sysselsättning eller var de är födda.

Barns boende efter en separation

Hur barn bor efter föräldrarnas separation har förändrats över tid. Som nämntes i inledningen har barn i stor utsträckning bott endast eller mestadels med sin mamma (åtminstone i ett kortare historiskt perspektiv). De senaste 35-40 åren har trenden emellertid varit att föräldrarna i ökande grad delar på ansvaret för barns boende och omsorg. I en studie av Bergström och kollegor (2013) rapporterade 87 procent av alla svenska tolv- och femtonåringar att de bodde åtminstone i någon mån med båda sina föräldrar, oavsett om dessa levde tillsammans eller inte. De flesta som inte bodde med båda föräldrarna uppgav att de ändå träffade sin frånlevande förälder minst en gång i månaden, dock mindre ju äldre de blev (SOU 2011:51). Svenska barn har alltså en omfattande kontakt med bägge föräldrar, vilket skiljer sig avsevärt från länder som exempelvis USA.

Vad gäller växelvis boende delar ungefär 35 procent av barnen sin tid mellan föräldrarna efter en separation, vilket motsvarar nästan 200 000 barn (Fransson et al., 2018; Statistiska Centralbyrån, 2014) (se Figur 1).

Figur 1 Barns boende efter separation 2012/13

Källa: Statistiska Centralbyrån, 2014.

När tabellen anger att barn bor ”mest hos sin mamma” eller ”mest hos sin pappa” betyder det att de bor i genomsnitt åttio procent av tiden med denne. De barn som bor ”på annat sätt” bor exempelvis på internat eller annan studieort, hos sin partner eller hos släktingar, i fosterhem eller på institution (SOU 2017:101; Statistiska Centralbyrån, 2014).

Uppgifterna i Figur 1 är från 2014 eftersom likvärdiga aktuella mätningar saknas, men jämförelser med uppgifter från andra undersökningar visar att andelen barn som bor växelvis ligger kvar på samma nivå (Statistiska Centralbyrån, 2018).⁸ Faktum är att det inte är helt enkelt att mäta hur många barn som faktiskt lever i ett växelvist boende, eftersom det endast är möjligt att vara folkbokförd på ett ställe. Eftersom de flesta familjer kommer överens om växelvis boende själva, utan inblandning från myndigheter eller domstolar, finns det inte heller några officiella siffror över antal barn som bor växelvis. Sammantaget innebär det att exakta siffror som visar hur många barn som bor växelvis saknas. Den statistik som finns i Sverige grundar sig antingen på statistiska undersökningar riktade till gruppen separerade föräldrar (t ex Statistiska Centralbyrån, 2014) eller på Statistiska Centralbyråns undersökningar om levnadsförhållanden (ULF) där ett stort antal invånare besvarat frågor om bland annat barns boende och omsorg. Jag har valt att använda Statistiska Centralbyråns undersökning *Olika familjer lever på olika sätt – om barns boende och försörjning efter en separation* (Statistiska Centralbyrån, 2014), trots att den är flera år gammal, eftersom jag anser att de ger en mer relevant bild än Statistiska Centralbyråns undersökningar om levnadsförhållanden (ULF).⁹ Till skillnad från ULF bygger den på en undersökning där endast barns vars båda föräldrar är folkbokförda i Sverige omfattas, medan ULF innefattar även barn vars föräldrar bor utomlands, är okända eller har avlidit, vilket därmed ger en lägre andel barn i växelvis boende. Den nyaste statistik som finns bygger på ULF 2016/2017 och anger därför en lägre andel barn i växelvis boende än den statistik jag hänvisar till; 28 procent av barn vars (biologiska) föräldrar inte lever tillsammans (Statistiska Centralbyrån, 2018).

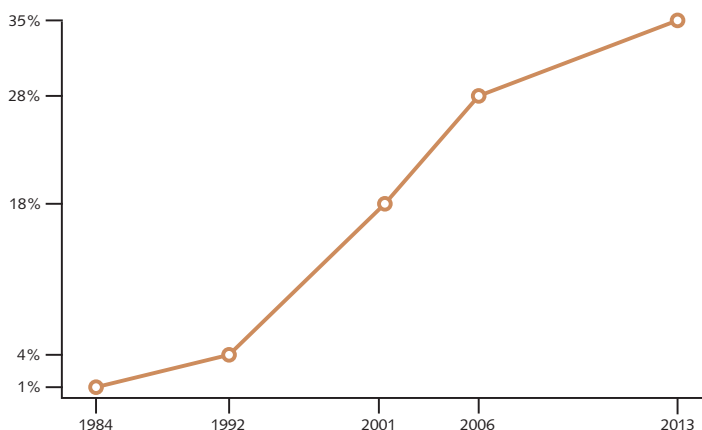
Även om mönstret med en ökande andel barn som bor halva tiden med varje förälder är tydligt, så kan det inte självklart sägas vad normen för barns boende efter en separation är. Gruppen barn som bor växelvis är den största, men å andra sidan bor fortfarande majoriteten barn med sin mamma efter en separation ifall vi slår ihop grupperna som bor enbart och mestadels med sin mamma. Hade vi däremot använt

8 En jämförelse av statistik från ULF där samma populationsavgränsning som i *Olika familjer lever på olika sätt - om barns boende och försörjning efter en separation* används, visar att resultaten är konsistenta mellan de två undersökningarna. Jämförelser mellan uppgifter från ULF för åren 2012/2013 och 2016/2017 visar ingen signifikant förändring mellan dessa år, varför jag drar slutsatsen att andelen barn som bor växelvis ligger på ungefär samma nivå.

9 *Olika familjer lever på olika sätt - om barns boende och försörjning efter en separation* (Statistiska Centralbyrån, 2014) bygger på en undersökning där särlevande föräldrar till 15 000 barn har besvarat frågor om barns boende, familjeförhållanden, ekonomi m.m. I många fall har båda föräldrarna besvarat enkäten vilket ger en mer sammansatt bild än i ULF.

en vidare definition av växelvis boende, till exempel att bo minst trettio procent av tiden med varje förälder (som för övrigt används i många andra länder, vilket beskrivs närmare i kapitel 4), hade närmare hälften av barnen definierats som växelvis boende (Statistiska Centralbyrån, 2014). En faktor som tyder på att växelvis boende närmar sig norm är trenden bland nyligen separerade familjer. Bland barn vars föräldrar separerat nyligen bor nämligen minst hälften halva tiden hos varje förälder (Fransson et al., 2015; Statistiska Centralbyrån, 2014).

Som vi ser nedan har andelen barn som bor växelvis efter föräldrarnas separation vuxit närmast dramatiskt sedan de första fallen uppmärksammades statistiskt i mitten på 1980-talet (se Figur 2).

Figur 2 Växelvis boende i Sverige över tid

Källa: Statistiska Centralbyrån, 2014

Dessa statistiska beskrivningar ger oss en ögonblicksbild och kan inte visa den dynamiska process som familjelivet är. Familjekonstellationer och barns boende förändras över tid, vilket blev tydligt under avhandlingsstudiens intervjuer då jag fick möjlighet att ta del av beskrivningar och reflektioner som sträckte sig över olika skeden i livet och visade att många barn hade bott på olika sätt under olika perioder i sitt liv.

Vilka bor växelvis?

Om vi ser närmare på gruppen barn med växelvis boende kan vi se att det finns tydliga skillnader gentemot andra familjetyper vad gäller socioekonomiska faktorer. Föräldrar vars barn bor växelvis urskiljer sig bland annat vad gäller föräldrarnas utbildningsnivå, inkomst och ursprung. Det är vanligare för barn till högutbildade föräldrar att bo

halva tiden än att bo hos en förälder, liksom för barn till föräldrar med höga inkomster. Om de båda föräldrarna tillhör olika inkomstgrupper är det vanligare med växelvis boende om pappan tillhör en högre inkomstgrupp än mamman. Statistiska Centralbyråns enkätstudie *Jämställt föräldraskap* (2014b) visar att i de fall båda föräldrarna tillhör de hushåll som har de 25 procent lägsta inkomsterna (taxerad förvärvsinkomst) är det tre fjärdedelar av barnen som bor mest hos mamman, medan hos föräldrar som tillhör de 25 procent med de högsta taxerade förvärvsinkomsterna är det istället sex av tio barn som bor växelvis. Dessutom är det stor skillnad beroende på föräldrarnas ursprung. För barn med svenskfödda föräldrar är det fyra gånger så vanligt att bo lika mycket hos båda föräldrarna än för barn med utlandsfödda föräldrar (Fransson et al., 2015)¹⁰. Dessa skillnader får stort genomslag på skolnivå då vi ser på andelen barn som bor växelvis. På skolor där minst hälften av barnen har utländsk bakgrund bor en mycket liten andel (två procent) av barnen växelvis, precis som på skolor där en liten del av föräldrarna är högutbildade. Det är också något vanligare att bo halva tiden hos föräldrarna för barn i storstäder än i mellanstora städer och små orter, dock skiljer det sig endast ett par procentenheter (Socialstyrelsen, 2011).

Vad gäller föräldrarnas samarbete har statistiska undersökningar visat att samarbetet fungerar bättre mellan föräldrar vars barn bor växelvis (Statistiska Centralbyrån, 2014b). Det är naturligtvis omöjligt att dra slutsatser om huruvida ett bättre samarbete och en lägre konfliktnivå är en följd av boendeformen eller om föräldrar som kommer bättre överens tenderar att välja växelvis boende för sina barn.

Hur barnen bor efter föräldrarnas separation varierar också med barnets ålder. Det är allra vanligast med växelvis boende bland barn som är mellan sju och nio år, av vilka nära hälften bor växelvis. Bland barn i åldersgruppen ett till tre år är det drygt vart tredje barn som bor växelvis, medan de flesta (60 procent) bor antingen bara eller mest hos mamman (SOU 2017:101; Statistiska Centralbyrån, 2014). I gruppen treåringar vars föräldrar har hög utbildning och är födda i Sverige är växelvis boende däremot dubbelt så vanligt som att bo hos endast en av föräldrarna (Bergström, Fransson, Wells, Köhler & Hjern, 2018). Det är de äldsta ungdomarna (16-18 år) som bor växelvis i lägst utsträckning. I denna grupp bor 21 procent av flickorna och 26 procent av pojkarna växelvis (Statistiska Centralbyrån, 2014). Det finns flera tänkbara orsaker till det. Kanske kan det förklaras med att föräldrarna är mindre viktiga för äldre ungdomar, medan istället närheten till kompisar, skola och fritidsaktiviteter spelar större roll (SOU 2011:51). En annan förklaring skulle kunna vara ett ökat inflytande med åldern, och att ungdomarna då prioriterar fördelarna i det ena hemmet och/eller att slippa flytta och därmed ha endast en fast punkt. Det skulle också kunna vara en

¹⁰ Andelen skiljer sig naturligtvis bland annat beroende på ursprungsland. I familjer där föräldrarna är flyktingar från Asien, Afrika eller Mellanöstern bor exempelvis så få som en procent av barnen växelvis, jämfört med tolv procent bland barn till svenskfödda föräldrar (Socialstyrelsen, 2012).

konsekvens av att det har blivit vanligare att bo växelvis sedan de här ungdomarnas föräldrar separerade, och de har fortsatt med samma modell sedan dess.

Det finns inga större könsskillnader vad gäller barns boende efter en separation, dock bor pojkar i något större utsträckning växelvis medan det är något vanligare att flickor bor mest eller enbart hos sin mamma (Statistiska Centralbyrån, 2014).

I Sverige tenderar föräldrar som separerat att bo relativt nära varandra. Tre av tio barn med föräldrar som lever isär har den förälder de inte är folkbokförda hos inom mindre än två kilometers avstånd, och sex av tio inom en mil (Statistiska Centralbyrån, 2018). Avståndet är allra lägst för barn som bor växelvis (SOU 2011:51; Turunen, 2017).

3. Växelvis boende i Sverige – en fråga om politik, lagstiftning och förändrade föräldrapraktiker

---

Som vi såg i föregående kapitel har växelvis boende ökat närmast dramatiskt bland barn i Sverige. I det här kapitlet ger jag en bakgrund till denna utveckling genom att visa på succesivt förändrade samhälleliga förutsättningar. I fokus står svensk familje- och jämställdhetspolitik, lagstiftning som reglerar vårdnad, boende och umgänge efter en separation samt förändrade föräldrapraktiker och en förändrad syn på barnets bästa. Dessa områden är förstås tätt kopplade till varandra och har utvecklats i växelverkan. Kapitlet syftar även till att kontextualisera min studie genom att teckna en bild av förhållanden som är specifika för Sverige.

Familjepolitik med jämställdhet som mål

Framväxten av ett nytt sätt att organisera barnens boende efter en separation har skett parallellt med att idéer om jämställdhet mellan könen har fått starkare fäste i samhället. I Sverige har jämställdhet varit ett uttalat politiskt mål sedan 1970-talet och från politiskt håll har man sedan dess alltmer betonat föräldrarnas gemensamma ansvar för barnens vård och fostran (Alsarve et al., 2017; Bergman, Eriksson & Klinth, 2011; Ellingsaeter & Leira, 2006; Lundqvist & Roman, 2010). Detta ledde till en rad reformer på sjuttioalet, exempelvis i form av individualisering och utbyggnad av föräldraförsäkringen, slopad sambeskattnings och en utbyggd och kraftigt subventionerad barnomsorg. Dessa reformer bidrog i sin tur till att tvåförsörjarmodellen, med två förvärvsarbetande föräldrar, blev samhällelig norm (Alsarve et al., 2017; Bergman et al., 2011). I bakgrunden fanns en tilltagande arbetskraftsbrist, där kvinnor behövdes

som förvärvsarbetare (Alsarve et al., 2017). Idag är svenska kvinnors andel av arbetskraften exceptionellt hög i ett internationellt perspektiv, med 81 procent förvärvsarbetsande kvinnor, vilket är den största andelen bland kvinnor i OECD-länderna (OECD, 2014).¹¹ En skillnad gentemot många andra länder är den kraftigt subventionerade barnomsorgen. Normen är att barn går i förskola, vilket gäller för 84 procent av barn i åldersgruppen 1-5 år och 95 procent i åldersgruppen 4-5 år (Skolverket, 2016).

Om vi återvänder till sjuttioalets reformer, fick de kritik från bland annat feministiska forskare som påpekade att reformerna inte tillräckligt adresserade maktobalansen mellan kvinnor och män, och att kvinnor fortfarande tog det största ansvaret för hem och barn. På nittioalet omformades därför reformerna och riktades främst mot pappor (Roman, 2008). Exempel på sådana reformer var införandet av den första så kallade pappamånaden 1995, som innebar att en månad av föräldraförsäkringen reserverades för vardera föräldern och därmed inte kunde överlåtas till den andra.¹² År 2002 infördes en andra pappamånad och 2016 en tredje, vilket betyder att idag är 90 av totalt 480 dagar (inklusive 90 dagar på miniminivå) reserverade för vardera föräldern (Försäkringskassan, 2019). Huruvida även resterande föräldraledighet skall delas upp mellan föräldrarna är en fråga som det i nuläget råder politisk oenighet om. År 2008 infördes även en så kallad jämställdhetsbonus i föräldraförsäkringen, med syftet att skapa ekonomiska incitament för föräldrar med gemensam vårdnad att dela mer lika på föräldraledigheten (Försäkringskassan, 2019).¹³ Jämställdhetsbonusen avskaffades 2017 eftersom den inte gett avsedd effekt på fördelningen av föräldrapenning mellan föräldrarna (Departementsserien 2015:55).

Trots ovan beskrivna politiska reformer och kvinnors och mäns delade försörjningsansvar så fortsätter kvinnor att ta huvudansvar för omsorgen om barnen, vilket bland annat syns i mödrars högre uttag av föräldraledighet samt att de arbetar deltid i högre grad än fäder (Larsson & Björk, 2017; Statistiska Centralbyrån, 2018).¹⁴ Detta har även konstateras i studie efter studie som undersökt hur män och kvinnor formar sitt föräldraskap i praktiken (se t ex Bäck-Wiklund & Bergsten, 1997; Eydal & Rostgaard, 2015; Forsberg, 2007; Wissö, 2012). Däremot fortsätter fäders ansvar att öka, sett till exempelvis uttag av föräldraledighet, och i ett internationellt perspektiv är svenska fäders delaktighet i ansvar och omsorg om barn hög (Klinth & Johansson, 2010; Statistiska Centralbyrån, 2018). Att män är lediga från arbetet för att ta hand om sina små barn under flera månader beskriver Duvander och Johansson (2019) som närmast unikt.

11 Motsvarande siffra för svenska män är ca 5 procent högre (Statistiska Centralbyrån, 2018).

12 Att föräldraförsäkringen individualiserades innebär inte per automatik att föräldrarna tar ut halva tiden var, eftersom alla dagar utom de som är reserverade för vardera föräldern kan överföras dem emellan.

13 Jämställdhetsbonusen innebär att man fick en ekonomisk bonus för alla föräldrapenningdagar (utöver de reserverade) som togs ut av den vårdnadshavare som tagit ut minsta antalet dagar (Försäkringskassan, 2018).

14 År 2017 tog svenska män ut 28 procent av de betalda föräldrapenningdagarna och 38 procent av de tillfälliga föräldrapenningdagarna (d v s vård av sjukt barn) (Statistiska Centralbyrån, 2018).

Faderskap i förändring

Fäders ökade engagemang i familjen är en av de faktorer som brukar nämnas som en förklaring till ökningen av växelvis boende. Begreppet *the new father* syftar på pappan som närvarande i barnens dagliga liv; engagerad och omsorgstagande, ansvarsfull och kapabel att ta hand om sina barn såväl praktiskt som känslomässigt (Johansson & Andreasson, 2017). Johansson och Andreasson (2017) beskriver hur nordiska män under senare årtionden i allt högre utsträckning varit delaktiga i hushållsarbetet och omsorgen om barnen. De pekar på stora strukturella förändringar – förändrad arbetsmarknad, nya familjekonstellationer, förändrad sammansättning av olika typer av hushåll och en familje- och sexualpolitik i omvandling – som på olika sätt fått implikationer för hur människor utformar sina liv på individnivå. De här samhälleliga förändringarna är inte isolerade till Sverige eller Skandinavien, utan de är en del av en global rörelse. Även i många andra länder utformas politiska reformer för att på olika sätt öka mäns föräldransvar och därmed röra sig mot vad som ofta betecknas som en mer jämställd omsorg om barnen, med Norden som föregångare (ibid). Ett område där förändringar pågår är just barns boende efter en separation, där reformer till förmån för fäders ökade ansvar för boende och omsorg diskuterats eller införts på flera håll (se t. ex. Smyth, 2017). Omfattningen av växelvis boende i ett internationellt perspektiv återkommer jag till i kapitel 4.

Björk (2017) påvisar att det jämställda föräldraskapet, och i synnerhet det engagerade faderskapet, är ett område som uppmärksammas särskilt mycket inom jämställdhetspolitiken men även i människors attityder. Jämställdhetsidealet är alltså inte bara dominerande i den politiska sfären utan även i människors förhållningssätt, och enligt Björnberg (2013) håller de flesta svenskar med om att jämställdhet är något eftersträvanvärt. Precis som den praktiska omsorgen om barnet enligt idealet förväntas delas, så förväntas båda föräldrar vara engagerade för att betraktas som goda föräldrar. Det innebär till exempel att vara självupppoffrande och sätta barnens behov i första rummet (Westerling, 2017). Forsberg (2009) konstaterar att förväntningar om ett engagerat föräldraskap länge har funnits på mödrar, men med framväxten av ett nytt faderskapsideal har dessa kommit att gälla även fäder.

Idealet om 'den närvarande pappan' är dock inte alldeles oomtvistat. 'Pappan som försörjare' existerar som parallellt ideal i lokala och/eller nationella kontexter. Glappet mellan ideal och praktik som tidigare konstaterats återfinns även i studier om faderskap, i spänningen mellan å ena sidan (faderskaps)ideal och å andra sidan (faderskaps) praktiker (Johansson & Andreasson, 2017). Vi får heller inte glömma klass som betydelsefull faktor när det gäller faderskapsideal. Diskursen om det nya faderskapet är starkast bland medelklassföräldrar och det är också dessa som har bäst villkor att vara närvarande och engagerade, vilket ofta kräver både ekonomiska tillgångar och flexibla arbetstider – i synnerhet i separerade familjer (Björk, 2017; Plantin, 2007).

Lagstiftning och praktik

I linje med de politiska skeenden som beskrivits ovan har viktiga förändringar skett vad gäller lagstiftning som reglerar vårdnad, boende och umgänge efter en skilsmässa. Dessa förändringar återspeglar nya perspektiv både på ansvarsfördelning mellan föräldrar och på vad som anses vara till barns bästa (Blomqvist & Heimer, 2015; Eriksson, 2011). Familjelagstiftning och praxis spelar en avgörande roll för hur barns liv kommer att utformas efter föräldrarnas separation, inte minst den grundläggande principen om *barnets bästa* och hur den tolkas.

I detta avsnitt ska jag se närmare på den lagstiftning som ligger till grund för beslut om barns boende och omsorg efter föräldrarnas separation samt beskriva hur den omsätts i praktiken då föräldrar separerar. Allra först vill jag dock rikta fokus mot barns roll i denna lagstiftning och det centrala begreppet barnets bästa som nämnts ovan.

Stärkt barnrättsperspektiv

Barnets ställning som egen individ med individuella rättigheter har kommit att stärkas i allt fler sammanhang, bland annat i lagstiftningen (Schiratzki, 2019). Vid alla beslut och andra åtgärder som rör barn ska det finnas ett tydligt barnperspektiv (SOU 2017:6). Denna utgångspunkt har sin grund i FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) som Sverige ratificerade år 1990, vilken bland annat uttrycker *principen om barnets bästa* och *barnets rätt att komma till tals* (paragraf 3 och 12) (Hammarberg, 2006). Den lagstiftning som reglerar frågor om *barns boende* efter en föräldraseparation, liksom frågor som rör *vårdnad* och *umgänge* (se begreppsförklaring), utgår sedan slutet på 1990-talet från ovan nämnda principer. Det innebär att alla beslut som rör barns vårdnad, boende eller umgänge ska bygga på en bedömning av vad som är bäst för barnet samt att barnet har rätt att komma till tals.

Enligt 6 kap. 2a § i föräldrabalken ska principen om barnets bästa vara avgörande i varje beslut som gäller barn. Det innebär att alla aspekter av (det enskilda) barnets situation ska beaktas för att hitta bästa lösningen i varje fall. Principen är, trots dess centrala plats i lagstiftningen, både vag och mångtydig. Den kan dels betraktas som en rättsprincip, det vill säga en övergripande riktlinje, och dels som en mer specifik rättsregel som tolkas utifrån antaganden om vad som är bra för barn (s k presumption). Dessa tolkningar utgår från lagtext, förarbeten och andra rättskällor såsom barnkonventionen (Schiratzki, 2019). Ett exempel på en sådan tolkning är att det anses vara till barnets bästa att ha en nära och god kontakt med båda föräldrar (ibid). Dilemmat med sådana presumtioner är emellertid att de medför en ”låst” tolkning av vad som är barns bästa, vilket kan innebära att den generella presumptionen får företräde på bekostnad av särskilda förhållanden i enskilda fall (Schiratzki, 2003). Begreppet barnets

bästa och hur det används inom juridiken är komplext, dock saknas utrymme för att fördjupa diskussionen här. Däremot återkommer jag till principen barnets bästa och barns rätt att komma till tals i relation till föräldrareparationer i nästa avsnitt.

JURIDISKA BEGREPP

Vårdnad: Denna term beskriver det juridiska ansvaret för ett barn, det vill säga vem som har bestämmanderätt i juridiska beslut som rör barnet. Det vanliga är att båda föräldrarna till ett barn har vårdnaden (gemensam vårdnad). Vårdnad behöver inte vara detsamma som att ha ansvar för barnets praktiska omsorg eller boende.

Gemensam vårdnad: Vårdnadshavarna har ett gemensamt juridiskt ansvar för barnet. Det betyder att de gemensamt ska fatta större beslut om sådant som är av vikt för barnet, till exempel beslut som gäller läkarbehandling och skolgång. Gemensam vårdnad säger dock ingenting om barnets boende, utan barnet kan bo enbart hos den ena föräldern även om vårdnaden är gemensam. Gifta föräldrar har automatiskt gemensam vårdnad om barnet. Är föräldrarna inte gifta kan de anmäla till Skatteverket att de vill ha gemensam vårdnad. Om föräldrarna skiljer sig fortsätter den gemensamma vårdnaden utan att en myndighet behöver fatta beslut.

Ensam vårdnad: En förälder är ensam vårdnadshavare, det vill säga har ensam det juridiska ansvaret för barnet. Enligt föräldrabalken har den förälder som har ensam vårdnad ändå en skyldighet att informera den andre föräldern om saker som rör barnet och kan anses vara av betydelse (som till exempel skolgång, sjukdom och en eventuell flytt). Föräldrar kan avtala om ensam vårdnad om de är överens och socialnämnden godkänner avtalet, vilket ska vara till barnets bästa. Om endast en av föräldrarna vill ändra vårdnaden måste hen väcka talan i domstol.

Barns boende: Den juridiska termen som anger var barn bor efter en separation. Vid gemensam vårdnad kan föräldrarna avtala om barnets boende (att barnet bor växelvis hos båda eller hela eller merparten av tiden hos den ena föräldern). Vid ensam vårdnad bor barnet hos vårdnadshavaren.

Umgänge: Umgänge är den juridiska termen för tid tillsammans med en förälder barnet inte bor tillsammans med. Vårdnadshavaren har ett ansvar att medverka till och underlätta ett umgänge mellan barnet och den andre föräldern (utom i fall då umgänge anses vara till fara för barnets hälsa). Beslut om umgänge ska grunda sig på vad som är bäst för barnet, men kan likväl verkställas mot barnets vilja.

Samarbetssamtal: Samtal under sakkunnig ledning för att nå enighet i frågor gällande vårdnad, boende och umgänge. Det är socialtjänsten som är ansvarig för samarbetssamtal.

Källor: Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, 2018; Singer, 2017

Ökad betoning av gemensamt föräldraansvar och barnets bästa

I linje med de genomgripande familjepolitiska förändringarna på 1970-talet som beskrivits tidigare i kapitlet, samt nya perspektiv på barns plats i samhället, inleddes en djupgående förändringsprocess av familjerättslagstiftningen. Förändringsprocessen motiverades av en strävan att se till barns intressen i förhållande till föräldrarna men var också ett sätt att införliva idéer om ett gemensamt föräldraansvar, där ansvaret för barnen förväntades delas lika även efter en separation (SOU 2017:6). I slutet av sjuttio-talet infördes de första av flera ingående ändringar vad gäller *vårdnad*, vilka framför allt stärktes faders rättigheter i relation till sina barn vid en separation (Alsarve et al., 2017). Sedan 1998 års vårdnadsreform är gemensam vårdnad huvudregel, vilket inne-

bär att föräldrar får gemensam vårdnad per automatik om de haft det före separationen (Schiratzki, 2019; Singer, 2014).¹⁵

Denna omfattande vårdnadsreform som genomfördes 1998 markerade också tydligt barns rättigheter vid en skilsmässa i och med att portalparagrafen om barnets bästa infördes, vilket betonade att barnets bästa alltid skulle vara utgångspunkten för bedömningar om vårdnad, boende och umgänge (SOU 2017:6). Vårdnadsreformen 1998 kan anses som en brytpunkt i förhållande till växelvis boende eftersom domstolen härmed gavs möjlighet att besluta om vårdnad, boende och umgänge mot en förälders uttryckliga vilja (SOU 2017:6). Möjligheten för domstolar att besluta om växelvis boende tolkades av många som en signal att staten sanktionerade växelvis boende (Lumholdt, 1999). Vårdnadsreformens betoning av umgänge med båda föräldrarna i bedömningen av barnets bästa ledde till kritik, eftersom kontakten med båda föräldrar ibland prioriterades på bekostnad av skyddsaspekten eller barnets vilja, vilket kunde leda till att föräldrar fick gemensam vårdnad trots uppgifter om våld i familjen (Barnombudsmannen, 2005; Bruno, 2016). Efter massiv kritik från barnrättsorganisationer, kvinnojourer, forskare och praktiker som varnade för att barn som utsatts för eller bevittnat våld i sin familj skulle drabbas, reformerades föräldrabalken återigen 2006 för att ytterligare tydliggöra intentionen om barnets bästa. Enligt formuleringen ska denna princip vara *avgörande* i alla beslut om vårdnad, boende och umgänge (FB 6 kap. 2a §) och barns vilja ska betraktas som *särskilt betydelsefull*. Den nya skrivningen innebär att risken att barnet kan fara illa ska prioriteras framför barnets behov av nära och god kontakt med båda föräldrar (Eriksson et al., 2013; Socialstyrelsen, 2011). 2006 års lag har alltså ett tydligare fokus på att barn ska skyddas från föräldrar som på något sätt brister i omsorgen samt på barns vilja. Den markerar att barn alltid ska få möjlighet att komma till tals och att deras inställning ska beaktas, vilket ytterligare förstärker vikten av barns vilja som betonats allt mer sedan 1990-talet (SOU 2017:6). I förhållande till växelvis boende hade de nya lagändringarna ett specifikt syfte; att växelvis boende mot ena förälderns vilja skulle utdömas mer restriktivt än tidigare. I samband med att de nya vårdnadsreglerna infördes markerade regeringen därför att det ställer särskilda krav; barnets behov ska alltid komma i första hand och en grundläggande förutsättning ska vara att ”föräldrarnas samarbetsförmåga är särskilt god” (Prop. 2005/06:99). Proposition 2005/06:99 anger vidare att föräldrarna ska bo förhållandevis nära varandra och att hänsyn ska tas till barnets kamrater, fritidsaktiviteter och möjlighet till skolskjuts m.m. (ibid.).

---

¹⁵ Gemensam vårdnad fortsätter i de allra flesta fall efter en skilsmässa eller separation. Enligt uppgifter från 2010 hade föräldrarna till 97 procent av barnen gemensam vårdnad året efter separationen. Efter tre års tid hade andelen minskat till 93 procent (Barnombudsmannen och Statistiska Centralbyrån, 2010).

Lagstiftningens roll

Schiratzki (2019) påpekar att lagstiftningen har flera funktioner. För det första har den en styrande, normerande funktion och talar om hur vi ska bete oss, till exempel när vi separerar och beslutar om barnens boende. För det andra reglerar den hur tvister ska lösas när vi inte kommer överens, till exempel att barnens boende efter en separation ska lösas genom en rättsprocess. Även om det är få beslut om barns boende som avgörs i domstol, så har lagstiftningen en indirekt betydelse för vilka beslut människor fattar. Newnham (2011) menar att en stor del av besluten om barns boende efter en separation sker ”i lagens skugga”. Med det menar hon att föräldrar i hög grad tar beslut som stämmer överens med intentionen i lagstiftningen. Förändringarna som har skett i familjerättslig lagstiftning har fått betydelse på två punkter som jag uppfattar som avgörande för framväxten av växelvis boende. Dels genom att den betonar föräldrars gemensamma ansvar för sina barn även efter en separation och dels genom principen som anger att vid bedömningen av barnets bästa skall fästas avseende särskilt vid barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna (FB 6 kap. 2a § andra stycket), vilket kan tolkas som att barn ska ha kontakt med båda föräldrar efter en separation.

Beslut om barns boende i praktiken

Vid en skilsmässa eller separation är det allra vanligast att föräldrarna själva kommer överens om hur barnen ska bo, utan inblandning av rättsväsendet. Det gäller drygt 75 procent av föräldrarna, enligt Statistiska centralbyråns uppgifter (2014). Ifall föräldrarna vill, eller ifall de inte kommer överens själva, kan de få hjälp genom samtal med socialtjänstens familjerättssekreterare. Dessa samtal kallas samarbetsamtal och är till för att diskutera boende och andra praktiska frågor tillsammans med en handläggare. Samarbetsamtal kan antingen genomföras på begäran av en eller båda föräldrarna eller initieras av domstol. Målet är att upprätta ett samarbetsavtal, vilket har samma juridiska status som ett domstolsbeslut (Blomqvist & Heimer, 2015; Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, 2018). Ett explicit syfte för samarbetsamtalen är också att hålla tvistande föräldrar utanför domstolen, eftersom en vårdnadstvist i domstol antas fördjupa konflikten och försvåra ett framtida samarbete mellan föräldrarna (Schiratzki, 2019). Ungefär sju procent av föräldrar som separerat uppger att de fått hjälp av familjerätt eller socialtjänst för att komma överens om bland annat barns boende, och fyra procent har fått hjälp av ett juridiskt ombud (Statistiska Centralbyrån, 2014).

Alla lyckas inte lösa sin tvist utanför domstol och ungefär fjorton procent av de barn som är med om föräldrarnas separation blir föremål för en tvist mellan föräldrar-

na.¹⁶ Vid en tvist får socialtjänsten i uppdrag att utreda vad som är bäst för barnet avseende vårdnad, boende och umgänge, för att tingsrätten ska kunna fatta ett välgrundat beslut (Socialstyrelsen, 2011). Även efter att talan har väckts i domstol är dock rättsens uppgift att försöka få föräldrarna att nå en samförstånds lösning, och domstolen kan lämna i uppdrag till socialnämnd att ordna samarbetsamtal eller att anlita en medlare för att föräldrarna ska kunna komma överens (Schiratzki, 2019). I ungefär två procent av fallen avgörs frågan om vårdnad, boende och umgänge i tingsrätten (Allmänna Barnhuset, 2015; Schiratzki, 2008). De barn som är föremål för tvister befinner sig i en mycket utsatt position. Ofta är föräldrarnas konfliktnivå mycket hög, och det är svårt för barnen att göra sina röster hörda (Allmänna Barnhuset 2015, Socialstyrelsen 2011). Det har uppmärksammats att de familjer som är föremål för långvariga vårdnadstvister ofta är familjer i svåra livssituationer också på andra områden (Barnombudsmannen, 2005; Bruno, 2016; Eriksson et al., 2008). Men det finns också fall där ingen överenskommelse alls fattats, antingen på grund av en vårdnadstvist som aldrig avslutats eller att den ena föräldern lämnat familjen utan att efterfråga något ansvar för barnen (Statistiska Centralbyrån, 2014).

Sammanfattande kommentarer

I det här kapitlet har framväxten av växelvis boende placerats i en samhälllig kontext. Förändrade familjemönster har vuxit fram i takt med samhällsförändringar vilka fått konsekvenser för synen på familj, separationer, vårdnad och barns boende efter en separation. Föräldrars gemensamma ansvar för sina barn har alltmer betonats inom familjepolitik såväl som i lagstiftning, vilket kan tänkas ha haft stor betydelse för synen på olika boendeformer och i slutändan för hur människor väljer att utforma sina liv efter en separation. Detta kan ses som en del i politiserandet av familjen eftersom staten genom vissa insatser styr människor att utforma föräldraskapet, både före och efter en separation, i en viss riktning (Röbäck, 2012b). Likaså har idén om barns rätt till båda sina föräldrar i sitt vardagliga liv har haft stor betydelse i svensk familjepolicy sedan slutet på 1970-talet, och detta kan i hög grad relateras till diskurser om barns bästa (Ahlberg, Roman & Duncan, 2008). Genom vårdnadsreformer och betonandet av barns behov av en nära relation till båda föräldrarna i lagstiftningen, styrs föräldrar i riktning mot växelvis boende. Förändrade föräldrapraktiker, med fäder som i ökande grad delar ansvaret för barnen, återspeglar även förändrade normer och ideal kring föräldraskap (Andreasson & Johansson, 2019). Man kan säga att föräldraskap och familjeförhållanden formas genom politik och lagstiftning, liksom av samhälleliga

---

¹⁶ Siffran är från 2010. Observera att detta inte enbart är nya fall. De svåraste konflikterna blir ofta aktuella flera gånger på grund av förnyade stämningar och ändrade yrkanden (Socialstyrelsen, 2011). Enligt SOU 2017:6 var ca 40 procent av fallen uppregade processer.

normer och diskurser (Bergman et al., 2011). Synen på barn och föräldraskap och i förlängningen förutsättningarna för växelvis boende är därmed politiskt och samhällsligt grundade.

4. Ett forskningsfält i förändring

I det här avsnittet vill jag dels ge en överblick över forskningsfältet barn och växelvis boende – till exempel vilka aspekter av växelvis boende som är beforskade, utifrån vilka perspektiv och med vilka metoder – och dels diskutera de mönster som framträder, samt presentera vad forskningen kommer fram till. Den internationellt publicerade forskningen om barn och växelvis boende behandlas även i avhandlingens fjärde artikel; *Children in dual-residence arrangements: A literature review* (Berman & Daneback, kommande), som kartlägger forskningsfältet utifrån när, var, hur och av vem forskningen har utförts samt ger en överblick över vilka forskningsfrågor som har fokuserats och vilka som saknas. I förhållande till artikel IV är detta kapitel något mer utförligt i sin genomgång av forskningsresultat och inbegriper, till skillnad från artikeln, även forskning som publicerats på nordiska språk.

Begrepp, definitioner och skilda kontexter

Det uppstår utmaningar och behov av att definiera begrepp när ett nytt forskningsfält som sträcker sig över många olika nationella kontexter växer fram. Som tidigare nämnts saknas både ett enhetligt engelskspråkigt begrepp och en gemensam definition av växelvis boende, vilket lägger hinder i vägen för internationella jämförelser och försvårar ”översättningen” av resultat mellan olika länder. Dessutom skiljer sig enskilda studier åt vad gäller metodologi, typ av data och population, vilket också gör jämförelser komplicerade.

Bristen på ett enhetligt begrepp för att beskriva växelvis boende gör det svårt att navigera bland internationell litteratur, samt ökar förvirringen på den internationella forskningsfronten. I engelskspråkig litteratur används omväxlande *joint physical custody*, *shared physical custody*, *shared parenting*, *shared-time parenting*, *equal parenting*, *shared care*, *shared residence*, *alternating residence*, *dual residence*, *co-parenting*, *equal time-sharing arrangements* etc. (Bala et al., 2017; Blomqvist & Heimer, 2015; Frans-

son et al., 2018; Haux, McKay & Cain, 2017; Masardo, 2011; Nielsen, 2018; Nikolina, 2015). Jag har valt att använda mig av *dual residence* i internationella sammanhang eftersom det begreppet återspeglar barns perspektiv när de flesta andra utgår från ett föräldra-perspektiv.

När det gäller definitionen av växelvis boende så definieras det i Sverige och övriga Skandinavien som att barnen bor ungefär halva tiden hos varje förälder, liksom i de flesta andra europeiska länder, dock med vissa undantag. Belgiska studier använder exempelvis mestadels definitionen minst 33 procent av tiden med varje förälder (ex. Jappens & Van Bavel, 2016; Vanassche et al., 2017). Kanadensiska studier syftar vanligen på arrangemang där barnen bor minst 40 procent av tiden hos varje förälder, nya amerikanska studier avser minst 35 procent och australiensiska studier talar oftast om minst 30 procent av tiden i vardera hushåll (Baude, Pearson & Drapeau, 2016; Nielsen, 2018). I äldre amerikanska studier kan ibland så lite som 25 procent av tiden räknas som *joint physical custody* (ex Buchanan, Maccoby & Dornbusch, 1991). Definitionen är viktig, eftersom studier med olika ursprung (tillika definition) ofta jämförs eller sammanställs. Varierande definitioner innebär att frekvensen beräknas olika, det vill säga frekvensen barn som bor växelvis blir avsevärt högre då definitionen innebär att barnet bor minst trettio procent av tiden hos varje förälder än då den avser att barnet bor halva tiden. I jämförande studier ställer varierande definitioner till det ytterligare. När faktorer som exempelvis psykisk hälsa jämförs kan definitionsproblemet leda till att gruppen ”barn i växelvis boende” i en amerikansk studie sammanfaller med gruppen ”barn som bor mestadels med en förälder” i en svensk studie. När jag skriver om växelvis boende i ett internationellt perspektiv, så talar jag alltså inte nödvändigtvis om växelvis boende enligt den definition som används i min egen studie (det vill säga att barnen bor halva tiden med varje förälder) utan att barnen bor deltid i olika grad med båda föräldrar. I ny forskning görs ibland en distinktion mellan *equally shared parenting* och *shared parenting* där den första överensstämmer med min definition av växelvis boende.

Oavsett definitionsproblematiken går det inte att direkt översätta resultaten från studierna eftersom det finns skillnader mellan länder, både vad gäller sociala normer, lagstiftning och samhällets stödssystem. Det är dock förvånansvärt sällan som varierande förutsättningar diskuteras, och det händer att forskningsresultat från en kontext används för att argumentera för förändrad praxis i en annan.

Ett typiskt exempel där sociala normer skiljer sig gäller synen på äktenskap och samboförhållanden. I många nationella kontexter jämförs skilsmässor och separationer, men inte i alla. Detta avspeglar sig i undersökningar från olika länder där vissa endast har med skilsmässor i sin statistik medan andra inkluderar separationer (se Steinbach, 2018). Ytterligare ett område som kan tänkas ha stor betydelse är normer kring jämställdhet och faderskap, och graden av gemensamt föräldraskap i olika länder.

Ett framväxande men avgränsat forskningsfält

Trots det ökade forskningsintresset är forskningsområdet växelvis boende fortfarande relativt begränsat, framför allt i tid och rum – de senaste fyrtio åren i västvärlden – men även ämnesmässigt och metodologiskt. I dagsläget har långt över hundratalet artiklar publicerats i internationella tidskrifter och därtill ett litet antal böcker.

Precis som i Sverige så var växelvis boende ytterst ovanligt i andra länder så sent som på 1980-talet, och i många länder till och med okänt som begrepp. Enligt Smyth (2017) låg USA i bräschen både vad gäller praktik och forskning, och den första vetenskapliga artikeln på området publicerades 1979 av amerikanska forskare (Abarbanel, 1979). Det är dock inte förrän de senaste 10–15 åren som forskarna verkligen har fått upp ögonen för området. Nästan sjuttio procent av alla vetenskapligt granskade artiklar om barns växelvisa boende som publicerats i engelskspråkiga internationella tidskrifter är skrivna sedan 2010, enligt sökning i ett antal databaser.

Forskningsfältet är inte bara begränsat i tid, utan också anmärkningsvärt geografiskt avgränsat. Den stora merparten av all internationellt publicerad forskning om växelvis boende är utförd i USA, Canada, UK, Australien, Belgien, Nederländerna, Norge och Sverige. Många av artiklarna härrör dessutom från samma produktiva forskargrupper och relativt få stora forskningsprojekt i ett litet antal länder (se Bergström et al., 2013; Jappens & Van Bavel, 2016; Mortelmans et al., 2011; Smyth, 2009; Vanassche et al., 2013).¹⁷ I viss mån återspeglar den begränsade geografiska representationen förekomsten av växelvis boende i olika länder, men den reflekterar också ämnets aktualitet på olika platser, då vissa stater överlägger om eller redan har genomfört genomgripande reformer på det familjerättsliga området (se t ex Nikolina, 2015 (UK); Poortman & van Gaalen, 2017 (Nederländerna); Smyth & Chisholm, 2017 (Australien); Vanassche et al., 2017 (Belgien)). I Australien har statliga satsningar skett för att utvärdera reformerna (Smyth, 2017). Även i Finland, Frankrike, Tyskland, Spanien, Österrike och Italien pågår forskning om växelvis boende, vilken dock inte publicerats i engelskspråkiga tidskrifter i någon större utsträckning (se t ex Linnavuori, 2007; Baude, 2012). Med tanke på dessa studiers begränsade spridning är det därför svårt att få en fullständig överblick över befintlig forskning.

Varierande perspektiv och ingångar

Forskningen om växelvis boende är heterogen både vad gäller disciplinära perspektiv, metoder, data och metodologiska angreppssätt (Smyth, 2017; Steinbach, 2018). Ett flertal

¹⁷ Exempel på sådana stora forskningsprojekt är *Divorce in Flanders* (Mortelmans et al., 2011), *Leuven's Adolescents and Family Study* (Vanassche, Sodermans, Matthijs, & Swicegood, 2013), *Elvis-projektet* (Bergström et al., 2013).

olika discipliner har intresserat sig för området, såväl samhällsvetenskapliga som psykologiska, juridiska och tvärvetenskapliga. Forskningens disciplinära härkomst återspeglas metodologiskt såväl i vad det är som undersöks. Att ämnet har angripits med hjälp av olika tillvägagångssätt och datainsamlingsmetoder är framför allt en fördel eftersom det ger olika slags kunskap, men gör också att det blir svårt att jämföra studier sinsemellan. Även om fältet är heterogent vad gäller datainsamlingsmetoder, så har det hittills dominerats av kvantitativa undersökningar där barns utfall (*outcomes*) har undersökts bland annat vad gäller hälsa och välbefinnande, så kallad anpassning (*adjustment*) och riskbeteenden. Sådan forskning baseras på stora dataset med ett betydande antal standardiserade svar från barn eller föräldrar, som sedan analyseras med hjälp av statistiska metoder. Fördelen är att resultaten är generaliserbara för populationen. Den här typen av forskning är viktig för att undersöka mer objektiva aspekter av barns liv (t ex boendeform i relation till föräldrars inkomst och utbildning). Med hjälp av mätinstrument med frågor som handlar om exempelvis välbefinnande har även mer svärfångade områden som psykisk hälsa och stress kunnat undersökas. Frågor om risker respektive nytta med växelvis boende för barn har varit centrala i många undersökningar (Smyth, 2017). Kvalitativa studier som undersöker barns eller föräldrars perspektiv på växelvis boende är mer sällsynta, men har blivit fler de senaste tio åren. Förutom empiriska undersökningar består litteraturen också av ett antal forskningsöversikter samt artiklar med syfte att föra en diskussion kring växelvis boende utifrån forskningsresultat.

Förändring över tid

Växelvis boende har gått från att vara en sällsynt praktik som utövades av resursstarka familjer, till att bli vanligt förekommande på flera platser inom loppet av ett par decennier. Då växelvis boende i början var kontroversiellt och ifrågasattes från många håll, har denna förskjutning avspeglats i forskningen. De första artiklarna låter förstå att det fanns en misstänksamhet och skepsis mot växelvis boende i samhället (se t ex Trombetta, 1989). Med tiden har tonen i litteraturen ändrats, i takt med en mer positiv syn från omgivningen samt en större uppmärksamhet i forskning.

Den första generationens forskning, fram till millennieskiftet, koncentrerade sig på förekomsten av växelvis boende och vad som kännetecknade de familjer som praktiserade boendeformen, samt jämförde utfallet för barn i olika slags familjemodeller. Den tidiga forskningen, som dominerades av amerikanska studier, fokuserade framför allt på barns anpassning (*adjustment*), det vill säga eventuella riskbeteenden, s k beteendeproblem, studieresultat och liknande.¹⁸ Senare forskning har även den fokuserat de här frågorna, samt i ännu högre utsträckning på barns hälsa och välbefinnande. Däremot

---

18 Det som benämns som beteendeproblem kan vara till exempel utagerande beteende.

har forskningsmetoderna utvecklats och deltagarna i studierna blivit fler. Medan den första generationens kvantitativa studier mestadels var små i skala, har nutida studier av samma slag i regel många fler respondenter från de olika undersökningsgrupperna. Studierna tar också oftare hänsyn till olika faktorer som kan tänkas påverka utfallet, till exempel föräldrarnas inkomst och utbildningsnivå. Till skillnad från de första studierna ställs mer raffinerade frågor, som söker svaret på vilka barn som gynnas av växelvis boende och under vilka omständigheter det fungerar bra eller dåligt (Smyth, 2017).

Det var först kring millennieskiftet som barns och föräldrars erfarenheter undersöktes i kvalitativ forskning. Smart, Neale och Wade (2001) gick i bräschen för en forskningsfåra som utforskar barns individuella upplevelser av att ha varit med om föräldrarnas separation, och i deras forskning ingick även barn som bodde halva tiden hos varje förälder. Därefter dröjde det några år innan fler kvalitativa studier med barn som informanter publicerades (Skjørten, Barlindhaug & Lidén, 2007; McIntosh, 2009), men sedan 2010-talet har denna inriktning vuxit. Kvantitativ forskning är emellertid fortfarande i överväldigande majoritet när vi ser till de artiklar som publicerats på området. Den kvalitativa forskningen är utforskande och djuplodande till sin karaktär. Ofta fokuserar den på en särskild aspekt, exempelvis familjerelationer eller kamratskap, eller barns aktörskap vid växelvis boende (Berman, 2015; Haugen, 2010; Zartler & Grillenberger, 2017). Eftersom den kvalitativa forskningen är mindre i omfattning är det svårare att se tydliga förändringar över tid. Jag tycker mig dock se tecken på att kvalitativa studier tillmätts ökad betydelse inom området, då bland annat barns egna uppfattningar efterfrågas i högre grad när behov av vidare forskning diskuteras (se Birnbaum & Saini, 2015; Kitterød & Wiik, 2017; Meyer, Cancian & Cook, 2017; Pruett & Di Fonzo, 2014; Smyth, 2017; Vanassche et al., 2017).

Det ökade barnperspektivet är en aspekt som utmärker de senaste tio årens forskning. Även om forskningen på området alltid varit intresserad av huruvida växelvis boende är bra för barn, så var det till en början ytterst ovanligt att barn själva tillfrågades i undersökningarna. I linje med ett ökat fokus på barn och barns rättigheter i samhället har tillvägagångssättet förändrats. Om det tidigare var föräldrar och professionella som fick svara för barnen, så har det på senare år blivit allt vanligare att barn och ungdomar själva involveras i forskningen som informanter. I kvantitativa studier är det numera vanligt att barn själva får skatta sin fysiska och psykiska hälsa, skolresultat, trivsel och dylikt i enkäter, medan barnintervjuer är vanliga i kvalitativa studier. Dock speglar urvalet i studierna fortfarande inte hela populationen barn, utan det är framför allt barn över tio år vars röster synliggörs i forskning.

En stundtals polariserad debatt

Forskningsfältet kännetecknas av många olika röster och resultat som inte alltid pekar i samma riktning. Faktum att många olika discipliner samsas på forskningsfältet bidrar ibland till motsättningar mellan olika paradig, där olika ämnesområden går in med skilda perspektiv och frågeställningar. Exempelvis är rättsvetenskapliga artiklar ofta inriktade på att ge tydliga svar som kan leda till rekommendationer, nya riktlinjer eller praxis inom rättsväsendet, medan samhällsvetenskapliga studier kan ha en mer kritisk blick och diskutera ett ämne utan att ge svar som nödvändigtvis har praktisk förändring som mål.

En fråga som genererat stor diskussion är huruvida växelvis boende överensstämmer med barnets bästa – principen som jag beskrev i samband med svensk lagstiftning, och som återkommer i många sammanhang även internationellt. Det finns ett antal internationellt publicerade artiklar om barn och växelvis boende vars huvudsakliga syfte är att diskutera växelvis boende som boendeform, bland annat utifrån denna princip (Harris-Short, 2010; Kruk, 2011). Dessa artiklar bygger i regel inte på empirisk forskning utan utgår exempelvis från förslag till policyförändring i olika länder. Inte sällan argumenterar artiklarna för en särskild ståndpunkt, till exempel *för* (Kruk, 2012, 2018) eller *emot* (Harris-Short, 2010) en juridisk presumtion till förmån för växelvis boende vid en föräldraseparation. Dessa artiklar kan närmast betraktas avspegla de politiska diskussioner som pågått i flera nationella kontexter. På vissa håll har *Fathers' rights*-rörelsen, som kämpar för faders rätt till ett jämställt föräldraskap efter separationen, haft stort inflytande i den politiska debatten (Smart, 2004; Spruijt & Duindam, 2009) vilket verkar ha triggat tonläget även i vissa vetenskapliga sammanhang. Något förenklat kan man säga att en del av forskarsamfundet har kunnat indelas i två läger: de som är för och de som är emot en presumtion för växelvis boende då frågan om barns boende avgörs juridiskt. En liknande kontrovers mellan några forskare gäller huruvida växelvis boende är lämpligt för barn under fyra år (McIntosh, Smyth & Kelaher, 2013; Warshak, 2014). I båda dessa frågor används barnets bästa som argument både för att avråda och för att förorda att växelvis boende rekommenderas. Under de senaste åren och i takt med att forskningsbasen blivit större kan man se att olika läger inom fältet närmat sig konsensus. Dock råder det fortfarande oenighet om huruvida växelvis boende är gynnsamt i högkonflikt-familjer och för små barn samt ifall det finns en tillräckligt stor forskningsbas för att utfärda rekommendationer för policy eller om mer empirisk kunskap är nödvändig.

Det är för övrigt en anmärkningsvärt liten del av denna forskningsfåra som diskuterar möjligheten att konsultera barn och ungdomar för att undersöka barnens erfarenheter och uppfattningar i frågan om huruvida barn själva vill bo växelvis och trivs med att ha två hem.

Forskningsfrågor och resultat

Även om forskningsfältet fortfarande är begränsat har det genomförts ett relativt stort antal studier som rapporterats i såväl empiriska artiklar som litteraturoversikter och böcker. Jag börjar med att beskriva omfattningen av växelvis boende i de länder där uppgifter finns tillgängliga, för att ge en uppfattning om boendeformens utbredning. Därefter sker presentationen utifrån teman som identifierats i forskningen om barn och växelvis boende.

Omfattning av växelvis boende i olika länder

Hur stor andel barn som bor växelvis i olika länder är inte helt enkelt att fastställa. Det ligger i sakens natur att barns boende efter en separation inte registreras eller på annat sätt kan mätas i en befolkning, eftersom de flesta överenskommelser sker privat. Precis som i Sverige kan barn inte folkbokföras på mer än en adress, vilket gör statistik kopplad till folkbokföringen missvisande i frågor som berör barn som har fler än ett hem. Olika länder har olika tillvägagångssätt för att ta reda på hur många barn som bor omväxlande i föräldrarnas hushåll. Hur den svenska statistiken framställs beskrivs i kapitel 2 (s. 13).

Nedan följer en redogörelse för förekomsten av växelvis boende i de länder som täcks i internationellt publicerad forskning och där uppgifter om förekomst finns (se tabell nedan). Skillnaden i definition anges i tabellen. Siffrorna är hämtade från forskning i respektive land, vilket innebär att mätningarna är gjorda på olika sätt och vid olika tidpunkter.

VÄXELVIS BOENDE I VÄRLDEN

Land	Andel barn*	Definition*	Källa
EUROPA			
Belgien	30 %	Minst 33/77	Vanassche et al., 2017
Danmark	25 %	50/50	Ottosen, 2016
Nederländerna	27 %	50/50	Poortman & van Gaalen, 2017
Norge	25 %	50/50	Kitterød & Wiik, 2017
Sverige	35-40 %	50/50	Fransson et al., 2018; Statistiska Centralbyrån, 2014
UK	Ca 3-17 %	50/50	Haux, McKay & Cain, 2017
USA			
<i>Forts.</i>			

Tabell 1 forts.			
Wisconsin Förekomsten skiljer stort mellan olika stater. Wisconsin har högst frekvens.	Ca 35 % (Endast skilsmässor med i statistiken)	Minst 25/75	Meyer, Cancian & Cook (2017)
CANADA	ca 20 % ca 10 %	Minst 40/60 50/50	Bala et al., 2017
AUSTRALIEN	12 %	Minst 30 % av nätter	Smyth & Chisholm, 2017

* andel i procent av barn med separerade föräldrar

* andel av tiden med vardera förälder

Som vi kan se i tabellen är det stor skillnad på förekomsten av växelvis boende även i dessa länder. Denna förstärks ytterligare av skillnaden i definition, där flera av länderna med hög andel barn i växelvis boende använder den snävaste definitionen, det vill säga att barnen bor ungefär halva tiden hos varje förälder. I kapitel 2 konstaterades att med en snävare definition (minst trettio procent av tiden hos vardera förälder) skulle närmare hälften av alla svenska barn vars föräldrar gått isär räknas som växelvis boende.

Barn som bor växelvis – en alltmer heterogen grupp

Forskningen om växelvis boende, i synnerhet den första generationens forskning, har intresserat sig för vilka familjer som väljer växelvis boende för sina barn. Sammantaget visar resultaten från studier i olika länder att modellen är vanligare i ekonomiskt resursstarka familjer där föräldrarna har en relativt hög utbildningsnivå (Bakker & Mulder, 2013; Bala et al., 2017; Fransson et al., 2018; Juby, Le Bordais & Marcil-Gratton, 2005; Kitterød & Wiik, 2017; Melli & Brown, 2008; Meyer, Cancian & Cook, 2017; Sodermans, Matthijs & Vanassche, 2013; Turunen, 2017; Wadsby, Priebe & Svedin, 2014; Weston et al., 2011). Samtidigt finns det ett fåtal studier som inte påvisar några skillnader i ekonomi och utbildningsnivå eller där skillnaderna är obetydliga (Melli & Brown, 2008). Nielsen (2014) argumenterar, tvärt emot många andra, för att skillnaderna vad gäller socioekonomiska faktorer överlag är mycket små och därför saknar betydelse. Däremot påvisar forskare i bland annat Norge och Belgien att gruppen med växelvis boende särskiljer sig allt mindre resursmässigt i takt med att boendeformen blir vanligare (Kitterød & Wiik, 2017; Vanassche et al., 2017). Denna utveckling återkommer vi till längre fram.

Gruppen familjer där barnen bor växelvis särskiljer sig även på andra sätt. I en svensk kontext vet vi till exempel att växelvis boende är vanligare bland barn till föräldrar födda i Sverige än bland barn med utlandsfödda föräldrar och att det är något vanli-

gare i storstäder (Fransson et al., 2015; Statistiska Centralbyrån, 2014). Statistik från ett antal länder (Sverige, Norge, Danmark och Nederländerna) visar också att barn som bor växelvis har föräldrar som bor närmare varandra än barn till separerade föräldrar i allmänhet, vilket kanske inte är så konstigt med tanke på att barnen ska kunna gå i samma skola eller förskola (Bakker & Mulder, 2013; Ottosen & Stage, 2012; Skjørten, Barlindhaug & Lidén, 2007; Statistiska Centralbyrån, 2014). Även ett par australiensiska studier pekar på relativt korta avstånd mellan hemmen vid växelvis boende (Smyth, 2005; Weston et al., 2011). Samtidigt vet vi att avstånden mellan städer är mycket stora i en australiensisk kontext, och inte utan vidare kan jämföras med dem i mer tätbebyggda områden. Studier med ursprung i Nederländerna, Canada och Wisconsin, USA noterar att båda föräldrarna yrkesarbetat före separationen i högre grad än andra separerade familjer (Bakker & Mulder, 2013; Juby, Le Bordaïs & Marcil-Gratton, 2005; Melli & Brown, 2008). Denna iakttagelse kan tänkas vara mer relevant i länder där tvåförsörjarfamiljer är mindre vanliga än i länder som Sverige där det är norm. En ytterligare faktor som kan tänkas ha stor betydelse är graden av delat föräldraskap före separationen. Detta har inte undersökts i särskilt hög grad, men holländska, norska och svenska uppgifter visar på samband mellan delat föräldraskap före och efter separationen (Bakker & Mulder, 2013; Försäkringskassan, 2011; Kitterød & Wiik, 2017).

Ett annat område som har undersökts i några studier rör föräldrarnas konflikt-nivå och förmåga att kommunicera med varandra. Kitterød och Wiik (2017) (Norge), Turunen (2017) liksom SOU 2011:51 (Sverige), Ottosen och Stage (2012) (Danmark) och Portman och Van Galen (2017) (Nederländerna) konstaterar att föräldrarna rapporterade mindre föräldrakonflikt när barnen bodde växelvis än då de bodde med en förälder. I Belgien var konfliktnivån bland växelvis-föräldrar tidigare lägre, men efter en lagändring 2006 till förmån för växelvis boende har detta mönster försvunnit (Sodermans et al., 2013; Vanassche et al., 2017).¹⁹

Några undersökningar tyder alltså på minskade skillnader (avseende inkomst- och utbildningsnivå samt föräldrakonflikter) mellan föräldrar vars barn bor växelvis och föräldrar där barnen bor hela tiden, i takt med att växelvis boende blir vanligare och sprids i olika grupper i samhället (Kitterød & Wiik, 2017; Sodermans et al., 2013; Vanassche et al., 2017). Om växelvis boende i början praktiserades framför allt i en specifik grupp med resursstarka föräldrar i familjer där föräldrarna var överens och båda föräldrar var starkt engagerade i barnomsorgen, så har det på många håll spridits i bredare skikt av befolkningen. I flera länder har rekommendationer till föräldrar ändrats eller lagstiftningen reviderats, vilket har medfört både att föräldrar i högre grad styrts mot växelvis boende och att det blivit vanligare i domstolsbeslut i vårdnadstvister (Steinbach, 2018). Även om de flesta föräldrar fattar beslutet om växelvis boende på egen hand, utan inblandning från familjerätt eller domstol, har lagstiftningen en normeran-

¹⁹ Denna lagändring gjorde det obligatoriskt för domstolar att överväga växelvis boende i första hand då föräldrar tvistade om barns boende (Vanassche, Sodermans, Declerck & Matthijs, 2017).

de roll. I takt med att familjemodellen blir vanligare förändras samhällets normer och även individens inställning till vad som tidigare varit ovanligt, vilket troligtvis bidrar till att fler familjer ser växelvis boende som ett reellt alternativ (Masardo, 2011).

Barns hälsa, välbefinnande och anpassning

Det område som dominerat forskningen om växelvis boende är studier om barns hälsa, välbefinnande och anpassning. Vad gäller hälsa och välbefinnande har både psykiska och fysiska aspekter undersökts, exempelvis oro, nedstämdhet, upplevelse av stress, autonomi, självkänsla, livskvalitet, kamratrelationer och psykosomatiska problem. I den engelskspråkiga forskningen talar man ofta om *well-being*, vilket jag har översatt till välbefinnande. Begreppet inbegriper flera aspekter av psykisk hälsa.²⁰ Med begreppet anpassning (*adjustment*) åsyftas till exempel olika riskbeteenden som rökning, alkohol- och droganvändning, beteendeproblem och skolresultat. Ibland undersöks även olika aspekter av social och psykisk hälsa i studier som använder termen anpassning. I regel har gruppen barn som bor växelvis jämförts med barn som bor på andra sätt efter föräldrarnas separation, och ibland även med barn i kärnfamiljer. Barns hälsa, välbefinnande och anpassning har framför allt utforskats med hjälp av mätinstrument som *Strength and Difficulties Questionnaire*, *KIDSCREEN* och *Health Behaviour in School-aged Children* samt statistiska analyser.

Många av studierna på detta området är svenska, och stora svenska tvärsnittsstudier har grundligt jämfört hälsa och välbefinnande hos barn med växelvis boende respektive barn som bor på andra sätt (framför allt med andra barn med separerade föräldrar) (se Bergström et al., 2013; Bergström, Fransson, Hjern, Köhler, & Wallby, 2014; Bergström et al., 2015; Bergström et al., 2018; Carlsund, Eriksson & Sellström, 2013; Fransson et al., 2016; Fransson et al., 2018; Turunen, 2017; Wadsby et al., 2014).²¹

Sammantaget visar såväl svensk som internationell forskning att barn i växelvis boende generellt sett mår lika bra eller bättre än barn som bor med en förälder efter en separation, men sämre än barn vars föräldrar lever tillsammans. Bland annat har man sett bättre utfall vad gäller psykisk hälsa och välbefinnande (Bergström et al., 2013; Cashmore et al., 2010; Westphal & Monden, 2015), självkänsla (Turunen, Fransson, & Bergström, 2017) samt mindre risk för stress (Turunen, 2017) och psykosomatiska symtom som huvudvärk och sömnproblem (Bergström et al., 2015; Carlsund, Eriks-

20 I de svenska studierna inbegriper begreppet välbefinnande (eller hälsorelaterad livskvalitet som är den korrekta benämningen) såväl känslomässiga, fysiska, sociala, psykologiska, relationella och beteendemässiga dimensioner (Fransson et al., 2015).

21 De boendeformer som har jämförts i de svenska studierna är kärnfamilj (barnet bor alltid tillsammans med båda föräldrarna), växelvis boende (ungefär lika mycket hos båda föräldrarna), mest med en förälder och enbart med en förälder (Fransson et al., 2015). De allra flesta barn som bor mest eller enbart med en förälder bor med sin mamma (Bergström et al., 2015).

son, & Sellström, 2013). I sin studie från 2012 fann Carlsund och kollegor däremot inga skillnader mellan barn som bodde växelvis respektive med en förälder vad gäller välbefinnande eller psykosomatiska symptom. Andra studier fann inga eller marginella skillnader mellan unga i växelvis boende och de som bodde bara med en förälder vad gällde livskvalitet och/eller depressiva symptom (Bastaitis, Ponnet, & Mortelmans, 2014; Hagquist, 2015; Spruijt & Duindam, 2009; Vanassche, Sodermans, Matthijs, & Swicegood, 2013; Weston et al., 2011). Dock finns det några studier som visar att barn som bor växelvis upplever lägre välbefinnande under vissa omständigheter, exempelvis då föräldrarna har ett mycket konfliktfyllt förhållande (Vanassche et al., 2013; Westphal & Monden, 2015), då avstånden mellan hemmen är stora (Westphal & Monden, 2015) eller när relationen till fadern är dålig (Vanassche et al., 2013). I den svenska forskningen rapporterar gruppen barn och ungdomar som bor växelvis generellt bättre psykisk hälsa, mindre stress och högre livskvalitet än de barn som bor enbart eller mest med en av sina föräldrar (se t ex Bergström et al., 2013; Carlsund et al., 2013; Fransson et al., 2018; Turunen, 2017; Wadsby et al., 2014). Att svenska studier visar extra tydliga resultat menar jag kan ha att göra med förhållanden som är specifika för Sverige och andra skandinaviska länder. Dels är delad omsorg om barnen mera inarbetad här än i många andra länder, dels finns det utbyggda stödsystem som underlättar för föräldrar att dela omsorgen. Dessutom kan faktum att växelvis boende är relativt vanligt i Sverige tänkas göra det mindre stigmatiserande, vilket annars skulle kunna påverka barns välbefinnande negativt.

Vad gäller undersökningar om så kallad anpassning är resultaten något mera heterogena. När vi ser till problem med aggressivitet löper ungdomar med växelvis boende lägre risk (Jablonska & Lindberg, 2007). För riskbeteenden som rökning och alkoholbruk var risken lika stor att vara rökare och minst lika stor att ha druckit sig berusad för barn som bodde växelvis (Carlsund, Eriksson, Löfstedt, & Sellström, 2012; Jablonska & Lindberg, 2007). De rapporterade bättre skolresultat i vissa undersökningar (Breivik & Olweus, 2006; Havermans, Sodermans, & Matthijs, 2017) och lika i andra (Spruijt & Duindam, 2009).

Forskning om barn i växelvis boende är metodologiskt svår på flera sätt. Vad gäller kvantitativ forskning som undersöker exempelvis barns hälsa och välbefinnande, så är ett stort problem så kallade *selektionseffekter*, det vill säga att det sannolikt finns en viss selektion av barn till olika boendeformer efter föräldrarnas separation. Exempelvis är det troligare att barn bor växelvis ifall föräldrarna har delat på omsorgen om barnen redan före separationen och ifall barnets relationer till båda föräldrar är starka. Omvänt kan anledningen till att barn bor hos endast en av föräldrarna vara att den andra föräldern lider av allvarlig psykisk ohälsa, är frihetsberövad eller att det har förekommit våld i familjen. Det vill säga det kan vara just de svårigheter som gör att växelvis boende väljs bort som också är anledningen till sämre hälsa och välbefinnande. Eftersom de flesta studier är tvärsnittsstudier, vilket innebär att de samlar in data vid ett

enda tillfälle, går det alltså inte att säga om det är det växelvisa boendet i sig som leder till positiva effekter för barns hälsa och välbefinnande eller om det är andra faktorer. Betydelsen och förekomsten av selektionseffekter är en av de frågor forskare inom fältet är oeniga om. Svenska forskare ser en möjlig förklaring till dessa barns bättre hälsa i deras tillgång till relationer till båda föräldrarna och resurser från båda, i form av både materiella resurser och socialt stöd (Fransson et al., 2015).

Föräldra-barn-relationer

Ett annat väl utforskat område är relationen mellan förälder och barn vid växelvis boende, kopplat till barns välbefinnande. På detta område är forskningsfronten överens om den positiva effekten av att ha en god relation till två närvarande föräldrar (Lamb, 2010). Många spårar anledningen till att barn som bor växelvis generellt rapporterar bättre hälsa och välbefinnande just till förekomsten av en nära relation till, och stöd från båda föräldrar (Fransson et al., 2018).

Föräldra-barn-relationer kopplat till barns välbefinnande är också det område där studier är mest samstämmiga om fördelarna med att bo med båda föräldrar efter en separation. Studier från olika länder har konstaterat att växelvis boende hänger samman med starkare och mer varaktiga relationer mellan fäder och barn (Bergström, 2012; Cashmore et al., 2010; Fabricius, Sokol, Diaz, & Braver, 2012; Fabricius & Luecken, 2007; Fabricius & Suh, 2017; Melli & Brown, 2008; Sodermans, Botterman, Havermans, & Matthijs, 2015; Vanassche et al., 2017). Några av studierna bygger på barns och ungdomars rapporter, och även i dessa skattas relationer till föräldrarna mer positivt av barn som bor växelvis än av de som bor med bara den ena föräldern (Bergström, 2012; Låftman, Bergström, Modin och Östberg, 2014; Spruijt & Duindam, 2009). Poortman (2018) menar att det här sambandet snarast beror på hur involverad fadern var före separationen. Den slutsatsen drar hon utifrån en undersökning där barns välbefinnande skattades högre bara i de fall fadern varit engagerad även före separationen.

En fråga som är tätt kopplad till relationen mellan föräldrar och barn handlar om kommunikation och stöd. Låftman och kollegor (2014) undersökte i vilken grad ungdomar (15-16 år) vände sig till sina föräldrar för emotionellt stöd, och fann att det var vanligast i kärnfamiljer men vanligare bland barn i växelvis boende än i andra typer av separerade familjer. Hur ungdomar från olika länder upplever kommunikationen till sina föräldrar har studerats i en europeisk studie där barn mellan 11 och 15 år tillfrågades. Denna kom fram till att barn som bor växelvis eller i kärnfamilj har lättare att kommunicera med sina föräldrar än barn i andra familjeformer. Författarna påpekar dock att selektionseffekter troligtvis påverkar resultatet, på så vis att barn som bor växelvis sannolikt har fäder som varit mer engagerade och haft en bra kommunikation med sina barn före separationen (Bjarnason & Arnarson, 2011).

Föräldrars konflikter och samarbete

För många föräldrar som går isär präglas den första tiden efter separationen av konflikter, som för de allra flesta mattas av med tiden. För vissa håller emellertid konflikten i sig under många år framöver, vilket betyder att barn tvingas växa upp mellan föräldrar som är i ständig konflikt och inte kan samarbeta. När barnen bor omväxlande hos båda föräldrar krävs ett mer omfattande samarbete än om de bor på ett ställe. Därmed blir de mer sårbara för en hög konfliktnivå mellan föräldrarna (Skjørten et al., 2007).

Flera kvalitativa studier har visat hur barn kan drabbas av de här omständigheterna (Berman, 2018; Haugen, 2010; Ottosen et al., 2011; Skjørten et al., 2007; Sadowski, 2016; Smart et al., 2001). Konflikterna är naturligtvis olika allvarliga och yttrar sig på skilda sätt, men präglar ofta tillvaron i hög grad. Om föräldrarna inte klarar att kommunicera händer det att barnen tvingas bli budbärare eller medla mellan fientliga föräldrar (se t ex Haugen, 2010; Smart et al., 2001). I värsta fall är konflikten så djup att barnen inte tillåts prata om den andra föräldern eller hur livet är hos denne. Då försiggår livet i de båda hemmen sida vid sida utan överlappningar och det blir väldigt svårt att få livets olika delar att hänga samman (Ottosen et al., 2011; Marschall, 2017; Sadowski & McIntosh, 2016).

Forskningen visar entydigt att allvarliga föräldrakonflikter har en negativ inverkan på barns hälsa och välbefinnande (Booth & Amato, 2001; Broberg et al., 2011; Fabricius et al., 2012; Spruijt & Duindam, 2009). Däremot råder det oenighet om huruvida det är *mer* skadligt för barn att bo växelvis hos föräldrar som är i djup konflikt med varandra än att bo hos en av dem, samt ifall förtjänsterna med en nära relation till två föräldrar kan kompensera för risker med att utsättas för föräldrarnas konflikt.

Frågan om växelvis boende och föräldrakonflikter är en av de frågor där meningsskiljaktigheterna bland forskare på området är som störst. Frågan har väckt livlig debatt bland annat om hur föräldrakonflikter påverkar barns välbefinnande och huruvida växelvis boende kan förespråkas under förhållanden när föräldrarnas relation präglas av konflikter. Forskningsresultaten är tvetydiga och olika studier ger olika svar. Å ena sidan har några studier visat att föräldrars konflikter hade större negativ effekt på barns välbefinnande då de bodde växelvis (Cashmore et al., 2010; Maccoby et al., 1993; McIntosh & Chisholm, 2009; McIntosh, Smyth, Kelaher, Wells, & Long, 2010; Vanassche et al., 2013) medan andra kommit fram till att denna negativa effekt på välbefinnandet var mycket liten (Spruijt & Duindam, 2009). Weston och kollegor (2011) fann i sin studie inget belegg för att allvarliga konflikter skulle vara mer skadligt för barn i växelvis boende än för andra. Kelly (2007) menar att då föräldrarna klarar av att kapsla in sina konflikter, får de inte värre konsekvenser än mindre konflikter. Den stora skillnaden mellan förespråkarna och de som manar till försiktighet är dock huruvida de lägger tonvikten på konflikt som risk eller förlust av relation som risk. Flera forskare betonar risken för förlust av relationen till den frånvarande föräldern (oftast fadern)

som en större och allvarligare risk än den att utsättas för allvarliga konflikter, och ställer dessa båda risker mot varandra. Exempelvis drar Nielsen (2017) i sin forskningsöversikt slutsatsen att kvaliteten på relationen mellan förälder och barn är viktigare för deras välmående än avsaknad av föräldrakonflikt (med undantag av de mest extrema formerna). Hon anser att betydelsen av allvarliga konflikter har överdrivits, liksom vikten av föräldrars samarbete, och inte borde ha betydelse då beslut fattas om barns boende efter en separation. Nielsen (2017) framhäver även att barn som bor växelvis har bättre utfall vad gäller psykisk hälsa och riskbeteenden även då man kontrollerar för föräldrarnas konfliktnivå.

Jag skulle vilja peka på bristen av en gemensam definition när man talar om föräldrars konflikter och brist på samarbete. Det är stor skillnad på mindre konflikter och djupa konflikter som genomsyrar tillvaron, liksom det är stor skillnad på konflikter som pågår under en begränsad period och konflikter som varar över tid. Debatten blir inte sällan onyanserad.

Som tidigare nämnts finns det också skandinavisk och holländsk forskning som visar på att föräldrar vars barn bor växelvis överlag rapporterar lägre konfliktnivå än föräldrar vars barn bor på andra sätt efter en separation (Kitterød & Wiik, 2017; Turunen, 2017; SOU 2011:51; Ottosen & Stage, 2012; Portman & Van Galen, 2017; Spruijt & Duindam, 2009). Det finns knappa uppgifter om detta mönster på andra håll, det syns exempelvis varken i studier från Wisconsin (Melli & Brown, 2008), Australien (Weston et al., 2011) eller Belgien (Vanassche et al, 2013). En lägre konfliktnivå tolkas överlag som en selektionseffekt, alltså att föräldrar som kommer överens tenderar att välja växelvis boende i högre grad än föräldrar som har ett konfliktfyllt förhållande. Enligt Andenæs, Kjøs och Tjersland (2017) är det emellertid möjligt att växelvis boende i specifika fall kan bidra till att minska konflikter eftersom föräldrar tvingas att samarbeta. Det finns dock ingen forskning som ger svar på denna fråga.

Barns uppfattningar och erfarenheter av växelvis boende

Ett litet antal kvalitativa studier har studerat barns erfarenheter av att dela sin tid mellan två hem och regelbundet flytta mellan dem. Till skillnad från kvantitativa studier är dessa mer inriktade på att förstå hur barn som bor växelvis själva upplever och tänker om sin situation. Till denna kategori hör även min egen studie. Den kvalitativa forskningen består av internationellt publicerade artiklar (se Berman, 2015; 2018; 2019; Campo, Fehlberg, Millward, & Carson, 2012; Cashmore et al., 2010; Davies, 2015; Haugen, 2010; Marschall, 2014, 2017; Neale, Flowerdew & Smart, 2003; Prazen, Wolfinger, Cahill, & Kowaleski-Jones, 2011; Sadowski & McIntosh, 2015; 2016; Smart, 2004; Zartler & Grillenberger, 2017) samt ett fåtal studier som har publicerats i bokform i respektive land (Ottosen et al., 2011, Ottosen, 2016; Lidén & Kitterød, 2019; Skjørten

et al., 2007; Smart et al., 2001). Sammantaget är det ett litet antal forskare som står för det kvalitativa bidraget till forskningen.

Den samlade forskningen som utgår från barns egna erfarenheter av att bo växelvis gör flera gemensamma iakttagelser som överensstämmer över skilda kontexter. Barns erfarenheter av växelvis boende är varierade, bland annat beroende på omgivande faktorer. Viktiga sådana faktorer är hur relationen till föräldrarna upplevs, graden av flexibilitet i arrangemanget och föräldrarnas samarbete och konfliktnivå. En gemensam ståndpunkt är att växelvis boende är positivt och fungerar bra för många barn, men inte för alla eller under alla omständigheter.

Campo och kollegor (2012) uttrycker att barn trivs när de känner sig trygga och uppmärksammade, när de båda hemmen samverkar och när boendet anpassas efter barnens behov. Flera har identifierat vikten av föräldrarnas samarbete för att växelboendet ska fungera bra för barnen (Campo, Fehlberg, Millward, & Carson, 2012; Ottosen et al., 2011; Sadowski & McIntosh, 2016; Skjørten et al., 2007; Smart et al., 2001). Brist på samarbete är ofta kopplat till rigida arrangemang utan möjlighet att ändra planeringen utifrån barnens behov (Berman, 2018). Haugen (2010) påpekar vikten av flexibilitet för att växelboendet ska gynna barn och ungdomar, vilket även uppmärksammas av andra. Hon fäster uppmärksamheten på att icke-flexibla arrangemang tillfredsställer föräldrarnas intressen snarare än barnens. Skjørten och kollegor (2007) noterar att när föräldrarnas förhållande är konfliktfyllt, tenderar barnen att argumentera i termer av rättvisa när de talar om sin boendeordning. Flera av dessa forskare drar slutsatsen att växelvis boende inte passar då föräldrarna har allvarliga konflikter (Haugen, 2010; Ottosen, 2016; Smart, 2004). Andra omständigheter som försvårar för barn som bor växelvis är när relationer till styvföräldrar och -syskon inte fungerar bra, samt praktiska omständigheter som långa avstånd mellan föräldrarna (Berman, 2019; Campo et al., 2012; Smart et al., 2001). Däremot är bibehållna relationer till föräldrarna – när de är positiva – något som genomgående framhålls som värdefullt.

Utöver de här gemensamma dragen som berörs i flera studier, finns det särskilda aspekter av det växelvisa boendet som har blivit belyst i enstaka studier. Ett par kvalitativa studier har fokuserat barns sociala nätverk, framför allt relationer till bonusföräldrar och bonussyskon (Zartler & Grillenberger, 2017) och vänskapsrelationer (Prazen et al., 2011). Zartler och Grillenberger fann inte belägg för att barn som bodde växelvis utvecklade fler betydelsefulla relationer, trots att bonusföräldrar och -syskon blivit en del av deras sociala nätverk. En annan bild framkommer i studier där bonusföräldrar beskrivs som nära och viktiga relationer för vissa barn (Berman, 2019; Lidén & Kitterød, 2019). Marschall (2014) belyser de komplexa omsorgsrelationer som uppstår mellan föräldrar och barn i familjekonstellationer där barn tillhör två hushåll. I en studie av Haugen (2010) framhålls värdet i att barn får säga sitt när det gäller utformandet av boendet efter föräldrarnas separation. Samtidigt diskuteras spänningen mellan att

å ena sidan få möjlighet att göra sin röst hörd, å andra sidan känna ett ansvar för sina föräldrars välbefinnande.

Avslutningsvis konstaterar jag att den kvalitativa forskningen kastar ljus på komplexiteten i barns erfarenheter av växelvis boende.

Avslutande reflektioner

Denna litteraturgenomgång har visat att forskningsfältet är brett och heterogent på många sätt. Framför allt har många varit intresserade av barns hälsa och välbefinnande i växelvis boende i relation till andra boendeformer, och särskilt av att få svar på frågan om vilken slags boendeform som egentligen är bäst för barn när föräldrarna har bestämt sig för att gå isär. Samtidigt är andra forskningsfrågor helt eller nästintill frånvarande. Hittills har forskningen gett betydande generell kunskap om barn i växelvis boende och deras välbefinnande utifrån olika aspekter. Det finns en hel del generell kunskap om barns hälsa och välbefinnande när de bor växelvis, men begränsat med specifik kunskap om under vilka omständigheter växelboendet fungerar bra respektive dåligt, vad som gör att barn trivs eller inte, och hur växelboendet uppfattas av barn utifrån deras egna erfarenheter.

När kvantitativa studier visar på generella mönster blir det viktigt att också gå på djupet och undersöka enskilda barns utsagor. De kvalitativa studier som finns har identifierat förhållanden som är viktiga för att det växelvisa boendet ska fungera bra för barn. Samtidigt behövs fler studier som bygger vidare och fördjupar denna kunskap, inte minst utifrån förhållanden i olika samhällen. Med tanke på att barns egna röster fortfarande i hög grad saknas inom forskningsfältet i stort, finns det en stor kunskapslucka att fylla.

Växelvis boende är fortfarande en relativt ny företeelse, och därför finns det en mängd olika aspekter som är okända i forskarvärlden. Exempelvis har vi fortfarande begränsad kunskap om hur växelvis boende praktiseras, det vill säga hur boendet utformas och hur barn i praktiken lever mellan två hem, samt vilken betydelse det får i relation till livet i övrigt. Syftet med den här avhandlingen är att bidra med kunskap om hur vardagslivet ter sig för barn som bor växelvis. Det kommer jag göra genom att utforska några av de praktiker som präglar livet i växelvis boende och hur barn begripliggör dem.

5. Teoretiska perspektiv och begrepp

I det här kapitlet kommer jag att närma mig barns perspektiv på växelvis boende teoretiskt, med hjälp av perspektiv och begrepp som behandlar barn, familj, vardagsliv och nära relationer. I arbetet med att analysera avhandlingens material kopplar jag samman tre begreppsliga ramverk:

- *barndomssociologin* med sitt fokus på barn som sociala och kompetenta aktörer samt tonvikt på att undersöka barns egna perspektiv
- den sociologiska inriktningen *personligt liv (sociology of personal life)* som intresserar sig för olika dimensioner av människors personliga liv och relationer och betonar värdet i att förstå olika sfärer i livet som en helhet
- begreppet *familjepraktiker* där vardagslivet i familjen utforskas via dess vardagliga handlingar och praktiker

Genom att kombinera dessa tre ramverk vill jag förstå hur barn som lever växelvis i två hem utformar sitt vardagsliv och sina relationer.

Jag tar avstamp i en konstruktivistisk ansats. Denna ingång präglar mitt val av de teoretiska perspektiv och begrepp som presenteras i detta kapitel.

En barndomssociologisk ansats

Barns erfarenheter av att tillbringa varannan vecka i två hem – med avseende på vardagsliv, familjepraktiker och nära relationer – kan inte självklart placeras inom ett enskilt forskningsfält. Förutom det mångvetenskapliga fält som inriktar sig specifikt

på området växelvis boende, är denna avhandling relevant inom såväl barndomsforskning som familjeforskning, eftersom den handlar om barns erfarenheter av att leva i en specifik familjekonstellation. Det finns många sätt att närma sig detta ämne, men utgångspunkten för den här avhandlingen är *ett analytiskt fokus på barn som aktörer*. Jag vill att avhandlingen skall återspegla barns erfarenheter och reflektioner kring att bo halva tiden med varje förälder, ett perspektiv som saknas i stora delar av litteraturen som berör växelvis boende. Utifrån den ambitionen tar jag avstamp i ett barndoms-sociologiskt perspektiv där barn ses som sociala aktörer som reflekterar, gör val, förhandlar, fattar beslut och skapar strategier för hur olika situationer ska hanteras, men vars möjligheter till agens också villkoras av strukturella förhållanden.

De bärande tankarna i det barndomssociologiska perspektivet handlar om en syn på barn som återspeglar ståndpunkten att barn är sociala aktörer och rättighetsbärare. Barndom betraktas som en social kategori som strukturerar barns villkor, och barndom som begrepp förstås som socialt konstruerat, det vill säga har olika innebörd beroende på social kontext. Dessutom uppmärksammas värdet i att betona barns liv här och nu, och inte enbart som ett uttryck för en utveckling mot ett framtida vuxenliv. Därmed visar barndomssociologin på behovet av att beforska barns liv och uppväxtvillkor.

Innan jag presenterar dessa tankar ska jag kort beskriva hur barndomssociologin vuxit fram som en reaktion mot tidigare forskning om barn och bristen på densamma.

Framväxten av ett nytt paradigm: den ”nya” barndomssociologin

Synen på barn och barndom har förändrats under de senaste decennierna. Längre betraktades barndom i stor utsträckning som en transportsträcka till vuxenlivet, och via socialisation kunde barn formas till goda framtida medborgare (James & Prout, 1990; Mayall, 1994; Qvortrup, 1993). Traditionellt har sociologiska studier om barn hört hemma inom familjesociologin, där barn sågs som en del av familjen snarare än egna subjekt. Under 70-talet började dock en kritik mot synen på barn- och familjeforskningens ensidiga vuxenperspektiv gro. Förvisso forskades om barn, men det var just *om* barn och inte med eller för dem. Vuxna var deras företrädare som respondenter och barnen sågs som objekt snarare än som aktörer. Ur kritiken mot det här vuxenperspektivet uppstod en ny tvärvetenskaplig inriktning som särskilt studerade barns egna sociala världar med syftet att barn skulle bli hörda i sina egna sammanhang. Det krävde både ett nytt analytiskt ramverk som byggde på en förändrad förståelse av barn och barndom och nya empiriska angreppssätt där barn fick komma till tals i forskningsprocessen (Smart, 2011; Tisdall & Punch, 2012). Den här inriktningen började få genomslag i mitten av nittio-talet, och kallades då för ”den nya barndomssociologin” (James & Prout, 1990). Det är framför allt James och Prout som brukar

omtalas som banbrytare med sin bok *Constructing and Reconstructing Childhood* som utkom 1990, men en liknande utveckling skedde ungefär samtidigt bland andra forskare (se exempelvis Alanen, 1992; Mayall, 1994; Qvortrup, 1993). Sedan dess har den nya barndomssociologin spridit sig till många discipliner och haft en stor genomslagskraft inom barn- och barndomsforskning. Snart trettio år efter dess genombrott är det barndomssociologiska perspektivet inte längre nytt, och under årens lopp har det både kritiserats och vidareutvecklats. Nedan ska jag sammanfatta några av barndomssociologins bärande idéer.

Olika barndomar

Hur barndomen ter sig skiljer sig åt beroende på vilken tid, vilken kultur och vilken social kontext vi befinner oss i. Barn har funnits i alla tider och på alla platser, men de biologiskt givna egenskaperna tolkas på skilda sätt och ges olika betydelser i olika samhällen. På så sätt upplevs också barndomen olika beroende på hur den förstås av omgivningen (James & Prout, 2015). Smart (2011) påpekar att det finns olika slags barndomar även inom samma tid och på samma plats. Till exempel kan barndomen se mycket olika ut för barn i Sverige 2019, beroende på om du är flicka eller pojke, fattig eller rik, tillhör en minoritetsgrupp eller inte, eller bor växelvis eller i någon annan familjekonstellation. Med ett socialkonstruktivistiskt synsätt är det möjligt att växla perspektiv och se saker och ting från olika synvinklar, och förhoppningsvis ifrågasätta på förhand givna antaganden (May, 2011).

Barn som social kategori

Gruppen barn, det vill säga människor som är under 18 år, betraktas som en särskild kategori i samhället. Att barn betraktas som sociala aktörer innebär inte att de har möjlighet att handla fritt, utan snarare tenderar barn som grupp att vara strukturellt underordnade vuxna (James, Jenks & Prout, 1998). I egenskap av barn tillskrivs de särskilda attribut såsom sårbarhet, omognad, irrationalitet, begränsat ansvar och beroende av vuxna (som föräldrar, lärare, skol- och förskolepersonal eller andra professionella i deras närhet). Vi får heller inte glömma att barn är materiellt och känslomässigt beroende av vuxna, i synnerhet föräldrar. Följden blir inte sällan att barns uppfattningar tillskrivs mindre vikt än vuxnas, eller rent av diskvalificeras, och att barn för det mesta måste följa vuxnas vilja (Mayall, 2001). Att betrakta barn som en social kategori kan hjälpa oss att få syn på de generella drag och de särskilda villkor som möter gruppen barn. Det kan vara i form av lagar och regler, liksom samhälleliga normer eller föreställningar om hur barn bör vara. Därmed blir barns underordning i förhållande

till vuxna tydlig, samtidigt som det innebär att barndom blir en variabel för social analys, precis som kön, klass och etnicitet. Qvortrup (2011) understryker vikten av att analysera barndom som en social kategori för att synliggöra de strukturella villkor som ligger till grund för barns underordning, för att sedan kunna arbeta för att stärka barns rättigheter.

I enlighet med barndomssociologin kan vi använda positionsbegreppet för att beskriva hur barn som grupp är underordnad gruppen vuxna i de flesta sammanhang (James & James, 2004; Alanen, 1992). Haugen (2008) diskuterar hur detta blir ett dilemma i relation till barns rätt att vara delaktiga i beslut som berör dem (enligt FN:s barnkonvention och nationell lagstiftning). Hon illustrerar hur barns rätt att få sin röst hörd ofta krockar med barns underordnade position gentemot vuxna, till exempel när det gäller beslut om vårdnaden av barn och barns boende efter en separation. Även om barn har rätt enligt lag att komma till tals, så är det fortfarande i hög grad föräldrar som företräder barns röst (Haugen, 2008). Det innebär att föräldrar definierar och representerar barns röst även i de fall där barn är rädda för, eller inte tycker om en förälder, det vill säga då det är som allra viktigast att barn blir hörda (Röbäck, 2012a). Detta exempel pekar på ett dilemma; trots att aktörs- och rättighetsperspektivet till viss del införlivats i lagstiftning och policy, kolliderar det med vuxnas makt över barn och samhällets syn på barn som underordnade vuxna. En ytterligare aspekt som berörs i det här exemplet gäller föräldrars ansvar för barns skydd kontra barns rätt till delaktighet, vilket kommer diskuteras kort under nästa rubrik.

I studier som min, där barn är respondenter och där barns utsagor undersöks, blir det viktigt också av en annan anledning att ha positionsbegreppet i åtanke. Barns position bidrar till hur de förstår och hanterar sin vardag och vilka strategier de använder för att hantera problem, men även till vad och hur de berättar om sina livsvillkor (till exempel i forskning) (Fernqvist, 2013). Positionsbegreppet kan också synliggöra hur omgivningen förstår barns handlande.

Barn som aktörer

Den aspekt inom barndomssociologin som kanske uppmärksammas allra mest, är dess fokus på barns aktörskap, *agency*. James och James (2012) definierar aktörskap som individers förmåga att handla självständigt och göra egna val, det vill säga att vara sociala aktörer. Att tillskriva barn aktörskap betyder att de, på samma sätt som vuxna, har inflytande över sig själva och sin omgivning (Tryggvason, 2018). Genom att uppmärksamma barn som sociala aktörer invände barndomssociologin mot en tidigare uppfattning om barn som enbart passiva mottagare av vuxnas omsorg och som blivande vuxna. Qvortrup (1993) använde begreppen *beings* och *becomings* för att illustrera hur barn betraktats som blivande vuxna snarare än som varande i nuet. Istället för att

se barndom som en period av utveckling för att så småningom nå fram till målet, att bli vuxen, så fokuserar barndomssociologin på barns liv här och nu. Bilden av barnet som *varande* har senare blivit ifrågasatt av Lee (2001). Han menar att både vuxna och barn i själva verket är *becomings* i något avseende, eftersom vi livet igenom är på väg någon annanstans, vi utvecklas och förändras.

Tisdall och Punch (2012) påpekar att begreppet aktörskap som det först introducerades i barndomssociologin behöver problematisera och nyanseras. De menar att begreppet använts som något enbart av godo, och frågar sig huruvida möjliga negativa aspekter har uppmärksamats tillräckligt. Risken är, påpekar de, att aktörskap betraktas som positivt och efterfrågat av alla barn, oavsett sammanhang. Hur ska vi då förstå barn som av olika anledningar inte vill eller kan utöva sitt aktörskap? Hur ska vi förstå fenomen som barnprostitution och barnsoldater? Vad händer med barns sårbarhet om vi har så stort fokus på aktörskap? Ett problem, menar Tisdall och Punch, är att barndomssociologin inte i tillräcklig grad har problematiserat effekten av struktur i förhållande till barns aktörskap. De väcker frågan huruvida barns aktörskap tillmätts för stor betydelse när barn, liksom vuxna, omöjligt kan undkomma strukturella hinder. Sammanfattningsvis efterlyser Tisdall och Punch en mer nyanserad syn på barns aktörskap och ett erkännande av den komplexitet, tvetydighet, ambivalens och de spänningar som präglar barns liv och deras möjlighet till och utövande av aktörskap.

Ett spänningsfält som har diskuterats är synsätt som betonar å ena sidan barns aktörskap och rätt till delaktighet å andra sidan vuxnas ansvar att ta hand om och skydda barn. Nordenfors (2006) konstaterar att barnet kan positioneras antingen som en kompetent aktör som bidrar till sin egen utveckling eller som sårbar och i behov av vuxnas omsorg för att må bra och utvecklas i positiv riktning. Inte sällan beskrivs barn som kompetenta i en kontext och sårbara i en annan. Dessa skilda synsätt brukar ibland betecknas som ett kompetensorienterat perspektiv (eller rättighetsperspektiv) respektive ett behovsorienterat (eller omsorgsperspektiv) (Eriksson & Näsman, 2007; Röbäck, 2012). De har ofta betraktats som motsatta sätt att betrakta barn och man har diskuterat vilket perspektiv som bör vara överordnat (Röbäck, 2012). Eriksson och Näsman (2008) ifrågasätter om det nödvändigtvis måste finnas en motsättning mellan barns aktörskap och barns sårbarhet/välfärd. I själva verket, menar de, borde barns aktörskap och möjlighet att påverka sin situation betraktas som en del av deras välfärd. Även om det ibland kan vara svårt att få ihop bilderna av å ena sidan den kompetente aktören och å andra sidan det skyddsbehövande barnet, så skulle de här skilda synsätten kunna vara ett sätt att nyansera synen på barns aktörskap i linje med Tisdalls och Punchs efterlysning. Dock gäller det att integrera synsätten och acceptera att de kan existera parallellt.

Esser och kollegor (2016) är några av de forskare som har vidareutvecklat begreppet aktörskap på ett annat sätt. De argumenterar för att barns aktörskap bör lokaliseras i sociala relationer och utvecklas i ömsesidigt beroende. Aktörskap är alltså inte en

individuell egenskap som barn har eller inte har, menar de, utan det tar form i de praktiker som barn deltar i. På så sätt betonas aktörskap som gemensam process, vilken ibland kräver föräldrars (eller andra vuxnas) medverkan. Detta synsätt stämmer överens med hur jag använder begreppet aktörskap i avhandlingen.

Inflytande som aktörskap

Enligt mitt synsätt är aktörskap också kopplat till inflytande och beslutsprocesser. Dessutom, för att utöva inflytande krävs i någon mån en praktik där barn deltar. Låt mig utveckla detta vidare.

Förfogandet av aktörskap är en mänsklig förmåga som kan uttryckas på olika sätt (Tryggvason, 2018). Jag menar att inflytande är ett sätt att använda sitt aktörskap, det vill säga att uttrycka sitt aktörskap i handling. I den här avhandlingen definieras inflytande som möjlighet att säga sitt och ta del i beslutsprocesser kring hur växelboendet praktiseras. I linje med det är jag intresserad av barns och ungdomars inflytande över hur växelboendet utformas. Jag ser inte inflytande som en envägsprocess, utan i likhet med flera andra menar jag att inflytande och aktörskap möjliggörs i sociala relationer (Esser et al., 2016; Haugen, 2008; Tryggvason, 2018). I avhandlingens andra artikel utforskas barns inflytande och medverkan i att utforma det växelvisa boendet: dels huruvida barn har inflytande i beslutet om att fortsätta bo hos båda föräldrar efter deras separation, dels om, och i så fall hur, barnen är med och utformar växelboendet på en mer praktisk nivå. Då syftar jag exempelvis på hur det växelvisa boendets vardagspraktiker förhandlas, såsom bytesdagar; var högtider, födelsedagar och lov ska firas; samt flexibiliteten i arrangemangen. För att synliggöra de många sätt på vilka inflytande förhandlas och utövas, har jag använt begreppet *decision-making practices*, inspirerat av Morgans begrepp familjepraktiker (1999; 2011a) vilket jag beskriver längre fram i kapitlet. Begreppet sätter fokus på hur barnens inflytande manifesteras genom en rad vardagliga beslutspraktiker, till exempel förhandlingar vid frukostbordet, strategier för att påverka föräldrarnas beslut eller att barn talar om för föräldrarna hur de vill ha det. I det empiriska materialet framkommer hur barnen i allra högsta grad är medskapare av familjen och familjelivet.

Barns personliga liv

Växelvis boende är inte bara ett sätt att bo efter föräldrarnas separation, utan ett sätt att leva. Efter att ha intervjuat barn som bor växelvis, är min uppfattning att det växelvisa boendet berör de flesta delar av livet på ett eller annat sätt. För att bättre förstå olika aspekter av vardagslivet och hur de hänger samman tar jag den sociologiska in-

riktningen *sociology of personal life* till hjälp (Smart, 2007). Denna inriktning utgör ingen teori, utan ska betraktas som ett övergripande perspektiv som betonar värdet i att förstå olika sfärer i livet som en helhet, med särskilt fokus på de sociala aspekterna i människors personliga liv. Perspektivet framhåller bland annat betydelsen av samhörighet, emotioner och människors biografi i relationer (ibid.), och har ofta ett vardagslivsperspektiv. May (2011) understryker att människors personliga liv omfattar en mängd olika områden, allt från familjeliv till vänskapsrelationer och skola eller arbete, och att dessa inte följer klassiska sociologiska indelningar (som exempelvis barndomsociologi, familjesociologi, emotionssociologi) utan är sammankopplade och kan förstås i relation till varandra snarare än separat (May, 2011). Att flera domäner i livet berörs när barn bor växelvis i två hem blir tydligt i avhandlingens empiriska material, och synliggörs i artiklarna I, II och III.

Vad gäller barns personliga liv, var det först med barndomsociologin som forskarvärlden blev medveten om – eller medgav – att även barn har personliga liv som kan inkluderas inom sociologin (Smart, 2011). Davies (2015), som har utvecklat sociologin om det personliga livet särskilt vad gäller barns perspektiv, poängterar hur barn (precis som vuxna) är omgivna av ett nätverk av sociala relationer. För barn som bor växelvis kan mängden relationer de är inneslutna i vara fler än för många andra barn eftersom de ofta har exempelvis bonusföräldrar och bonussyskon. Av dessa relationer kan några vara väldigt nära och andra inte lika nära, eller till och med avlägsna, liksom de kan vara positiva eller negativa. Oavsett hur de här relationerna uppfattas och levs i vardagen, spelar några av dem en central roll i barnens liv. Sociologin om det personliga livet betonar hur denna inneslutning i sociala relationer innebär både möjligheter och begränsningar för barn att utforma sina egna liv.

Till skillnad från exempelvis familjesociologi inbegriper sociologin om det personliga livet *alla* relationer som anses betydelsefulla, inte bara de som traditionellt brukar benämnas som familjerelationer.²² Det innebär inte att betydelsen av familjerelationer som centrala ifrågasätts, däremot att de skulle vara *de enda* centrala relationerna i individers personliga liv eller att de per automatik är viktiga (May, 2011). När det gäller barn som bor växelvis och deras personliga liv finns det många exempel på andra personer som kan utgöra viktiga delar i livet: till exempel kompisar, klasskamrater, lärare, kuratorer, fotbollstränare, de äldre tjejerna i stallet, föräldrars vänner, grannar, liksom mor- och farföräldrar, bonusfamilj, syskon och föräldrar. Om vi utgår från betydelsefulla relationer och vad barnen tycker är viktiga delar i livet kan vi få en bild av vardagslivet mera i sin helhet, utifrån barnets perspektiv.

Då vi alla föds in i familjer och redan existerande familjerelationer är det lätt att tänka att barn ”får” sina nära relationer närmast av en biologisk slump. Samtidigt uppmärksammar flera studier att barns nära relationer inte nödvändigtvis överensstäm-

²² Utgångspunkten i den här studien är att familjer ser olika ut till form såväl som innehåll och är någonting som görs snarare än en fast och oföränderlig enhet.

mer med biologiska band (Davies, 2012; Eldén, 2016; Mason & Tipper, 2008). I Mason och Tipper's studie (2008) blev det tydligt att barnen var flexibla i definitionen av nära relationer. Personer de var genetiskt besläktade med kunde exkluderas ifall det inte fanns starka känslomässiga band, medan andra människor de tyckte om inkluderades. Vad gäller barn som bor växelvis betonade många av deltagarna i en tidigare studie hur känslomässiga band är ett av de kriterier som avgör huruvida bonusföräldrar och bonussyskon betraktas som familj eller inte (Berman, 2010). Det visar att barn är aktiva i förhållande till nära relationer och att de väljer vilka personer de definierar som viktiga även om de inte kan välja vilka de har genetiska eller juridiska band till (Smart, 2011).

I den här avhandlingen är det framför allt relationerna till föräldrarna som är i fokus, trots att jag just påpekat värdet av att inkludera alla relationer som barnen uppfattar som viktiga. Att relationer mellan föräldrar och barn lyfts fram betyder inte att de betraktas som de enda betydelsefulla relationerna för barnen, utan de utforskas som *en av många* viktiga delar i barns liv.

Familjepraktiker – familj är något vi gör

Morgan (2011b) menar att människors relationer definieras genom vardagliga praktiker, och föreslår att dessa praktiker därför kan vara en ingång för att undersöka människors personliga liv. För att förstå hur barn navigerar vardagslivet med växelvis boende har jag som utgångspunkt att familj är något som *görs* genom våra handlingar i vardagen, snarare än en given och beständig enhet.

Ett perspektiv som gör detta synsätt möjligt är Morgans (1996; 2011a) *familjepraktiker*. Familj som praktik är tätt förbundet med vardagslivet och dess göranden. Morgan menar att familj och familjereaktioner kan analyseras genom dess praktiker; det vill säga det som görs i familjen, medan familjens struktur däremot saknar betydelse. Familj *görs* i det vardagliga livet; vid frukostbordet, i tv-soffan, vid lämningen på förskolan, och så vidare. Han utgår bland annat från Cheal's (2002) definition av familjepraktiker, där dessa utgörs av vardagliga och rutinmässiga handlingar orienterade mot andra familjemedlemmar (direkt eller indirekt), praktiker som på olika sätt är kopplade till familjen och familjetillhörigheten (eller familjetillhörigheterna, som för barnen i den här studien). Morgan poängterar att familjemedlemmar inte behöver vara liktydigt med den biologiska familjen, utan öppnar för olika typer av relationer. På så sätt inkluderar exempelvis regnbågsfamiljer, bonusfamiljer och varannan-vecka-familjer som annars inte alltid innefattas i det traditionella familjebegreppet. En av poängerna med det här synsättet är just att komma ifrån uppfattningen att "familj" är något statiskt och oföränderligt som endast inkluderar de som passar in i den snäva mallen som kärnfamiljen utgör, och istället se familjen som något föränderligt som kan förhandlas

och omförhandlas över tid och sammanhang. Det här perspektivet passar bra för att utforska och förstå berättelserna från barnen i den här studien. När familjens form förändras genom en separation behöver barn och föräldrar hitta nya sätt att förhålla sig och att forma sina relationer och sitt vardagsliv. Morgans familjepraktiker kan hjälpa oss att förstå hur vardagen och familjelivet organiseras. Via vardagliga handlingar, rutiner och ritualer, formar barnen och de vuxna i familjen sina identiteter som barn och föräldrar, bonusföräldrar och bonussyskon och så vidare. Begreppet *doing family* (Silva & Smart, 1999) kan ytterligare kasta ljus över hur varannan-vecka-familjen görs, det vill säga hur familjelivet aktivt utformas, förhandlas och omformas i interaktion via dess praktiker (Morgan, 1996; 2011a). I avhandlingen framkommer detta kanske allra tydligast i artikel II, där jag visar hur familjerelationer omförhandlas efter föräldrarnas separation.

Att göra varannan-vecka-familj, eller växelvis-familj, medför en rad specifika praktiker som är kopplade till att barnen bor i och rör sig mellan två hem och två familjesammanhang. Jag tänker exempelvis på bytes-praktiker som gör barnens växlingar mellan hem till rutin, eller varannan-gång principen som blir ett system för hur viktiga helger ska fördelas mellan föräldrarna. Några av dessa praktiker berör förhandlingar och beslut kring hur växelboendet ska arrangeras. Dessa kan ses som särskilda beslutspraktiker (*decision-making practices*), vilka behandlas i artikel III.

En central poäng med begreppet familjepraktiker är att det implicerar en relationell dimension, det vill säga att familjepraktiker utförs i relation till andra familjemedlemmar. När vi utför dem fungerar de samtidigt som en bekräftelse av familjerelationer. Vi kan uttrycka det som att familjepraktiker bär relationer, och omvänt bärs praktiker av familjerelationerna.

Emotioner

Ett område som är starkt förknippat med relationer är emotioner. Det finns olika sätt att förstå emotioner, men jag menar liksom Wettergren (2013) att emotioner både är biologiska och sociala. När människor reflekterar över sina sinnesförnimmelser blir emotioner meningsskapande och sätts in i det tolkningssystem som används för att förstå världen. Enligt Wettergren formas känslor och känslouttryck och blir meningfulla uttryck i sociala relationer. Hon menar att emotioner ”föds och göds i interaktioner mellan människor, samtidigt som de utgör drivmedlet för dessa interaktioner och alla andra handlingar” (ibid., s.11). Enligt detta synsätt genomsyras familjerelationer, och handlingar förknippade med dessa, av emotioner. Med Morgans (2011) termer innebär det att familjepraktiker involverar emotionella praktiker.

I linje med Smart's (2007) och Davies' (2015) syn på emotioner som en central aspekt när personligt liv studeras, har jag uppmärksammat emotioner i barnens berättelser.

telser (till exempel kärlek, tillgivenhet, saknad, längtan, skuld, besvikelse, avundsju-ka) och undersökt hur emotioner är närvarande i vardagslivet och i sociala relationer. Wettergren (2013) pläderar för att emotioner är både en orsak till sociala handlingar och ett föremål för desamma. I det här sammanhanget menar jag att emotioner påverkar vardagslivets rutiner och handlingar samtidigt som vardagslivets praktiker väcker känslor hos oss. Morgan (2011) uttrycker det som att familjepraktiker inte är känslomässigt neutrala, utan innehåller emotionella komponenter av olika slag. Avsikten med handlingen kan vara att hjälpa, göra någon glad, skydda, uppfylla en plikt gentemot en annan person eller att själv känna sig bättre till mods.

Inom sociologin används begreppet *emotionellt arbete* (Hochschild, 1983; 2003) för att förstå hur människor reglerar sina känslor för att det ska kännas bättre för andra, till exempel när barn följer känslor som riskerar att göra föräldrar ledsna eller känna skuld (till exempel saknaden efter en frånvarande förälder). Oavsett om vi talar om emotionellt arbete eller emotioner i mer allmän bemärkelse, så utgör emotioner en central dimension i intervjuerna med barn som bor växelvis. Därför ser jag denna känslomässiga dimension som betydelsefull för analysen och för att förstå barns berättelser. Emotionella aspekter av växelvis boende diskuteras i artikel I.

Mobilitet

Vid växelvis boende kännetecknas familjepraktikerna av barns *mobilitet*. Morgan (2011) uppmärksammar tid och plats, vilket sätter fingret på hur de här barnens familjepraktiker är knutna till olika platser vid olika tidpunkter. Begreppet mobilitet syftar inte enbart till fysisk rörlighet och förflyttningar mellan platser, utan innefattar också människors sociala och kulturella praktiker. Waters (2014) understryker att mobilitet är relationell, det vill säga rörligheten sker i relation till andra människor. Studier av mobilitet ”focuses on, and holds centre stage, a fundamental geographical fact of life – moving” (Cresswell, 2011, s. 552). Att bo omväxlande i två hem innebär en (mer eller mindre) regelbunden rörlighet i vardagen. Jag ser förflyttningen mellan två hem som ”a fundamental geographical fact of life”, en given omständighet som har betydelse för hur olika delar av livet gestaltar sig och hur barnen begripliggör sin verklighet. Vardagslivet med växelvis boende – hur det formas, förhandlas, praktiseras och begripliggörs – är tätt kopplat till dess mobilitet. Att använda begreppet mobilitet som teoretiskt verktyg hjälper till att tydliggöra hur rörligheten i vardagen präglar livet och har betydelse för allt ifrån vardagens rutiner till hur relationer upprätthålls. Detta är fokus i avhandlingens första artikel, vilken undersöker hur praktiska, emotionella och relationella aspekter av mobilitet har betydelse i barns liv när de bor omväxlande i två hem.

Avslutande reflektioner

I det här kapitlet har jag redogjort för och diskuterat teoretiska perspektiv som lyfter fram barn som sociala aktörer, samtidigt som barn betraktas som en social kategori vars villkor skiljer sig åt beroende på kontext. Det barndomssociologiska perspektivet är centralt, samtidigt som vissa antaganden behöver problematiseras.

Ett sådant antagande gäller idén om barns kompetens och att den riskerar att förväxlas med vuxnas vilja och behov av att barn ska vara just kompetenta aktörer. Jensen (2009) påpekar att idén om barn som självständiga och aktiva passar alltför väl in i ett samhälle där egenskaper som flexibilitet, självständighet och aktivitet värderas högt. Detta är egenskaper som också kan kopplas till barn som bor växelvis och förväntas röra sig, mer eller mindre självständigt, mellan sina hem och olika familjesammanhang. Kanske finns det en risk att betoningen av barns aktörskap döljer hinder som finns för barn att utöva sitt aktörskap, såsom beroendet till föräldrar eller andra vuxna? Denna fråga är viktig att undersöka i framtida forskning.

En annan viktig kritik av barndomssociologins grundantaganden, rör dess misslyckande att inkludera *alla* slags barndomar i sin teori och praktik, även de som befinner sig utanför vår ofta normativa uppfattning om hur barndom bör vara. Tryggvason (2018) diskuterar perspektivets västerländska bias, och poängterar att de flesta av världens barn faktiskt bor i andra länder än Europa, Nordamerika, Australien och Nya Zeeland. Tisdall och Punch (2012) ifrågasätter huruvida teorin verkligen går att applicera på alla dessa barns verklighet, då den bygger på antaganden som har sin grund i en västerländsk världsbild. Även om det är en något förenklad föreställning att människors sociala villkor går att dela upp efter geografisk härkomst, så kvarstår argumentet att majoriteten av världens barn växer upp med synsätt som skiljer sig från västerländska ideal om barns aktörskap, självständighet och en individualiserad barndomsförståelse. I min studie däremot, som befinner sig i en västerländsk kontext, är dessa ideal synnerligen närvarande, och kan snarast tänkas utgöra ett ideal mot vilket barnen jämför sig.

Barndomssociologin har även kritiserats för att den har avfärdat eller ersatt traditionella sociologiska perspektiv, som socialisations- och strukturteorier. Smart (2011) poängterar att dessa teorier ställer andra slags frågor än barndomssociologin – och alltså har ett annat fokus – men behövs för att få kompletterande kunskap. Att analysera strukturer är viktigt för att förstå hur makt är inbyggt i generationsskillnader och bidrar till den maktobalans som råder mellan olika åldersgrupper i samhället. Det får konsekvenser även på en individuell nivå, när vi talar om relationer mellan människor. I relation till växelvis boende är exempelvis yngre barn beroende av vuxna för att hålla kontakten med personer som inte bor i samma hushåll (jmf Davies, 2013), och även äldre barn för att förändra hur det växelvisa boendet organiseras. Ett strukturellt perspektiv tydliggör också hur barndomen präglas av rådande strukturer, som kön, klass

etnicitet och religion. Socialisationsteorin påminner oss om att barn, förutom att vara personer här och nu med egna erfarenheter och åsikter, också utvecklas och förändras (Smart, 2011). Även om vi måste förhålla oss till vissa strukturella förutsättningar i samhället, till exempel i form av politiska och juridiska villkor, är mitt fokus på lokala förhandlingar och praktiker i familjen.

Avslutningsvis kan mina teoretiska utgångspunkter sammanfattas på följande vis. Det barndomssociologiska perspektivet ligger till grund för och har genomsyrat arbetet med studien, från val av forskningsfrågor till hur de undersökts metodologiskt och vilka verksamma begrepp som använts i analysen. Sociologin om det personliga livet har erbjudit ett ramverk för att betrakta olika aspekter av barnens vardagsliv som en helhet istället för att separera olika sfärer av varannan-vecka-livet. Analytiskt har jag fokuserat på hur växelvis boende görs via de praktiker som är karakteristiska för livet i och mellan två hem. Begreppet mobilitet används för att sätta fokus på den mobila dimensionen av att växla mellan två hem och på så vis vidga sättet att tänka kring växelvis boende.

Andra viktiga teoretiska beståndsdelar är begrepp som inflytande och emotioner, vilka riktar fokus mot aspekter som utgör viktiga delar i deltagarnas liv.

6. Metod och genomförande

Att studien tar avstamp i barndomssociologin har inte bara betydelse för avhandlingens teoretiska ramverk utan är också relevant för dess metodologiska ansats. Barndomssociologin utgår från att barn både kan och vill utöva inflytande på den sociala värld de befinner sig i, och att de är kapabla att fatta självständiga beslut (i olika grad beroende på bland annat ålder) (Sallnäs, Wiklund & Lagerlöf, 2010). Med ett sådant perspektiv blir barns roll som informanter viktig och den här studien bygger på barns och ungdomars beskrivningar och reflektioner kring att bo växelvis. Som tidigare beskrivits saknas forskningsbaserad kunskap om hur vardagslivet utformas för barn som delar sin tid mellan två hem, i synnerhet i en specifik svensk kontext och utifrån ett barndomssociologiskt perspektiv som sätter barns eget aktörskap i fokus. Den här studien har därför en explorativ karaktär, vilket medfört att forskningsfrågorna varit öppna och utforskande till sin karaktär, för att nå kunskap om olika aspekter av hur det är att bo växelvis och fånga upp vad barnen själva anser som betydelsefullt (Malterud, 2009).

Det här kapitlet är till för att visa för läsaren hur studien har vuxit fram metodmässigt samt diskutera val av metod, urval samt etiska och metodologiska avvägningar som gjorts längs vägen. Kapitlet är uppbyggt utifrån forskningsprocessens olika steg. Inledningsvis beskriver jag studiens ansats och metod, för att sedan fördjupa mig i hur deltagarna har rekryterats och intervjuernas genomförande. Intervjupersonerna presenteras närmare liksom intervjuguiden och hur den har använts. I nästa del återger jag hur analysarbetet gått till och avslutar med ett avsnitt som lyfter etiska och metodologiska överväganden i olika skeden av projektet.

Vetenskapsteoretisk ansats

Alla slags teoretiska ramverk bygger på särskilda ontologiska och epistemologiska antaganden, det vill säga antaganden om hur verkligheten är beskaffad och hur vi kan nå

kunskap om den. Dessa vetenskapsteoretiska antaganden har betydelse för vilken typ av kunskap vi kan få om föremålet för vår forskning (Ingemann, 2013; Mason, 2002).

Min egen förståelse av verkligheten och kunskapsskapande är inspirerad av socialkonstruktivismen, och den här studien kan sorteras under en socialkonstruktivistisk forskningstradition (Berger & Luckmann, 1966; Sohlberg & Sohlberg, 2013). Enligt detta synsätt är vår sociala verklighet socialt konstruerad; den har alltså ingen sann och verklig natur som oproblematiskt kan avtäckas genom våra observationer av den, utan vårt sätt att tolka och förstå vår sociala verklighet beror på vilken tid och vilket samhälle vi lever i. Perspektivet sätter ljuset på att sådant som barndom, familj och uppväxtvillkor är föränderligt och varierar. Exempelvis är ”skilsmässa”, ”skilsmässobarn” och ”växelvis boende” inte företeelser eller kategorier med given innebörd utan har tillskrivits olika betydelser beroende på tid, plats och social kontext (Johansson, Lindgren & Hellman, 2013; Sohlberg & Sohlberg, 2013).

Det socialkonstruktivistiska perspektivet innehåller flera möjliga positioner, från radikala till mjukare varianter, där den här studien tillhör de sistnämnda. Enligt mitt sätt att använda perspektivet villkorar den materiella verkligheten med sina fysiska ramar och strukturer tillvaron, men betydelsen vi tillskriver något skapas och omskapas beroende på sammanhanget. Hur en företeelse konstrueras kan till exempel förändras beroende på tid och plats eller med ökad kunskap om densamma (Andrews, 2012).

Den konstruktivistiska ansatsen medför bland annat att jag tillskriver den sociala kontexten stor betydelse för vad jag ser och hur det analyseras. Min uppfattning är att intervjuerna speglar deltagarnas förståelse av sina erfarenheter och upplevelser samt deras tankar kring dessa, samtidigt som de präglas av sammanhanget de berättas i. I avhandlingen får det betydelse för hur jag förstår mitt empiriska material och hur barnens berättelser analyseras, vilket jag återkommer till längre fram i kapitlet.

Förförståelse och forskarrollen

Under hela forskningsprocessen har jag försökt bära med mig att ingen kunskapsproduktion är neutral. Även om vi ibland uppfattar det så, är vetenskapliga metoder inte objektiva. Vilka frågor vi ställer och sättet vi ställer dem på beror på hur vi ser på världen, och är ofta baserat på underliggande teoretiska antaganden (Carleheden, 2018). Dessutom präglas forskning av forskarens intressen, erfarenheter och position (Wasshede, 2010). Hill och Greene (2005) uttrycker det så här: ”As adults we bring to our encounters with children a particular package of attitudes and feelings, constructed through our own personal childhood history and our contemporary perspective on childhood, often coloured by one or more of the various prevailing ideologies of childhood”. Dessa barndomsforskare sätter fingret på hur egna erfarenheter av barndom, familjeliv och föräldraskap säkerligen har relevans för hur jag griper mig an ämnet

för avhandlingen. Jag är övertygad om att min egen bakgrund och mina erfarenheter har betydelse för vilka frågor jag väljer att ställa och hur jag tolkar barnens berättelser. Själv har jag exempelvis ingen personlig erfarenhet av skilsmässa eller växelvis boende, något som kunde gett viktig förkunskap i ämnet samtidigt som det eventuellt hade styrt min blick efter bekanta mönster. Den här avhandlingen, liksom annan forskning, är situerad i tid och rum. Den har också formats av vilka forskningsfrågor jag intresserat mig för, liksom av teori och inspiration från andra studier. Inte minst har interaktionen med studiens deltagare och andra personer med erfarenhet av växelvis boende präglat vilka frågor som betraktats som extra betydelsefulla att undersöka.

En kvalitativ ansats med intervjuer som metod

Olika forskningsfrågor och perspektiv kräver olika metoder för att besvaras. En kvalitativ metod möjliggör att gå på djupet och utforska människors uppfattningar och beskrivningar av sin verklighet (Kvale & Brinkmann, 2014). Att applicera ett barnperspektiv innebär vidare att utforska barns och ungdomars vardagsliv utifrån deras egna perspektiv, lyssna på deras röster och försöka förstå hur världen gestaltar sig för dem (Haugen, 2008).

Eftersom jag är intresserad av att åskådliggöra vardagspraktiker och hur barn som bor växelvis förstår och förhandlar dessa, har denna studie en kvalitativ och utforskande ansats. De som kan ge oss inblick och hjälpa oss förstå olika dimensioner av växelboendet är barn och ungdomar som själva bor (eller har bott) växelvis, och det är till dessa barn jag har vänt mig för att samla in avhandlingens empiri, som består av djupintervjuer. Avhandlingen bygger på ett rikt intervjumaterial där barn och unga har reflekterat och utvecklat sina tankar och uppfattningar om att bo växelvis; det är alltså barnens berättelser som utgör det centrala materialet i avhandlingen. För de deltagare som ville kompletteras intervjuerna med familjeteckningar, framför allt i syfte att göra ämnet för intervjun mer konkret (Scott, 2008).

Intervjuer kan förstås på olika sätt. Jag förstår deltagarnas berättelser både som ett sätt att kommunicera sina erfarenheter, reflektioner och tolkningar av dessa erfarenheter, och samtidigt en form av meningsskapande. Intervjuerna är således mer än inhämtande av information från respondenterna. Fernqvist (2013) talar om *interaktiv intervju*, vilket belyser intervjuarens och respondentens medkonstruktion av samtalet (Fernqvist, 2010; 2012). På så vis kan intervjun förstås som interaktion och en meningsskapande process i sig, både för intervjuare och intervjuad. Den här förståelsen av intervjuer återspeglar barndomssociologiska antaganden om barns kompetens och aktörskap. Synsättet erkänner båda parter inverkan på samtalet samtidigt som det sätter fokus på att det inte enbart handlar om respondenternas utsagor om sin verklighet utan också om deras tolkningar och reflektioner kring den.

Nordenfors (2006) påpekar att forskaren får ta del av den intervjuades tolkning av sin situation i en särskild kontext. Därför är det viktigt att ha i åtanke i vilket sammanhang en berättelse konstrueras. I den här studien intervjuades barn i egenskap av att de bodde växelvis, och det är alltså utifrån detta sammanhang de har berättat om sina liv. Likaså är berättelserna skapade i ett forskningssammanhang, vilket innebär att barnen berättat om sina liv i syftet att hjälpa mig förstå hur det är att växa upp med växelvis boende.

Urval, tillträde och rekrytering

Inför studien söktes deltagare mellan 7 och 18 år som bodde växelvis ungefär halva tiden hos varje förälder (eller hade gjort det tills nyligen) och hade gjort det under minst två år. Att just denna åldersgrupp valdes ut har flera skäl. Den övre åldersgränsen fastställdes till 18 år, åldern då vi blir myndiga och räknas som vuxna. Den nedre åldersgränsen var satt till sju år, med intentionen att samla in berättelser från barn från och med första klass. Jag bedömde att intervjuer med barn yngre än sju år skulle innebära alltför stor anpassning av (följd-)frågorna för att passa så vitt skilda åldersgrupper, samt att det kunde vara svårt för en del yngre barn att vara självreflexiva, uttrycka sig verbalt och behålla koncentrationen vid längre intervjuer (Cederborg, 2014; Höjer & Nordenfors, 2006). Det visade sig vara allra svårast att nå de yngsta barnen, och den yngsta deltagaren i studien är därför nio år.

I kvalitativa studier strävar man inte efter ett representativt urval, eftersom syftet inte är att generalisera om populationen i sin helhet. Istället vill man ha en stor variation och bemödar sig om att ett vitt spann av erfarenheter ska bli företrädda. Med stor variation i materialet blir det möjligt att se både mönster och skillnader och utforska dessa på djupet (Smart et al., 2001). Min strategi inför rekryteringen var därför att uppnå ett urval som omfattade olika erfarenheter av att bo halva tiden hos varje förälder. Jag strävade efter att intervju personer av olika kön, i olika åldrar, med olika lång erfarenhet av boendeformen och olika social bakgrund skulle representeras. För att skapa förutsättningar för så stor variation som möjligt söktes deltagare på olika sätt och i olika stadsdelar i Göteborg. Det slutgiltiga urvalet var heterogent avseende barnens åldrar och tid med växelvis boende, men mindre heterogent vad gäller kön då majoriteten av deltagarna var flickor. Vad gäller socioekonomisk bakgrund har jag knapphändig information, men kan konstatera att alla barn var födda i Sverige (de flesta av svenskfödda föräldrar) och de allra flesta bodde på orter och i stadsdelar som inte anses höra till socialt utsatta områden. Olika boendeformer fanns representerade, och många bodde exempelvis i hyresrätt med ena föräldern och i villa med den andra. Föräldrarnas yrkesbakgrund var varierande och de arbetade som tjänstemän på olika nivåer, egenföretagare, anställda inom service, handel, vård och omsorg samt industri.

Ett fåtal föräldrar saknade arbete eller var sjukskrivna vid tiden för intervjun. Utifrån den kunskap jag har om socioekonomisk bakgrund gör jag antagandet att barn med medelklassbakgrund (med avseende på föräldrarnas utbildnings- och inkomstnivå) är överrepresenterade i studien (Se Cigéhn et al., 2001, för en diskussion kring klassbegreppet). Detta speglar att barn som bor växelvis i högre grad än barn i andra separerade familjer har föräldrar med hög utbildningsnivå och hög inkomst, vilket tidigare beskrivits i kapitel 2 (Statistiska centralbyrån, 2014).

Rekryteringsprocessen

Att komma i kontakt med deltagare till studien var tidskrävande och rekryteringsprocessen visade sig bli en utmaning. Att bo halva tiden hos varje förälder är inte en uppgift som finns nedtecknad i offentliga register, och det finns heller inga andra förteckningar över denna grupp barn.²³ Det innebär att studiens deltagare måste sökas på andra sätt. Dessutom innebär samtyckeskrevet, en etablerad forskningsetisk princip, att vårdnadshavarens medgivande krävs då barn under 15 år deltar i en forskningsintervju.

Jag valde att i första hand söka deltagare till studien via skola, eftersom alla barn inom studiens åldersram går i skolan och jag strävade efter ett urval som inte urskilde särskilda grupper (exempelvis särskilt problemtyngda grupper, vilket hade blivit fallet om deltagare söktes enbart via exempelvis familjerätten). Information om studien samt förfrågan om hjälp att sprida denna skickades ut till samtliga grund- och gymnasieskolor i Göteborgs kommun (till rektorer samt i många fall också administratören eller skolsköterska och kurator), liksom en förfrågan om jag fick komma dit och informera om studien, exempelvis i samband med lärarnas personalmöten och/eller föräldramöten. Dessa utskick möttes med tystnad. Efter påminnelser inkom ytterst få svar från några gymnasieskolor som meddelade att de hade satt upp information om studien på sina skolor alternativt på sin skolplattform eller interna hemsida. Ett par skolor meddelade att de inte ville hjälpa till på grund av att frågan ansågs känslig. Via respondenter fick jag senare veta att några skolor annonserat på sin interna hemsida utan min kännedom, och det är möjligt att ytterligare skolor på så sätt hjälpt till med rekryteringen utan att meddela mig. Eftersom denna metod inte ens genererat en handfull deltagare, krävdes uppenbarligen andra metoder. Samtidigt som deltagare söktes via skolor, annonserades därför via anslagstavlor på fritidsgårdar och bibliotek i olika stadsdelar. Detta rekryteringsförfarande krävde av barn och ungdomar som ville delta i studien att de själva tog kontakt med mig, antingen via telefon, per sms eller e-post, något som främst passade äldre barn. Via besök eller kontaktnät fick jag

²³ Barn som bor växelvis är folkbokförda hos en av föräldrarna, eftersom det inte är tillåtet att ha dubbla folkbokföringsadresser.

så småningom personlig kontakt med personal på några skolor, vilka blev en länk till tänkbara deltagare. I dessa fall fick jag hjälp av kontaktpersonerna att fråga enskilda elever om de var intresserade av att delta i studien. Till intresserade elever och deras föräldrar skickades informationsbrev (olika utformade till barnen respektive föräldrarna) och samtyckesblanketter, som vid intresse returnerade dessa i förfrankerade svarskuvert. I flera fall var elever ivriga att delta när de tillfrågades, men föräldrarnas svarskuvert återsändes aldrig (trots påminnelse). Jag tolkar det som att föräldrarna antingen inte gett sitt samtycke eller helt enkelt glömde bort att svara. Några föräldrar kontaktade mig för mer information, och gav därefter sitt medgivande. Därtill rekryterades ett par deltagare via snöbollsurval, det vill säga kontakten förmedlades av studiens andra respondenter eller deras föräldrar. Ytterligare två deltagare hade intervjuats i en tidigare studie (Berman, 2010) och då visat intresse för att delta i forskning.

Föga förvånande visade det sig vara svårt att rekrytera intervjupersoner från familjer där överenskommelsen om växelvis boende fattats av domstol eller där föräldrarna hade stora samarbetssvårigheter. Därför söktes deltagare sedermera även via familjerätten samt från en stödgrupp för barn som har skilda föräldrar med samarbetssvårigheter. Anledningen till att respondenter från denna grupp söktes specifikt var en farhåga att dessa barn annars inte skulle komma till tals. Det kan vara extra känsligt att delta i en intervju som handlar om växelvis boende ifall detta är, eller har varit, ett område för allvarlig konflikt mellan föräldrarna. I synnerhet kan det vara en anledning till att föräldrar inte samtycker till att barnen deltar i en forskningsstudie, dels på grund av oro för att barnen ska må dåligt av att prata om sina svåra erfarenheter och dels för att det kan vara känsligt att som förälder lämnas ut i en intervju som delvis handlar om familjelivet. Dessutom finns det en risk att barnets deltagande kan vara ytterligare ett potentiellt område för konflikt mellan föräldrarna.

Svårigheter att hitta intervjupersoner till studier som handlar om familjelivet känns igen från tidigare familje- och barndomsforskning (se till exempel Ahlberg, 2008; Fernqvist, 2013; Larsson Sjöberg, 2000; Wissö, 2012). Att berätta om sitt familjeliv och sina relationer är privat och det förefaller vara ett känsligt område att dela med sig av i en intervju. Dessutom måste vårdnadshavaren godkänna att barnen talar om familjens privatliv i en forskningsintervju om de är under 15 år. Samtyckeskravet i relation till barns deltagande i forskning kommer att diskuteras vidare i samband med reflektioner kring metod och etik.

Rekryteringen och intervjuerna genomfördes under 2012 och 2013, med undantag för två intervjuer som tillkom 2014 respektive 2015.

Deltagarna

I studien deltog tjugo barn och ungdomar mellan nio och sjutton år. Fem pojkar och femton flickor har intervjuats, relativt jämnt fördelade över olika åldrar (Se tabell nedan). För en mer detaljerad tabell över deltagarna, se s. 107 i artikel III.

Ålder: 9-11 år	Ålder: 12-14 år	Ålder: 15-17 år
7	7	6

Samtliga deltagare bodde i Göteborg och dess kranskommuner, i såväl innerstad, förort som mindre samhällen och landsbygd. Några av dem bodde i olika typer av områden med respektive förälder, medan andra hade föräldrar som bodde i samma område eller samhälle. Barnen hade olika lång erfarenhet av att bo växelvis: medan en av de äldsta deltagarna hade bott växelvis i tolv år hade andra bott varannan vecka hos sina föräldrar sedan drygt ett år tillbaka. Några av deltagarna hade bott växelvis större delen av sitt liv och kom inte ihåg tiden före föräldrarnas separation, medan andra fortfarande uppfattade det som relativt nytt att växla hem. Bland de som hade längre tids erfarenhet av att bo växelvis var det också relativt många som hade en eller två bonusföräldrar. Några hade levt med sina bonusföräldrar länge, medan andra hade "fött" dem ganska nyligen. Flera av barnen hade dessutom bonussyskon och/eller nya småsyskon, på en eller båda föräldrarnas sidor. Ett par deltagare hade varit med om ytterligare separationer då föräldern separerat med barnets bonusförälder, och hade därmed även en ex-bonusförälder i sitt nätverk. Dessa erfarenheter sätter fingret på familjers föränderlighet.

Bland de intervjuade barnen ingick två syskonpar. Möjligtvis skulle det av någon kunna uppfattas som en begränsning i urvalet eftersom barn som har vuxit upp i samma familj(er) ofta förutsätts ha liknande erfarenheter av sin uppväxt. Jag skulle tvärtom vilja hävda att det är en styrka, vilket också visade sig i intervjuerna. Genom att intervjua syskon blev det extra tydligt att barn som tillhör samma familj kan ha vitt skilda upplevelser och erfarenheter av att växa upp med växelvis boende, och olika aspekter kan uppfattas som svårigheter respektive möjligheter beroende på vem som tillfrågas. Dessutom tydliggjordes hur barn inom samma syskonskara kan ha olika strategier för att hantera vardagen.

De allra flesta av studiens respondenter bodde varannan vecka, men några delade tiden på andra sätt, exempelvis två veckor i taget hos varje förälder. En av deltagarna bodde något mer hos den ena föräldern, men uppfattade det som att hen bodde växelvis ungefär halva tiden hos varje förälder.²⁴ Flera hade också erfarenhet av att ha bott på olika sätt sedan föräldrarnas skilsmässa. Bland intervjupersonerna ingick även två personer som hade bott halva tiden hos varje förälder tills strax före intervjun, men då

²⁴ Ett urvalskriterium för att delta i studien var "att bo växelvis (ungefär halva tiden hos varje förälder)", och det var deltagarna själva som definierade om de ingick i den gruppen.

bodde något mer respektive endast hos ena föräldern. Båda bodde växelvis då intervjun bokades, men hade ändrat sitt boende då den genomfördes. Dessa intervjuer fick ett större inslag av jämförelse än de andra, eftersom respondenterna hade en alldeles särskild möjlighet att jämföra olika aspekter av växelvis boende med sin nuvarande boendeform. Samtidigt hade de båda lång erfarenhet av att bo halva tiden hos varje förälder och kunde reflektera kring detta. Min spontana reaktion var att dessa intervjuer inte kunde inkluderas eftersom barnen inte bodde växelvis vid intervjutillfället. Vid närmare eftertanke insåg jag vilken extra kunskapskälla det innebar att få ta del av berättelser från ungdomar som valt att inte längre dela sin tid lika mellan sina två hem. Till skillnad från övriga deltagare så hade de inget behov av att ”rättfärdiga” sin boendeform.

De allra flesta föräldrarna hade själva kommit överens om barnens boende, men ett par stycken avtal hade slutits efter tvist i domstol.

Här vill jag betona den stora variationen i materialet. Det finns alltid en risk att generalisera eller till och med stereotypifiera när man betonar gemensamma drag. Även om jag också söker efter generella drag i gruppen så vill jag understryka att alla barnen har sina egna personliga berättelser.

Intervjuerna

Sammanlagt nitton semistrukturerade djupintervjuer med tjugo barn genomfördes inom ramen för min studie. Respondenterna fick själva välja om de ville intervjuas enskilt eller tillsammans med exempelvis ett syskon. Ett syskonpar valde att intervjuas tillsammans och en deltagare hade med sig sin kompis och en annan sin kusin, medan övriga intervjuades enskilt. Ytterligare ett syskonpar deltog i studien, men de valde att intervjuas var och en för sig.

Platsen för intervjun

Platsen för intervjun är betydelsefull. När det gäller intervjuer med barn brukar man säga att det ska vara en plats där barnet känner sig tryggt och vid en tidpunkt som är anpassad efter barnet (Hill, 1997). Jag skulle vilja påstå att detsamma gäller för alla intervjuer. Wyness (2006) menar att den intervjuade får en större känsla av kontroll över situationen om det är en välbekant plats. Flera forskare förespråkar därför att barnintervjuer utförs i hemmet (Scott 2008; Lewis, Kellett, Robinson, Fraser, & Ding, 2004). Å andra sidan finns det andra faktorer som talar emot intervjuer i hemmet. Exempelvis kan det kännas svårt att tala öppet om sin familjesituation, och i synnerhet sådant som upplevs som svårt, när man befinner sig i hemmiljö och andra familjemedlemmar

kanske finns i huset, vilket uppmärksammas av Richards, Clark och Boggis (2015). I den här studien fick deltagarna själva välja plats för intervjun. Enligt deras önskemål ägde de flesta yngre barnens intervjuer rum i ena hemmet medan de äldre barnen valde att utföra intervjun på sin skola eller att komma till min arbetsplats på universitetet. Det kan tyda på att de yngre deltagarna kände ett större behov av att befinna sig på en vällärd plats eller att de äldre hade större behov av att frigöra sig från hemmet, men skulle också kunna vara ett uttryck för att de yngre på grund av sin åldersposition inte hade samma möjlighet att välja lika förutsättningslöst som de äldre. Att genomföra intervjun på min arbetsplats skulle exempelvis krävt en vuxens hjälp att ta sig dit för de allra yngsta.

Inför intervjuerna hade jag informerat om att dessa skulle utföras utan föräldern eller någon annan vuxen närvarande. Det är sannolikt att föräldrarnas närvaro under intervjun skulle försvårat ett öppet samtal exempelvis kring frågor som berör vardagliga svårigheter, och i synnerhet sådant som berör föräldrarnas relation i de fall den är spänd. Tidigare forskning visar att barn ofta skyddar sina föräldrar genom att inte berätta om sådant som kan ge upphov till föräldrarnas oro (Fernqvist, 2013; Ottosen et al., 2011). Min bedömning är därför att många barn, trots att känslan av trygghet inledningsvis minskar, gynnas av att intervjuerna sker i enskildhet. Vid en intervju befann sig föräldern i ett anslutande rum med dörren halvöppen och passerade vid flera tillfällen rummet där intervjun pågick. Den här intervjun blev ”sämre” än de andra på många sätt; mindre djupgående och med flera avbrott i samband med att föräldern tittade in i rummet. Efter dessa avbrott tog det en stund att hitta tillbaka till samtalet. Jag upplevde det som att både jag och intervjupersonen spände oss och inte riktigt kunde koppla av. I det här fallet hade föräldrarna dessutom en mycket konfliktfylld relation, vilket medförde ett etiskt dilemma – skulle jag fråga om föräldrarnas relation eller riskerade jag i så fall att barnet hamnade i en svår sits? För säkerhets skull undvek jag att ställa frågor som jag föreställde mig kunde vara känsliga att svara på när föräldern kanske uppfattade vårt samtal.

Intervjuguiden

Till sin form var intervjuerna semistrukturerade, vilket innebär att intervjuguiden (se bilaga 10) var konstruerad utifrån ett antal övergripande teman (t ex familjeliv, skola och fritid, kompisar, inflytande) samt förslag på mer specifika följdfrågor. De adresserade både konkreta skildringar av vardagslivet, som hur skiftena mellan hemmen går till, och mer abstrakta områden som hur beslutsfattande sker och vilket inflytande barnen har i olika typer av beslut. Frågorna formulerades öppet för att inbjuda deltagarna till fritt berättande, och ibland behandlades flertalet områden utan att jag behövde ställa särskilt många frågor. Intervjuguiden fanns framför allt med för att påminna mig

om att ta upp de teman jag planerat, men fungerade även som hjälp i de intervjuer där berättelserna inte flöt på fritt. En fördel med öppna intervjuer är att det finns utrymme för deltagarna att associera relativt fritt, samt att ta upp tankar och reflektioner som jag som forskare inte förväntat mig på förhand. Riessman (2008) poängterar att öppna frågor uppmuntrar barns aktörskap eftersom det ger deltagarna utrymme att styra processen och välja vad de vill (och inte vill) berätta om.

Intervjuns inramning och genomförande

Som nämnts tidigare ägde de flesta intervjuerna med barnen i den yngre hälften av åldersgruppen rum i hemmet, medan övriga skedde på min arbetsplats (Institutionen för socialt arbete vid Göteborgs universitet) eller i barnens skola (antingen i ett grupprum eller klassrum, eller i skolkuratorns rum). Den första stunden ägnades åt småprat och fika för att lära känna varandra och skapa en avspänd stämning inför intervjun. När jag besökte barnen i deras hem började vi ofta med att sätta oss en stund vid köksbordet. Några bjöd på te och någon hade till och med bakat inför vårt möte. Ofta hade barnen tänkt ut på förhand var vi skulle genomföra intervjun: i köket, vardagsrummet eller i deras eget rum. Vid intervjuerna som gjordes på universitetet mötte jag respondenten på den närmaste spårvagnshållplatsen, och så promenerade vi tillsammans till Institutionen för socialt arbete och rummet där intervjun skulle ske. Det var ett bra sätt att få en liten pratstund före vi var på plats. Eftersom de flesta intervjuer ägde rum direkt efter en lång skoldag så hade jag tagit med smörgåsar och te/kaffe/varm choklad. Under tiden vi åt tog jag tillfället i akt att berätta lite mer om studien och hur själva intervjun skulle gå till, svara på eventuella frågor samt förklara vad de etiska riktlinjerna innebar för intervjun och materialet. Denna information hade samtliga respondenter fått muntligen och/eller skriftligen i samband med att de tillfrågades om deltagande i studien, men den upprepades och förtydligades inför intervjun. Särskilt betonades frivilligheten och möjligheten att avbryta deltagandet när som helst under intervjun. De flesta frågor som uppkom före intervjun handlade om hur den skulle gå till rent praktiskt. De flesta hade aldrig varit med om en intervju förut och var nyfikna och ibland spända på att börja.

Efter några inledande bakgrundsfrågor om bland annat ålder, bostadsort(er) och föräldrarnas yrken så övergick intervjuerna till deltagarnas egna berättelser om sitt liv och sin vardag i två hem. Som nämnts tidigare var intervjuerna öppna till sin karaktär, och intervjupersonerna berättade öppenhetigt om hur deras liv gestaltade sig i olika sammanhang. Med öppna frågor följer ofta långa och innehållsrika berättelser, inte sällan med en hel del utvecklingar. Även om samtalen därigenom kan bli mindre fokuserade så innebär det också att de ger intervjuaren en fantastisk inblick i intervjupersonernas värld.

Inför intervjuerna fick deltagarna välja om de ville börja med att rita en teckning av sin familj. Tanken var att teckningen skulle användas som hjälpmedel för att komma igång när vi talade om familjen och den egna familjemodellen. En sådan bild skulle också kunna illustrera vilka som hörde till familjen. Det visade sig att nästan hälften av intervjupersonerna föredrog att beskriva sin familj och situation enbart i ord, vilket de gjorde utan problem. Många av deltagarna var ivriga att komma igång att berätta både om sin familj och sin vardag. Vid ett tillfälle upplevde jag dock att det var svårt att komma igång med intervjun, och då blev teckningsmetoden ett sätt att på ett lätt samt sätt prata om familjen och familjelivet med utgångspunkt i bilden.

Intervjuerna varade vanligtvis ungefär en och en halv timma, men längden skilde sig åt framför allt beroende på respondentens frispårighet. Den kortaste intervjun pågick drygt en timme och den längsta två timmar och tio minuter. Det är en lång tid, i synnerhet för de yngre deltagarna, och jag var i förhand beredd på att vi skulle behöva ta pauser i intervjuerna eller dela upp dem på flera tillfällen. Därför gjorde jag mitt bästa för att vara uppmärksam och ta hänsyn till barnens signaler på behov av uppehåll. Några gånger frågade jag om vi skulle ta en paus, men ingen var intresserad av att avbryta intervjun. De korta pauser som förekom var för att gå på toaletten eller hämta något att dricka, men jag uppfattade det som att deltagarna helt enkelt var för koncentrerade för att vilja ta paus. Uppfattningen att barn i regel har svårt att koncentrera sig en längre stund (Cederborg, 2014; Trost, 2010) kom i det här fallet på skam. Under intervjuerna gjorde jag mitt bästa för att låta barnen uttrycka sig i sin takt och med sina egna ord, och ta upp saker som de själva tyckte var viktiga, vilket Smart och kollegor (2001) framhåller som viktigt. Det kan tyckas självklart vid intervjuer med barn såväl som med vuxna, men kan vara svårt ibland om tankepauserna blir långa.

Alla intervjuer avrundades med lite småprat. Ofta talade vi om upplevelsen att bli intervjuad. Till min stora glädje var det inte bara jag som hade uppskattat intervjuerna – de flesta uttryckte efteråt att de hade haft roligt. Medan några helt enkelt tyckte det var roligt att berätta om sitt liv och dryfta sina tankar och åsikter hade andra uppskattat att reflektera kring frågor som de inte tidigare hade funderat så mycket kring. För några var det ett sätt att få tala om ett tema som de inte tidigare hade haft någon att samtala med. Flera av deltagarna hade jag kontakt med vid något tillfälle efter intervjun för att få ett förtydligande eller bara tacka för hjälpen, och i samband med det var det flera som spontant reflekterade kring sin medverkan.

Två av deltagarna uttryckte sig såhär:

”Det var ju mest att jag bara berättade, men det gjorde ändå att jag själv fick en klarare bild över hela grejen”

”När du intervjuade mig var det första gången jag pratade med någon opartisk på riktigt om skilsmässan. Visst kändes det konstigt och var jobbigt, och föräldra-

problem är alltid jobbigt i och med att man ser upp till och litar så mycket på sina föräldrar. Men varför jag var med var just för att det var så jobbigt och för att jag ville få allting ur mig. Samtidigt var det jätteskönt att få tankar och liknande ur huvudet och att få berätta allt för någon”.

Det sista citatet väcker frågan om risken att gå in i en terapeutisk roll under intervjun, vilket brukar avrådas ifrån (Kvale & Brinkman, 2009). Det är en befogad risk, kanske särskilt då intervjuaren, som i mitt fall, har en bakgrund inom socialt arbete. Även om just denna intervju innehöll mycket känslor och respondenten berättade om svåra erfarenheter upplever jag inte att intervjun gled över i att bli terapeutisk.

Som tack för sin medverkan fick alla deltagare varsin biocheck. Det var ingenting som de visste om på förhand, alltså inget incitament för att medverka, utan ett sätt för mig att visa uppskattning och tacka för att de tagit sig tid.

Analysprocessen

Analysprocessen kan beskrivas som en kreativ, omfattande och stundtals rörig process med syftet att bringa ordning i det omfattande och rika materialet (Ahlberg, 2008). Mitt material består av inspelade intervjuer och en ansenlig mängd text som framför allt utgörs av transkriberade intervjuer. Familjeteckningarna har inte utgjort material för analysen.

Det allra första steget i analysen skulle man kunna säga sker under själva intervjuerna, genom reflektioner kring det som sägs. Nästa steg består i transkriberingen av intervjumaterialet eftersom lyssnandet ofta sätter igång en tankeprocess där tankar och idéer tar fart (Kvale & Brinkmann, 2014). Samtliga intervjuer spelades efter respondentens godkännande in och transkriberades i sin helhet. Förutom det som sägs i intervjuerna noterades avbrott och störningar av olika slag, liksom pauser, skratt, suckar och dylikt. Olika typer av återkopplingssignaler (Norrby, 2014), det vill säga korta inpass, fyllnadsord och andra typer av verbal eller icke-verbal respons, noterades inom parantes (ok, mm, aha, precis, etc.). Dessutom antecknades särskilda tonlägen och liknande (till exempel då någon talar med hög röst, viskar, härmar någon, knäpper med fingrarna, etc.).

Att transkribera intervjuer är ett tidskrävande arbete. Under de perioder jag transkriberade blev jag frustrerad över att det tog i mitt tycke orimligt lång tid att skriva ut en dryg timmes intervju. Jag insåg att jag var väldigt långsam, eftersom mina doktorandkollegors transkriberingsarbete verkade gå mycket fortare. När jag läste Fernqvists (2013) avhandling som även den baseras på barnintervjuer visade det sig att hon hade gjort samma erfarenhet av transkriptioner. När hon senare transkriberade vuxenintervjuer noterade hon till sin förvåning att det gick mycket fortare. Hon slogs

av att hon under dessa transkriptioner ofta hade på känn vad respondenten skulle säga och hur hen skulle formulera sig i nästa fras, vilket gjorde att hon hade ett slags ”tangentbordsberedskap”. När det gällde barnintervjuerna var det inte lika lätt att förutsäga vad som skulle sägas. Fernqvist tolkade detta med hjälp av Goffmans (1986) frame-begrepp. Enligt detta är forskaren och intervjupersonen i stort sett överens om ramarna för intervjusituationen, liksom om vilka praktiker som är lämpliga i en intervjusituation. Därmed följer interaktionen ofta en given ordning för vad som passar sig att uttala sig om, på vilket sätt det görs och hur man bör agera i en intervjusituation. Enligt Fernqvists iakttagelser så stämmer forskares och intervjupersons bild av hur en intervju bör vara i högre grad överens vid intervjuer med vuxna (Fernqvist, 2013). Alternativt är vuxna mer benägna att anpassa sig till intervjuens särskilda ramar eller har större kännedom om dessa ramar? Under mina intervjuer så reflekterade jag inte över att deltagarna betedde sig på ett oväntat sätt. Då jag funderar på saken i efterhand är det nog så att vissa av de yngre barnens ageranden skulle ha förvånat mig om de skett i en vuxenintervju. Vad som betraktas som lämpligt i positionen som barn skiljer sig alltså från vad som anses lämpligt i positionen som vuxen. Detta illustrerar hur vi även inom ramen för en intervju gör barn- respektive vuxenpositioner (ibid.). Dessa erfarenheter visar på att det finns metodologiska aspekter av barnintervjuer som inte är särskilt väl beforskade och att forskning med barn fortfarande förekommer i relativt liten skala.

Det mer aktiva analysarbetet inleddes med att både läsa och lyssna till intervjuerna, eftersom text och ljud fick mig att uppmärksamma olika saker. Jag fokuserade framför allt på innehållet, *vad* berättar barnen, men även på *hur* det sägs, då lyssningen gav en extra dimension. Inledningsvis koncentrerade jag mig på en intervju i taget för att få en bild av varje barns berättelse. Teman noterades dels utifrån frågeguidens områden och dels utifrån ämnen som uppmärksammades i den enskilda intervjun. I nästa steg analyserades intervjuerna ”across cases” – de jämfördes med varandra utifrån de teman som valts ut men också som enskilda berättelser. Under den här processen fokuserades både skillnader och gemensamma mönster. Efter hand förfinades kategoriseringen och underkategorier kom till utifrån grundligare undersökningar av de ursprungliga huvudområdena. Utifrån denna kategorisering genererades sedan koder för att matas in i NVivo (dataprogram för kvalitativ analys) där analyserna kunde fortsätta på ett mer strukturerat sätt. Parallellt fortsatte jag att utforska materialet ”manuellt” och i relation till det teoretiska ramverket och mina analytiska begrepp. Vissa teman har efter hand valts ut för artiklar och undersökts mer än andra, till exempel barnens inflytande på hur det växelvisa boendet organiserades. I praktiken följer analysarbetet sällan en strikt ordningsföljd, eftersom det är svårt att säga var ett steg i analysprocessen slutar och ett annat tar vid och i själva verket har jag rört mig fram och tillbaka mellan olika faser (Layder, 1998).

Även om intervjuerna var min utgångspunkt, så pendlade jag under processen mellan det empiriska materialet, teori och tidigare forskning. En sådan forskningsprocess kan beskrivas som abduktiv, vilket innebär att både empiri och teori är vägledande för analysen (Alvesson & Skoldberg, 2008). Den barndomssociologiska ingången i studien hade exempelvis inflytande på vilka frågor som ställdes till materialet. Likaså fanns några av studiens analytiska begrepp med redan från början, till exempel familjepraktiker, vilket fick mig att rikta blicken mot de praktiker och relationer som pågår till vardags och som barnen reflekterat kring i intervjuerna. Andra perspektiv tillkom senare under processen, t ex sociologin om det personliga livet med sitt fokus på bland annat emotioner.

Enligt Braun och Clark (2006) är det först då utdrag ur intervjuerna presenteras i en rapport som analysen når sin slutfas. Ett dilemma i valet av citat är att representera studiens deltagare och samtidigt använda citat som belyser teman på ett tydligt sätt. Ofta är vissa deltagare mer verbala och uttrycker sig mer kärnfullt än andra. När det gäller presentationer av citat från intervjuerna har jag valt att så långt som möjligt återge dem ordagrant. Jag har emellertid valt att redigera bort språkfel, stakningar och upprepningar som stör läsningen när jag bedömer att redigeringen inte frångår citatets innehåll. Eftersom artiklarna är på engelska, så har vissa citat dessutom översatts. Svårigheten att översätta dem på ett sätt som fångar intervjupersonens exakta sätt att uttrycka sig tydliggjorde för mig nyansrikedomen i språket och vilken skillnad ett ordval kan göra för betydelsen. I översättningen av citat har jag strävat efter att helhetsbetydelsen överensstämmer med det som sägs snarare än en helt ordagrann översättning.

Reflektioner kring validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

Det finns skilda meningar om huruvida reliabilitet, validitet och generaliserbarhet är relevanta kvalitetskriterier när det gäller kvalitativa studier som utgår från andra kunskapsintressen och metoder än kvantitativ forskning (Justesen & Mik-Meyer, 2013). Jag vill säga något kort om hur de kan göras meningsfulla och förstås i relation till min studie.

Studiens reliabilitet är ett begrepp som traditionellt gällt huruvida studiens resultat kan reproduceras av andra forskare (Kvale & Brinkmann, 2014). För att begreppet ska bli meningsfullt i förhållande till kvalitativa intervjustudier är det mer relevant att bedöma tillförlitlighet i relation till *hur* vi mäter, exempelvis hur frågorna är formulerade (tydliga/otydliga), om deltagarna förstår dess innebörd, hur inspelningen fungerar och hur transkriptionen utförs. Intervjuer har därmed en stor fördel: under intervjuerna var det möjligt för mig att uttrycka mig tydligare när jag märkte att mina

frågor var krångliga, fråga och kontrollera om de var förståeliga eller behövde formuleras annorlunda. På så sätt kunde reliabilitet kontrolleras i stunden.

Validitet, eller trovärdighet, handlar i första hand om huruvida studiens resultat belyser forskningsfrågorna men också om hur materialet tolkas (Justesen & Mik-Meyer, 2013). Även här innebär kvalitativa intervjuer en möjlighet: att ställa följdfrågor, att klargöra och verifiera om jag uppfattat rätt, liksom att be om utvecklingar eller förtydliganden under intervjun var ett sätt för mig att undvika feltolkningar. I artiklarna har jag redovisat intervjumaterial och tolkningar och låtit studiens deltagare ta plats genom citat, vilket gör det möjligt för läsaren att ta ställning till studiens trovärdighet. De beskrivningar av studiens genomförande och andra relevanta omständigheter, såsom förståelse, urval, omständigheter kring samtalen med barnen och analys, som presenterats i det här kapitlet är också till för att läsaren ska kunna ta del av forskningsprocessen och bedöma trovärdighet och tillförlitlighet.

En fråga som har relevans både för studiens generaliserbarhet och dess validitet handlar om urvalets representativitet, vilket diskuterades i föregående avsnitt. I likhet med andra kvalitativa studier har min studie inga allmänna generaliseringsanspråk, vilket inte är möjligt med ett litet urval som varken är slumpmässigt eller representativt. Kvalitativa studier strävar i regel efter att gå på djupet i en fråga eller visa på bredd och mångfald. Förutom att få fördjupa förståelsen utifrån barnens perspektiv har jag haft ambitionen att se gemensamma drag i barnens berättelser om vardagslivet i två hem. Kvale och Brinkmann (2014) talar om analytisk generalisering, vilket innebär att ”man gör en välöverlagd bedömning om i vad mån resultaten från en studie kan ge vägledning för vad som kan hända i en annan situation” (s. 312). På så sätt kan kunskapen från den här studien i viss mån överföras till andra relevanta situationer och ge vägledning för hur barn som bor växelvis kan tänkas uppleva sitt vardagsliv. För att göra ”en välöverlagd bedömning” krävs dock detaljerade beskrivningar av sammanhanget för studien och hur den genomförts, vilket det här kapitlet syftar till. Vidare kan resultat från andra studier på området förstärka mönster som framkommit i avhandlingen.

I en studie där urvalet delvis bygger på självselektion, det vill säga att deltagarna själva anmäler sitt intresse att delta, är det också viktigt att lyfta frågan om vilka personer det är som väljer att delta och om de på något vis skiljer sig från personer som inte vill delta eller inte får föräldrarnas medgivande att vara med. Det finns alltid en risk att vissa berättelser blir hörda medan andra osynliggörs, och jag frågar mig om det är en särskild grupp barn vars erfarenheter har kommit fram i den här studien. Eftersom deltagarna *är* mellan 9 och 17 år krävdes vårdnadshavares samtycke för flertalet. Samtyckeskravet är till för att vårdnadshavaren ska bedöma ifall det finns en risk att barnet på något sätt far illa av sin forskningsmedverkan, och därför är det mycket viktigt att det används. Tyvärr får det också konsekvensen att gruppen barn vars föräldrar har en mycket konfliktfylld relation i lägre grad blir lyssnade till. Det är rimligt att anta

att föräldrar som gått igenom en vårdnadstvist är mindre benägna att ge sitt medgivande, både på grund av en ökad oro för barn med svåra erfarenheter och en ovilja att blotta svåra konflikter eller andra problem. För att denna grupp skulle komma till tals valde jag som tidigare nämnts att söka deltagare i några verksamheter som vände sig specifikt till barn vars föräldrar var i konflikt. Farhågorna bekräftades – det var svårt att finna deltagare i denna grupp. Efter många försök rekryterades en deltagare på detta sätt, vilket innebar att sammanlagt två deltagare hade erfarenhet av föräldrarnas vårdnadstvist.

Det kan också finnas en risk att föräldrar avstår från att ge sitt samtycke i andra fall de uppfattar att barnen på något sätt upplever växelboendet som påfrestande. Finns det således en risk att endast barn med positiva upplevelser av växelvis boende deltog i studien? Sannolikt var det så att vissa föräldrar av omtanke om barnen sade nej till medverkan ”för säkerhets skull”. Å andra sidan var många föräldrar positiva till att deras barn deltog i en intervju trots konflikter eller andra svårigheter, ibland just för att de såg det som värdefullt för barnen att reflektera kring sin situation. Vad gäller barns egna beslut om deltagande i studien är det möjligt att en svår familjesituation var en anledning att inte vilja medverka. Å andra sidan kunde det faktiskt också vara skäl till att vilja berätta om sin situation. Deltagarnas varierande berättelser antyder att det inte enbart är en typ av erfarenheter som kommit fram i studien. Sammanfattningsvis finns det dock anledning att reflektera över vilka deltagarna är och om det är särskilda röster som kommit till tals respektive inte kommit till tals.

Ytterligare en fråga som har med urval att göra handlar om den sneda könsfördelningen bland respondenterna. Med tanke på svårigheten att rekrytera deltagare var jag trots det mycket glad att alls ha lyckats rekrytera tjugo barn och ungdomar. Även om en jämn könsfördelning är önskvärt, är det inte särskilt ovanligt i småskaliga studier som den här att fler flickor än pojkar är intresserade av att delta (se till exempel Davies, 2015).

Etiska överväganden

Avhandlingsprojektet har prövats och godkänts av den regionala Etikprövningsnämnden i Göteborg (Dnr 511-11). I övrigt följer studien de forskningsetiska riktlinjerna för humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning (Vetenskapsrådet, 2011). Dessa kan sammanfattas i fyra principer: informations-, samtyckes-, konfidentialitets- och nyttjandekravet. Dessa principer gäller forskning med barn såväl som med vuxna. För barn under 15 år gäller dessutom att vårdnadshavares samtycke krävs för deltagande i forskning, vilket tidigare berörts.

För att forskning ska vara etiskt motiverad krävs dock mer av reflektion och eftertanke än att följa etiska riktlinjer och Etikprövningsnämndens beslut. Cater och Över-

lien (2008) påpekar att värdet av forskningen bör överstiga riskerna. I det här avsnittet beskriver jag etiska överväganden i förhållande till Vetenskapsrådets etiska principer och resonerar därefter kring hur etiska principer ibland krockar med principen om barns rätt att medverka i forskning.

Tidigare i kapitlet beskrevs hur deltagarna informerades om studien i samband med rekrytering och därefter vid intervjutillfället. Trots att deltagarna fått information och tagit ställning till om de vill medverka, är det aldrig möjligt att med säkerhet veta ifall de fullt ut har förstått syftet och innebörden av forskningen, påpekar Silverman (2006). Till skillnad från vuxna, som ofta har större kunskap om vad forskning innebär, kan det vara ännu svårare för barn att överblicka konsekvenserna av sitt deltagande. I synnerhet för yngre barn kan det även vara svårt att säga nej, när man blir tillfrågad av en vuxen att vara med i en undersökning (Cele, 2006). Det är omöjligt att försäkra sig om hundraprocentig frivillighet i barnens deltagande, men med några få (till en början ganska nervösa) undantag verkade alla både nyfikna och angelägna att delta i intervjun.

Jag valde att fråga barnen om de var intresserade av att delta i studien före föräldrarna tillfrågades, trots att forskare är oeniga om huruvida barn eller föräldrar bör ge sitt samtycke först (se Cater & Överlien, 2008). Fördelar och nackdelar kan naturligtvis diskuteras. I det här sammanhanget ansåg jag att barnen borde få ta ställning först; dels för att själva få bestämma ifall de vill berätta för föräldrarna att de fått förfrågan, men framför allt för att utesluta att barnen deltog för att föräldrarna på något vis utövade påtryckning, medvetet eller omedvetet.

Ett annat val jag gjorde var att endast kräva en förälders medgivande inför intervjun, trots Vetenskapsrådets rekommendation att inhämta samtycke från båda vårdnadshavare. Vetenskapsrådet hänvisar till föräldrabalken som ger båda vårdnadshavarna rätt att fatta beslut som gäller barnet (Vetenskapsrådet, 2011). Mitt beslut grundar sig bland annat på *Ethical Research Involving Children (ERIC)*²⁵ där Graham och kollegor (2013) diskuterar omständigheter då föräldrars samtycke inte kan, behöver eller bör krävas. Eftersom intervjupersonerna bor växelvis är det rimligt att anta att ett sådant krav hade komplicerat för deltagarna samt ytterligare försvårat rekryteringen i en grupp barn som sällan hörs och vars villkor är betydelsefulla att belysa. En annan allvarlig konsekvens är att det sannolikt hade uteslutit deltagare vars föräldrar hade en konfliktfylld relation eller inte kunde kommunicera med varandra, det vill säga den grupp som är allra svårast att nå. Enligt min uppfattning är frågan om huru-

---

25 *Ethical Research Involving Children (ERIC)* är ett internationellt projekt (finansierat av UNICEFs office of Research, Childwatch International, the Centre for Children and Young People at Southern Cross University, Australia, och Children's Issues Centre at the University of Otago, New Zealand) där man tagit hjälp av erkända barndomsforskare från det internationella forskarsamhället samt åtskilliga NGOs för att diskutera och sammanställa frågor viktiga för forskning där barn är involverade.

vida båda vårdnadshavarnas samtycke bör krävas ett viktigt ämne som behöver lyftas till diskussion.

Deltagarnas anonymitet är en relevant fråga när det gäller den här studien, eftersom utförliga skildringar av att leva växelvis bidrar till en större förståelse hos läsaren. Samtidigt kan det hända att studiens deltagare berättar om saker de inte vill skall komma till föräldrarnas eller någon annans kännedom. Vid mindre undersökningar som den här finns en risk att personer som känner deltagarna väl kan identifiera dem genom citaten. Det är en svår balansgång att å ena sidan skydda deltagarnas anonymitet och å andra sidan representera deltagarna och ge detaljrika och nyanserade beskrivningar, vilket är ett annat av forskningens mål (Davies, 2017; Mason & Tipper, 2008). I enlighet med Davies (2017) har jag funderat kring om det kanske rentav är oetiskt att *inte* lyfta fram de känsliga sidorna av barns berättelser. Mitt beslut landade i att ge relativt detaljrika beskrivningar av enskilda individers förhållanden i de internationellt publicerade artiklarna som publicerades lång tid efter intervjuerna ägde rum. För att minska risken att röja deltagarnas anonymitet användes fiktiva namn och viss information utelämnades. Detaljerade skildringar jag bedömt som extra känsliga berättas av ungdomar över 15 år (vars föräldrar inte nödvändigtvis känner till att de deltagit i forskningsprojektet).

Medverkan i ett forskningsprojekt bidrar inte sällan till att deltagaren börjar reflektera och blir mer medveten om sin situation, vilket i de flesta fall är någonting positivt. Men i de fall respondenten blir medveten om negativa sidor av sin situation kan det också vara påfrestande (Nordenfors, 2006). När det gäller ämnen som kan beröra svåra erfarenheter finns alltid risken att röra upp känslor som kan vara svåra att hantera (Barron, 1999). Ett sådant område kan till exempel vara att tala om föräldrarnas konflikter, samtidigt som det också kan upplevas skönt att tala om sådana frågor med någon utomstående. Under intervjuerna har jag försökt att vara lyhörd för vad barnen har velat dela med sig av. Även om ingen deltagare visade tecken på att bli starkt känslomässigt berörd i samband med intervjun, så är det omöjligt att veta vilka reaktioner som uppkommer i efterhand. Om behov uppkom fanns det möjlighet till professionellt samtalsstöd.

Förutom möjligheten att reflektera kring sina erfarenheter är deltagarnas utbyte (eller vinst) av forskningen ofta indirekt. Det innebär att själva kommer de troligtvis inte att uppleva någon nytta av forskningen medan den kunskap som forskningen genererar förhoppningsvis kan vara till nytta för andra i samma situation eller på längre sikt (Jensen, 2002).

Maktskillnader

I undersökningar som använder intervjuer som datainsamlingsmetod talar man ofta om en maktobalans mellan forskare och intervjuperson (Kvale & Brinkmann, 2014). Det syftar på att intervjuaren till stor del styr vad som berättas, både genom vilka frågor som ställs och genom interaktionen under intervjun (Holstein & Gubrium, 1995; Kvale & Brinkmann, 2014). Risken för maktasymmetri brukar särskilt framhållas vid intervjuer med barn, eftersom barn antas ha mindre verbal kompetens och svårare att resonera kring abstrakta frågor (Kvale & Brinkmann, 2014; Trost, 2010). Min utgångspunkt är att det finns skillnader mellan barn och vuxna (liksom forskare och respondent) som griper in i intervjusituationen. Exempelvis är barn i regel mindre vana att få tala okorrigerade med vuxna och de flesta vuxen-barn-relationer vi är vana vid (lärare-elev, ledare-deltagare, förälder-barn) inbegriper en maktordning där barnet är i underläge (Westcott & Littleton, 2005). Jag anser att resonemanget om särskilda villkor vid barnintervjuer stundtals tenderar att både underskatta barns förmågor och ge sken av att alla barn är lika. Under intervjuerna var det slående vilken reflexivitet och verbal förmåga vissa barn visade prov på, medan andra hade svårare att uttrycka sig. Dessa förmågor följde inte alltid ålder. Ju öppnare frågor jag ställde, desto mer uppfattade jag att respondenten styrde samtalet och ”ägde” intervjun. I de fall intervjupersonen var blyg eller mindre verbal ställde jag fler frågor och hade därmed större kontroll och styrde intervjun på ett helt annat sätt. Min ståndpunkt är därför att maktasymmetrin inte bör underskattas, men den varierar bland annat utifrån sättet på vilket intervjun sker.

En annan etisk fråga, som också tangerar makt, har med kategoriseringsproblematik att göra. Att lyfta fram barn som bor växelvis som en specifik social kategori riskerar att reproducera kategoriseringen av denna (och andra) grupper som något särskilt och specifikt, kanske till och med avvikande. Barn själva skulle troligtvis inte i första hand definiera sig som ”barn som bor växelvis”. Det är inte så de identifierar sig själva, kanske inte ens något de uppfattar som särskilt viktigt. Det är naturligtvis inte min intention att bidra till att reproducera föreställningar om skillnader mellan barn som bor växelvis och barn som lever på andra sätt, men kan i värsta fall vara en sido-effekt när växelvis boende lyfts fram som ett särskilt studieområde. För att undvika att lyfta fram växelvis boende som någonting avvikande har jag försökt att vara medveten om risken i intervjusituationen och när frågorna formulerades. Men det är en stor utmaning att belysa fenomen som har med makt att göra utan att själv återskapa samma maktförhållanden – vilket är lätt gjort till exempel genom att använda förenklande kategoriseringar.

Barns aktörskap, gate-keeping och samtyckets dilemma

Under arbetet med det här forskningsprojektet så har särskilda frågor väckts som hänger samman med att forskningsdeltagarna är barn. Forskning med barn ifrågasätts ibland med argument om etik. Men jag har också stött på en skepsis mot barns förmåga att medverka i forskningsintervjuer. Exempel på frågor som är viktiga att diskutera i relation till barn som forskningsdeltagare är barns rätt att bli hörda i forskning i förhållande till rättigheten att skyddas från deltagande om det finns risk att på något sätt fara illa av sin medverkan.

När man talar om etik i förhållande till forskning med barn så åsyftas exempelvis barns rätt att skyddas från sådan forskningsmedverkan som inte anses bra för dem. Detta ska tillgodoses genom samtyckeskrauet men gör det också till viss del genom *gate-keepers* som ser till att barn skyddas från att bli tillfrågade om deltagande när det inte anses lämpligt. Gate-keepers, eller grindvakter, benämns de personer som är länken mellan forskaren och undersökningsdeltagare och som sådana har befogenhet att ge tillgång till eller förhindra tillgång till studiens tänkbara deltagare (Miller & Bell, 2002). En annan etisk fråga som sällan diskuteras är den om barns rätt att komma till tals i forskningssammanhang, det vill säga rätten att delta i forskning (jfr barnkonventionen, artikel 12). Eftersom de här två rättigheterna ibland tycks vara svåra att förena så vill jag diskutera vad det kan få för konsekvenser. Jag vill lyfta olika perspektiv i frågan om barns rätt att bli hörda i forskning i förhållande till rätten att skyddas från deltagande som på något sätt kan vara ogynnsamt.

Gate-keeping kan tänkas vara särskilt vanligt i forskning med barn under 15 år, och förstärks ytterligare av kravet på föräldrars samtycke. Inför den här studien aktualiserade samtyckeskrauet inbyggda dilemma. Att kräva föräldrarnas samtycke sker av hänsyn till barnen och för att ingen ska fara illa av att medverka i forskning. Då föräldrar säger nej till deltagande handlar det för det mesta om legitimt skydd, det vill säga att föräldrarna anser att det finns risk att barnen kan fara illa av ett deltagande. Samtyckeskrauet har tidigare diskuterats i relation till risken att vissa grupper barn inte blir hörda, men det ställer också frågan om barns kompetens och aktörskap på sin spets. Att se barn som sociala aktörer innebär bland annat att man tillskriver dem en självständighet och en förmåga att fatta egna beslut. Då blir det komplicerat att samtidigt kräva föräldrarnas samtycke för att de ska få delta i forskning (Sallnäs et al., 2010). Denna ”vetorätt” innebär att föräldrarna har den avgörande rollen att besluta huruvida barnen får medverka i en undersökning eller ej. Barnen har visserligen möjlighet att säga nej även om föräldrarna samtycker, men de kan däremot endast välja att delta ifall det inte strider emot föräldrarnas vilja. Innebörden av att se barn som aktörer visar sig alltså inte vara självklar. Sallnäs och kollegor (2010) poängterar att retoriken om barns aktörskap därför måste ses i relation till barns beroendeställning till vuxna. Yngre barn är beroende av sina föräldrar för sin överlevnad, medan äldre barn kan vara ekono-

miskt och känslomässigt beroende (Nordenfors, 2006). Principen att ingen ska fara illa på grund av sin forskningsmedverkan måste givetvis komma i första hand, men det är samtidigt viktigt att lyfta problemet att det ibland finns en motsättning mellan barns rätt att bli hörda och deras rätt att bli beskyddade (Lagerlöf, 2012; Sallnäs et al., 2010).

Jag vet inte hur många barn som har nekats medverkan i den här forskningsstudien på grund av gate-keeping eller för att deras föräldrar inte gett sitt samtycke trots att barnen själva hade velat delta. Däremot känner jag till att det finns sådana fall, exempelvis då rektorer inte gett sitt tillstånd att informera elever om studien eftersom ämnet ansågs för känsligt, eller då barn själva uttryckte en vilja att delta men föräldrarna inte gav sitt samtycke. Frågan om barns aktörskap kontra samtyckeskrevet är relevant att lyfta i en vidare diskussion kring barns deltagande i forskning.

7. Sammanfattning av artiklarna

I detta kapitel sammanfattas avhandlingens artiklar översiktligt. Artiklarna återfinns i sin helhet allra sist i avhandlingen. De första tre artiklarna bygger på intervjustudien med barn och ungdomar, vilken beskrevs i föregående kapitel. Dessa empiriska artiklar belyser tillsammans olika aspekter av barns och ungdomars vardagsliv och relationer när de lever på tvärs över två hem. Den fjärde artikeln bygger på en litteraturstudie där artiklar om barn och växelvis boende som publicerats i internationella akademiska tidskrifter granskats.

Artikel I: Children in motion

Avhandlingens första artikel (Berman, 2019) tar avstamp i växelvis boende som en familjemodell präglad av rörelse.

Artikeln utgör ett av kapitlen i antologin *Families in motion* som tar som utgångspunkt att familjer är ”in motion” både konceptuellt och i praktiken. För barn som bor växelvis är temat synnerligen aktuellt eftersom barnen är i rörelse både genom att konkret förflytta sig mellan sina hem och i en mer abstrakt bemärkelse genom familjens förändring efter separationen, och eventuellt återigen när föräldrar får nya partners och eventuella bonussyskon och/eller nya småsyskon tillkommer och blir del av familjen.

I artikeln argumenterar jag för att växelvis boende inte endast innefattar en fysisk mobilitet – att rent praktiskt förflytta sig mellan två hem – utan också att röra sig mellan olika familjekulturer, skiftande rutiner och relationer till familjemedlemmar i olika hushåll. Att växla mellan dessa kan vara emotionellt krävande. Jag benämner dessa olika aspekter av barns mobilitet som fysiska, emotionella och relationella aspekter. Utifrån dessa aspekter diskuteras några av de sidor som kännetecknar vardagslivet i två hem. De synliggörs med hjälp av begreppet familjepraktiker, vilket är centralt i analysen. För barnen var växlingarna mellan hem och nära relationer en grundförut-

sättning, och något som för de flesta hade blivit en självklar och alldeles vanlig del av livet. Samtidigt innebar de regelbundna växlingarna mellan hemmen både praktiskt krångel: praktiker som att packa, packa upp och förflytta sig; emotionella omställningar och påfrestningar: praktiker som avsked och återseenden, anpassning till olika rutiner och familjekulturer; och att manövrera relationer: exempelvis lojalitetskonflikter och eventuell längtan efter den för tillfället frånvarande föräldern. Artikeln visar att det kan vara slitsamt att växla mellan två hem, såväl praktiskt som relationellt och emotionellt. Däremot vägs slitet ofta upp av andra fördelar, framför allt möjligheten att fortsätta dela vardagslivet med båda sina föräldrar. Sammantaget belyser artikeln både positiva och negativa sidor kopplade till vardagslivet i två hem.

Traditionellt har barn som flyttar mellan separerade föräldrar betraktats som ett tecken på ”familjens förfall” (Holdsworth, 2013). Det hänger samman med ideologiska föreställningar och normer om hur en familj bör vara (Silva & Smart, 1999). Men växelvis boende skulle även kunna förstås som ett sätt att upprätthålla familjeliv och nära relationer över hushållsgränser, och på så sätt bevara familjerelationer efter en separation genom barns mobilitet mellan två hem. Genom att undersöka de speciella familjepraktiker som är relaterade till denna mobilitet, menar jag att vi kan förstå hur barn *gör* familj genom att leva familjeliv och sköta sina nära relationer på tvärs över sina två hem.

Artikel II: (Re)doing parent-child relationships in dual-residence arrangements

Avhandlingens andra artikel (Berman, 2015) inriktar sig på barns relationer, med särskilt fokus på relationen till föräldrarna. I denna utforskas barns perspektiv på familjerelationer över tid, och jag diskuterar hur nära relationer kan förstås i ljuset av familjens förändring och att barnen bor halva tiden med varje förälder.

Artikeln synliggör att sociala relationer, inte minst till föräldrarna, är centrala i barnens liv. Studiens deltagare gav exempel på särskilda möjligheter med växelvis boende, som exempelvis att spendera mera tid på tu man hand med varje förälder, vilket uppfattades vara till gagn för deras relation. Betydelsen av det relationella sammanhanget löper som en röd tråd genom barnens berättelser. Analysen indikerar att barns välmående i hög grad är beroende av hur relationerna till familjemedlemmar, inklusive bonusfamilj, fungerar. Artikeln synliggör vidare att barnen är väl medvetna om sina relationer till föräldrarna, och många talar om att dessa har fördjupats i och med växelboendet.

Ett centralt resultat i denna artikel är att familjens omstrukturering tycks leda till en ökad reflexivitet kring familj och nära relationer. I och med skilsmässan ställs barn

ansikte mot ansikte med erfarenheter som tvingar dem att reflektera kring familjer på ett för många nytt sätt: familjers förändring blir en oundviklig erfarenhet. I de fall familjelivet förändras över tid, till exempel då föräldrars nya partners och eventuella bonussyskon integreras i familjen, blir familjebandens föränderlighet särskilt påtaglig och en ytterligare anledning till att reflektera kring sin familj och sina relationer. Erfarenheten att inte ha tillgång till båda föräldrarna hela tiden, liksom att leva i en familj som skiljer sig från normen, kan också tänkas bidra till denna nya reflexivitet. En behållning av att fundera på och reflektera kring sina nära relationer är just att bli medveten om betydelsen av dessa, vilket kan hänga samman med en insikt om att själv vara önskad och efterlängtd. Den här erfarenheten kan därmed föra med sig ett nytt förhållningssätt gentemot familjemedlemmarna, till exempel en ny slags uppskattning eller ett ifrågasättande av föräldrarna.

Artikeln diskuterar vidare förändrade positioner mellan vuxna och barn efter en separation, och väcker frågan om barns förhandlingsutrymme i familjen. Analysen pekar på att nya familjepositioner kan leda till nytt förhandlingsutrymme och därmed till att barnen får ökat inflytande i familjen. Barnens inflytande i frågor som rör växelboendet undersöks vidare i avhandlingens tredje artikel.

Artikel III: Children's influence on dual-residence arrangements

Som berörts tidigare i avhandlingen har nya perspektiv på barns rättigheter vuxit fram i Sverige och andra delar av världen under senare år. En av de rättigheter som ofta brukar omnämnas är barns rätt till inflytande, såväl i samhällslivet som i beslut som berör aspekter av deras familjeliv (Trädgårdh & Svedberg, 2013).

Avhandlingens tredje artikel (Berman, 2018) handlar om barns inflytande i familjelivet. Syftet är att undersöka på vilka sätt barn deltar i beslutsprocesser kring sitt växelvisa boende och hur det organiseras, samt hur barnen ser på sitt inflytande. I artikeln använder jag mig av begreppet *decision-making practices* som belyser att det handlar om vardagspraktiker i familjen, vilka är kopplade till hur inflytande utövas och beslut fattas. Resultaten visar att många av studiens deltagare har ett reellt inflytande över beslut som berör växelboendet, men i olika grad. Graden av inflytande var avhängig föräldrarnas support och lyhörddhet inför barns skiftande behov. Ett påtagligt hinder för barns möjlighet till inflytande var därför djupgående konflikter mellan föräldrar, vilka ledde till mycket rigida boendearrangemang utan utrymme för flexibilitet eller anpassning till barnens behov. Dessa resultat sätter fingret på föräldrars viktiga roll för barns aktörskap.

Ett annat viktigt fynd handlar om betydelsen barn tillskriver inflytande över sin vardag. När det gäller barns inflytande på beslut som rör deras växelvisa boende och hur det utformas, visade studien att det var viktigt för studiens deltagare att bli informerade om vad som händer och att få säga sitt. Att barnen ville inkluderas och ha möjlighet till inflytande över hur vardagen arrangerades stärker de fynd som gjorts tidigare i skandinavisk forskning (Haugen, 2010; Ottosen et al., 2011; Lidén & Kitterød, 2019). Artikeln pekar vidare på att barnens tillfredsställelse med graden av inflytande tycktes kopplat till deras övergripande välmående, en fråga som fördjupas i avhandlingens slutdiskussion.

Artikel IV: Children in dual-residence arrangements: A literature review

Den fjärde artikeln är en forskningsöversikt med syfte att ge en överblick över internationellt publicerad forskning om barn och växelvis boende (enligt de definitioner som förekommer) och belysa ut vad som karaktäriserar denna forskning. Mer specifikt undersöker den forskningsfältet över tid, med avseende på när, var, hur och av vem forskningen har genomförts, samt vilka forskningsfrågor som har fokuserats. Artikeln bygger på en omfattande litteraturgenomgång och inkluderar 111 engelskspråkiga artiklar som granskats och publicerats i vetenskapliga tidskrifter under de senaste trettio åren.

I takt med att växelvis boende har blivit vanligare i många länder i Nordamerika, Australien och Europa har det genererat ett växande forskningsintresse och en växande forskningsbas. Samtidigt är det internationella forskningsfältet fortfarande avgränsat till ett relativt litet antal länder där några få forskargrupper står för en stor andel av publikationerna. Utifrån resultaten i den här litteraturstudien konstaterar vi att fältet är heterogent i många avseenden; det består av undersökningar med olika perspektiv, material och metodologiska tillvägagångssätt. Dessutom saknas ett gemensamt språk (d v s termer och definitioner skiljer sig studier emellan) för att beskriva växelvis boende, och studierna är genomförda i olika kontexter, vilket komplicerar jämförelser.

Vår genomgång visar att trots fältets heterogenitet är det några forskningsfrågor som varit dominerande, i synnerhet frågor kring barns välmående (*well-being*) och anpassning (*adjustment*). Dessa frågor har varit aktuella över tid, dock har studierna blivit mer avancerade vad gäller urvalsstorlek och forskningsdesign. En annan viktig förändring över tid gäller studiernas forskningssubjekt; det har skett ett skifte från föräldrar och professionella som informanter till barn själva. Sedan 2010-talet bygger flertalet forskningsstudier på barns egna rapporter i såväl kvalitativa som kvantitativa studier.

Sammantaget visar resultaten att forskningen på området har utvecklats och att kunskapsbasen vuxit väsentligt. Dock ser vi fortfarande ett behov av mer forskning för att belysa ytterligare frågor. Bland annat behövs longitudinella studier där man följer familjer och barn över lång tid (före och efter separationen) för att bättre kunna förstå vad som ligger bakom exempelvis skillnader i psykisk hälsa mellan barn som bor växelvis och barn som bor med en förälder. Det finns också behov av studier som undersöker specifika förhållanden, exempelvis när föräldrarna har djupa konflikter, samt studier som undersöker barns egna perspektiv på boendeformen och vilken betydelse den har för olika sidor av deras liv.

Avslutningsvis betonar artikeln att forskningsresultaten i hög grad är kontextbundna på så vis att lagstiftning och policy skiljer sig mellan länder, liksom kulturell kontext med normer och ideal kring jämställdhet, föräldraskap och barndom. Dessa faktorer kan ha stor betydelse för hur växelvis boende fungerar i praktiken och hur det upplevs av barn. Artikeln manar därmed till försiktighet när det gäller att applicera forskningsresultat utan hänsyn till kontext.

8. Barns röster om växelvis boende: En avslutande diskussion

I detta avslutande kapitel skall jag summera och diskutera några av de övergripande resultaten i avhandlingen och vilken betydelse de kan tänkas få för föräldrar och barn som bor växelvis samt för socialt arbete som praktik. Allra sist följer en mer framåtsyftande diskussion utifrån nya frågor som väckts vilka jag ser som angelägna att undersöka i framtida forskning.

Familjepraktiker, inflytande och relationer

Jag vill börja med att återknyta till studiens övergripande frågeställning som formulerades i avhandlingens inledning:

Hur utformar och upplever barn och ungdomar sitt vardagsliv med familjepraktiker, inflytande och relationer utifrån att de har växelvis boende?

Denna fråga riktar fokus mot barns familjeliv och de praktiker som lägger grunden för vardagen två hem. Ett övergripande resultat är den komplexitet och nyansrikedom som ryms i barnens berättelser. Vardagslivet med växelvis boende omfattar många sidor, positiva såväl som negativa, liksom ambivalens och blandade känslor. Samtidigt finns det betydande skillnader mellan de intervjuade barnen, både när det gäller hur familjepraktikerna utformas och hur de upplevs. Detta förändras dessutom ofta över tid. Den stora variationen deltagarna emellan är ett centralt fynd och synliggör vikten av att se till varje enskilt barn i frågor om hur barns boende och omsorg ska ordnas efter en föräldraseparation och över tid.

Förändrade familjepraktiker

Familjepraktiker är ett centralt tema avhandlingen igenom. I den här studien har familjepraktiker vid växelvis boende studerats utifrån barns perspektiv och med utgångspunkten att barn är aktörer. I kapitel 5 beskrevs hur begreppet familjepraktiker används för att begreppsliggöra de rutiner och vardagliga handlingar som kan relateras till familj och som utgör familjelivet (Morgan, 2011). Det innebär att familj betraktas som något som görs via dess praktiker, vilket i sin tur synliggör att familjen kan förändras och anpassas efter nya omständigheter. Förvisso är förändring något som ständigt pågår i alla familjer, men när familjen omformas efter en separation blir nya familjepraktiker särskilt påtagliga då nya vanor och rutiner skapas och anpassas efter den nya familjekonstellationen. Några av de särskilda praktiker som uppkommer i familjer där barnen bor växelvis, såsom att packa och växla hem, har belysts i artiklarna I, II och III, liksom emotioner som uppstår med dessa praktiker.

Inflytande över vardagen

Studiens resultat visar att barn vill känna sig lyssnade till och ha möjlighet att säga sitt och ha *inflytande* i beslut som rör deras vardag med växelvis boende, vilket stöds av norsk och dansk forskning (Haugen, 2010; Lidén & Kitterød, 2019; Ottosen, 2016). Min studie pekar på att barn har skilda möjligheter till inflytande över växelboendet och dess praktiker, bland annat beroende på föräldrarnas förmåga att samarbeta och ge rum för flexibilitet. Det kan kopplas till föräldrarnas konfliktnivå, men också till faktorer som föräldrarnas arbetssituation och tillgång till ekonomiska resurser, vilka kan ha betydelse för möjligheten att vara flexibel i förhållande till hur växelboendet praktiseras (se artikel III). Därmed uppmärksammas att barns inflytande är avhängigt föräldrars support. Föräldrar som vill, och har möjlighet, att inkludera barn i beslutsprocesser framstår därmed som en avgörande faktor för barns inflytande. Emellertid har föräldrar olika hög grad av inflytande över sitt eget liv, såväl arbetsliv som vardagsliv. Detta är inte något som undersöks i min studie, men är viktigt att ha i åtanke eftersom det medför gränser för barns möjlighet till inflytande.

Nära och betydelsefulla relationer

Något som är särskilt utmärkande i deltagarnas berättelser är betydelsen av nära och goda *relationer*. I artikel II diskuterades hur nya sätt att arrangera familjelivet tycks leda till en ökad reflexivitet kring familj och familjerelationer, och därmed ofta en ökad uppskattning av dessa. Ett ytterligare tema för reflektion gällde den egna familje-

modellen i förhållande till andra sätt att organisera familjelivet efter en separation. Barnen i den här studien gav uttryck för en stark vilja att dela vardagslivet med båda sina föräldrar – om de hade en nära och god relation. Barns uppfattningar om hur de vill bo efter en föräldraseparation är en viktig fråga att diskutera i relation till barns perspektiv på växelvis boende, som dessutom är förbisedd när växelvis boende diskuteras inom akademien. Att så många efterfrågar svar på denna fråga är också en anledning att lyfta fram den. Under intervjuerna kom frågan ofta upp spontant, och några av studiens deltagare var angelägna att resonera kring hur de helst ville bo medan andra konstaterade närmast i förbifarten att de inte kunde tänka sig att bo mindre med någon av sina föräldrar. För dem var det en självklarhet att dela sin hemmatid mellan sina båda föräldrar, och hur påfrestande det växelvisa boendet än upplevdes i övrigt så uppfattades inga alternativ som möjliga; det var otänkbart att tillbringa mindre tid med någon av sina föräldrar. Ytterst handlade det om att båda föräldrarna var självklara i deras liv, relationerna till dem var centrala och att båda föräldrar hade en viktig roll i barnens vardag. Den här självklarheten många av barnen tillskrev en jämnt fördelad tid med sina föräldrar återfinns också i tidigare nämnda studier från Norge och Danmark, det vill säga skandinaviska länder som har flera likheter med Sverige vad gäller välfärdsmodell och familjepolitik (Lidén & Kitterød, 2019; Ottosen et al., 2011; Skjørten et al., 2007).

Växelvis boende – en reflektion av tidigare familjepraktiker?

En förklaring till barns vilja att dela tiden mellan föräldrarna finner vi sannolikt i ett delat föräldraskap där båda föräldrar tidigt varit närvarande omsorgspersoner. Ett delat ansvar före separationen ger en helt annan utgångspunkt för att dela på ansvaret efteråt, och innebär att många barn är uppväxta med en nära och trygg relation till båda sina föräldrar.

Att barn som bor växelvis i högre grad än andra har föräldrar som tidigare delat på omsorgen bekräftas i en norsk undersökning (Lidén & Kitterød, 2019). I Sverige finns ingen liknande forskning, men däremot visar statistik från Försäkringskassan att föräldrar som väljer växelvis boende för sina barn vid en separation oftare än andra har delat på föräldraledigheten (Försäkringskassan, 2011).

Jämställda familjepraktiker före separationen (åtminstone vad gäller omsorgen om barnen) ger således upphov till nya sätt att leva familjeliv – och nya familjepraktiker – efter en separation. Forskning visar att för många föräldrar är tanken på att barnen ska bo endast hos ena föräldern främmande (Bergström, Sarkadi, Hjern & Fransson, 2019; Fransson, Sarkadi, Hjern, & Bergström, 2016), och den här studien visar att det samma gäller för barn som bor växelvis. Diskussionen om jämställda familjepraktiker har tidigare förts utifrån ett vuxenperspektiv och varit inriktat på jämlikhet mellan

könen, medan barns roll snarast varit som objekt för de jämställda familjepraktikerna i form av delad omsorg. Det är intressant att vända på perspektiven och fundera kring vilka konsekvenser jämställda familjepraktiker får för barn. Ett av svaren tycks vara att barn tillskriver relationen till båda föräldrar en mycket viktig roll. Frågan återknyter till temat om nära relationer som centrala i barns liv, och en viktig omständighet för att förstå barns upplevelse av växelvis boende. Man skulle därmed kunna säga att tidigare familjepraktiker är en faktor som indirekt bidrar till barns upplevelse av boendeformen.

Rättvisa, omsorg och emotioner

Men det finns också andra aspekter av barnens önskan att dela tiden lika. Flera av deltagarna i min studie talade inte om att bo lika mycket med varje förälder enbart utifrån sitt eget perspektiv, utan även i termer av rättvisa utifrån föräldrarnas perspektiv, det vill säga att fördela tiden med sig själv rättvist föräldrarna emellan. Det är ett tydligt tema i studier med barn som bor växelvis från flera andra länder – i Norge, Danmark, England och Australien har forskare gjort liknande iakttagelser (Campo et al., 2012; Lidén & Kitterød, 2019; Ottosen et al., 2011; Smart et al., 2001). Jag tolkar detta som att det förekommer parallella förklaringsmodeller där barnen å ena sidan utgår ifrån sina egna behov och nära relationer till båda föräldrarna, å andra sidan för moraliska diskussioner kring rättvisa. I dessa moraliska resonemang är rättvisa tätt kopplat till lojalitet och ansvar för föräldrarna, vilket framkommer i talet om att en annan fördelning av tiden skulle kunna leda till att föräldrar blir ledsna, att de tror att de inte är lika omtyckta eller börjar gräla med varandra. På så vis tar barnen ansvar för föräldrars känslor och även relationen föräldrarna emellan. För barnen kan det vara ett sätt att hantera såväl existerande som befarade konflikter föräldrarna emellan. Detta kan förstås som ytterligare ett sätt att visa omsorg om föräldrarna, ett ämne som uppmärksammades i artikel I. Området är emotionellt laddat, och berör både starka känslor till föräldrarna och rädsla för att sära eller göra någon ledsen. Känslan för rättvisa kan också förstås som styrt av normer och underliggande ideal. Hochschild (1983) menar att emotioner kan vara förankrade i samhällliga normer, och jag tänker mig att den rättvisekänsla som barnen ger uttryck för bland annat formas av normer kring rättvisa. Dessa normer gör att barnen vet hur de förväntas känna i olika sammanhang. Barnens rättvisekänsla berör både emotioners centrala plats när barn växlar mellan sina hem och barns omsorgstagande och hur de tar ansvar för relationer och samspel. Både barns omsorgstagande och emotioner är områden jag har berört i avhandlingen, men som förtjänar mer uppmärksamhet och skulle behöva belysas ytterligare i forskning.

En ytterligare, och mer övergripande, fråga som kom att bli central under arbetet med intervjustudien var hur barnen mådde och trivdes med sin familjemodell och

livet i två hem. Frågan om barns välmående är tätt sammanflätad med barnens upplevelser av förändrade familjepraktiker, inflytande och sociala relationer (vilka är i förändring). Att ha inflytande över hur familjepraktiker utformades, såsom växlingarna mellan hemmen, bidrog exempelvis till barnens välmående, liksom att ha goda relationer till sina närmaste. Frågan om barns välmående kan ses som en vidareutveckling av mitt ursprungliga syfte, och ligger till grund för den fortsatta diskussionen i det här kapitlet.

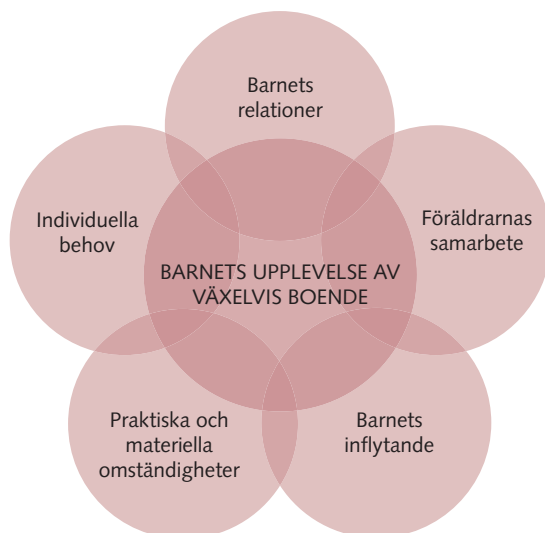
Växelvis boende och barns välmående

Jag har tidigare skrivit att barns välbefinnande är den fråga som fått allra mest uppmärksamhet när det gäller växelvis boende (Nielsen, 2018b; Steinbach, 2018). Inom forskningsvärlden och bland professionella, samt inte minst hos föräldrar och andra berörda, efterfrågas kunskap om hur barn som växlar mellan två hem mår. I Sverige har vi på gruppnivå stor kunskap om olika aspekter av hälsa och välmående hos barn i växelvis boende i förhållande till andra boendeformer (Bergström et al., 2018; Fransson et al., 2015; 2018, Låftman et al., 2014; Turunen et al., 2017). Denna kunskap är viktig för att förstå hur barn som bor växelvis generellt sett upplever sin hälsa och välbefinnande. Däremot kan den inte ge svar på vad det beror på eller ge förståelse för det enskilda barnet i sitt sammanhang. Den ger heller inte möjlighet att förstå hur barn själva resonerar kring hur de mår och på vilka sätt växelboendet inverkar på olika sidor av livet. I det här kapitlet vill jag utifrån min egen studie lyfta fram omständigheter som identifierats som betydelsefulla för barns välmående. Med välmående syftar jag på barns subjektiva uppfattning av att vara nöjda och trivas med sin tillvaro på ett övergripande plan.

Den samlade bilden är att de flesta barn i den här studien trivs och mår bra, vilket är ett viktigt resultat. Bilden överensstämmer med den som framkommit i kvalitativa studier från Norge och Danmark (Ottosen, 2016; Lidén & Kitterød, 2019; Skjørten et al., 2007). Det stämmer även väl med resultaten från de stora svenska kvantitativa studier som visar att barn som bor växelvis generellt sett mår bra (nästan lika bra som barn i icke-separerade familjer), och har bättre psykisk och fysisk hälsa, känner sig mindre stressade och är mer nöjda med livet än barn i enföräldershushåll (Bergström et al., 2018; Fransson et al., 2018; Turunen, 2017).

Samtidigt visar avhandlingen med tydlighet att barn också upplever svårigheter av olika slag med det växelvisa boendet och att det finns omständigheter som påverkar hur de trivs och mår. Studiens resultat pekar på några omständigheter som särskilt viktiga för att förstå hur barn trivs med att bo växelvis (se Figur 3). Att känna till vilka omständigheter som är betydelsefulla för barns upplevelse av växelvis boende kan ge

oss viktig kunskap om hur barns boendearrangemang kan utformas och hur föräldrar kan underlätta eventuella svårigheter för sina barn.

Figur 3 Omständigheter som påverkar barnets upplevelser av växelvis boende

Barnets relationer

I kapitlets inledning diskuterades betydelsen av sociala relationer i barns vardag, vilka är intimt förknippade med välmående och avgörande för hur barn och ungdomar trivs med sitt växelboende. Den relation som är mest framträdande i barnens berättelser är den till respektive förälder. Att behålla en nära vardagsrelation till båda föräldrar utgör själva grundstommen i växelboendets logik; det är huvudargumentet för att barn ska dela sin tid mellan två hushåll. Argumentet om att behålla en nära och vardaglig relation till båda föräldrar återfinns inte bara i lagstiftning utan även i deltagarnas resonemang. Om relationen till någon av föräldrarna inte är god försvinner incitamenten för att bo halva tiden med varje förälder. Att barn i växelvis boende talar om nära band till föräldrar som avgörande bekräftas i forskning från andra länder (Lidén & Kitterød, 2019; Skjørten et al., 2007; Smart et al., 2001).

Även förhållandet till syskon, där man delar upplevelser och är känslomässigt nära varandra, kan utgöra ett viktigt stöd. Syskon är i regel de som tillbringar mest tid i samma hem, eftersom de ofta följs åt i många av vardagens praktiker, till exempel när de växlar hem. De delar också biografi, vilket innebär att de har gemensamma erfarenheter av föräldrarnas separation, efterföljande förändringar och att leva i två hem och tillhöra två olika familjesammanhang. Studien synliggör att det kan vara en stor

styrka att ha någon att dela dessa erfarenheter med, i synnerhet för barn som inte vill, kan eller vågar prata med en förälder. Att dela samma erfarenheter betyder dock inte att reagera likadant på dem, tvärtom visar resultaten att syskon kan uppleva samma situation helt olika.

Många av studiens deltagare hade bonusföräldrar och bonussyskon i ett eller båda sina hem. Förhållandet till dessa kunde fungera som en resurs, men också i motsatt riktning, beroende på hur relationen upplevdes. För många barn innebar bonusföräldrar extra stöd och kärlek från ytterligare vuxna, vilket diskuterades i artikel I. Andra uttryckte att bonusföräldern var anledningen till att de inte trivdes i sitt hem. Föräldrars nya kärleksrelationer kunde också leda till svartsjuka eller till en känsla av att prioriteras bort. Bonussyskon, precis som bonusföräldrar, upplevdes antingen positivt, negativt eller mer neutralt. Några deltagare talade om lyckan att ha fått nya syskon, medan andra upplevde konkurrens, konflikter och svartsjuka, eller aldrig utvecklade en nära relation till sina bonussyskon. Nya, yngre syskon (så kallade halvsyskon, men för studiens deltagare betraktades de helt enkelt som småsyskon) var oftast till glädje. Däremot var de också en källa till saknad och längtan eftersom syskonen endast bodde tillsammans halva tiden. Att en förälder fick ett nytt barn kunde även leda till svartsjuka, och en känsla av utanförskap eftersom det tydliggjorde att barnet/n som bodde växelvis var frånvarande halva tiden till skillnad från det nya syskonet som bodde heltid i ett hem.

Förutom familjeband utgjorde vänskapsrelationer en viktig källa till barnens välmående. Möjligheten att kontinuerligt hålla kontakten med kompisar hade därför stor betydelse, i synnerhet för de äldre barnen. Dessa hade emellertid större möjlighet att själva träffa vänner även om avståndet var långt, medan de yngre barnen var beroende av hjälp från vuxna. För de yngre försvårades följaktligen kontakten med vänner i de fall en eller båda föräldrar hade flyttat från ursprungshemmet och dess grannskap, och flera av deltagarna umgicks med sina kompisar efter skoltid varannan vecka eller hade två separata kamratgrupper i närheten av respektive hem.

Föräldrarnas samarbete

Det är inte bara barnets relationer som är betydelsefulla, utan även föräldrarnas inbördes relation. Det är väl belagt att djupa föräldrakonflikter inverkar negativt på barns välbefinnande (Booth & Amato, 2001; Broberg et al., 2011; Clarke & Jensen, 2004). Det gäller för alla barn som lever i skuggan av föräldrars konflikt oavsett familjemodell. Det som är särskilt påtagligt vid växelvis boende är behovet av en hög grad av samarbete mellan föräldrarna för att vardagen ska fungera. Det är många beslut som ska fattas, logistik som ska planeras och organiseras, och vardagsliv som behöver samordnas, vilket ställer höga krav på både barn och föräldrar. Inte sällan har föräldrar nya

partners, kanske med barn och ex-partners, vilket fordrar ett stort mått av koordination då olika familjenätverk ska samordna sina familjeliv. Vikten av samarbetsförmåga blev särskilt tydlig i de fall föräldrarnas relation karakteriserades av allvarliga konflikter och samarbetsproblem. I artikel III synliggjordes att djupa förädrakonflikter kan leda till rigida arrangemang utan utrymme för anpassning efter barnets behov, och risken är stor att livet i respektive hem separeras och inte hänger ihop. Intervjuerna gav inblick i vilken press det innebar att leva mitt emellan två parter som inte klarar att kommunicera med varandra och hur hela vardagslivet präglades av detta. Också de barn vars föräldrar hade (eller hade haft) lindriga eller måttliga konflikter berättade om hur föräldrars konflikter påverkade dem negativt, även om de i dessa fall utgjorde en påfrestning snarare än att överskugga allt annat.

Barnets inflytande

Barnets inflytande i förhållande till det växelvisa boendet var en annan viktig aspekt. Betydelsen barnen tillskrev känslan att bli lyssnad till och ha möjlighet att säga sitt vad gäller olika beslut som rör växelboendet behandlades i artikel III. Ett centralt fynd var att barnen trivdes bättre när de upplevde att de hade möjlighet att påverka sin vardag och hur växelboendet anordnades. Det handlade dels om att vara delaktig i vardagliga beslut om till exempel bytesdagar och schema, men också om att ges möjlighet att uttala sig om boendeformen i sig.

Barns inflytande kan kopplas till en positiv flexibilitet i förhållande till växelboendet. Flexibilitet handlar både om att boendet är flexibelt i förhållande till förändringar av olika slag i vardagen (till exempel att ändra i tidsschemat så att barnet kan följa med pappa till farmor när hon fyller år, även om det egentligen är mammavecka) och flexibelt över tid (till exempel att ändra till tvåveckors-perioder i varje hem om barnen tycker det är slitsamt att flytta oftare än så). Båda dessa typer av flexibilitet är alltså kopplat till att ha möjlighet att göra förändringar utifrån skiftande behov. Däremot innebär det inte att flexibilitet per se alltid är av godo. Att växelboendet är flexibelt i förhållande till föräldrars behov (till exempel frekventa jobbresor) gynnar inte nödvändigtvis barnet, utan kan snarare leda till oförutsägbarhet och en känsla av att komma i andra hand. Barns aktörskap, när barn har inflytande över hur familjepraktiker utformas, leder däremot till en positiv flexibilitet.

Praktiska och materiella omständigheter

Med praktiska och materiella omständigheter syftar jag exempelvis på avstånd mellan hemmen, utrymme i respektive hem, tillgång till dubbla uppsättningar av olika tillhö-

righeter, och närhet till kompisar, skola och fritidsaktiviteter. För att barnen ska må bra är det viktigt att det praktiska fungerar, så att växelboendet gör så litet ingrepp som möjligt i andra delar av barnens vardag. Om packandet och förflyttningarna upplevs som väldigt slitsamma, eller om det är alltför krångligt att ta sig till skola eller kompisar halva tiden, så kan det hända att dessa sidor överskuggar i övrigt positiva erfarenheter.

Att hemmen ligger nära varandra förenklar vardagen avsevärt när det gäller förflyttningar och praktiska lösningar exempelvis när tillhörigheter glöms kvar, men även för att behålla kontinuiteten i vardagen (till exempel att ta hem kompisar efter skolan eller behålla samma fritidsaktiviteter). Att kunna ta sig mellan hemmen själv ger dessutom en ökad känsla av kontroll. Som nämnts tidigare krävs det mycket arbete för att upprätthålla kontinuiteten om det är långt avstånd mellan hemmen, antingen av barnen själva eller av vuxna i deras närhet om de är för unga för att kunna åka själva.

Hur vardagslivet inrättas och hur växelboendet arrangeras praktiskt, det vill säga hur länge barnet bor i varje hem, vilken dag bytet sker, och så vidare, är andra faktorer som kan spela stor roll för barns upplevelse.

Materiella ting omtalas sällan i forskningen på området, men materiella förhållandena i respektive hem och vilka tillhörigheter barnen hade hos respektive förälder ansågs inte oviktigt bland deltagarna i den här studien. Detta belyser svårigheter barn står inför när det är stor nivåskillnad på föräldrarnas ekonomiska resurser och därmed tillgången till materiella resurser i respektive hem. Det pekar också på betydelsen av särskilda ekonomiska förutsättningar för att förenkla barns vardag vid växelvis boende, en fråga som behöver lyftas till diskussion på samhällsnivå.

Individuella behov

Individuella behov och det som brukar benämnas personlighet förbises ofta i diskussioner om hur växelvis boende fungerar för barn, inom såväl forskning som offentlig debatt. Men barn är olika och har olika behov, precis som vuxna. Det finns exempelvis stora individuella skillnader vad gäller huruvida omväxling i vardagen betraktas som positivt eller ej. Bland deltagarna i min studie fanns både personer som älskade förändring och omväxling, liksom de som hade stort behov av kontinuitet. De sistnämnda värdesatte när det inte var så stor skillnad mellan vanor och rutiner i respektive hem. Vad gäller barns personliga drag vill jag understryka att de kan påverkas eller förstärkas på olika sätt i respektive hem, exempelvis i samspel med relationer till olika familjemedlemmar.

Förutom barnets personlighet eller karaktärsdrag kan vi tala om ålder. Flera undersökningar pekar på att ålder kan ha betydelse för hur barn trivs med växelvis boende och att yngre barn ofta är mer positivt inställda än tonåringar (Lidén & Kitterød, 2019; Ottosen et al., 2011; Smart et al., 2001). Det är inte särskilt förvånande med tanke på

att vissa behov är åldersspecifika och vissa perioder i livet förknippas med särskilda utmaningar. För yngre barn är exempelvis längtan efter föräldrar ofta en större utmaning medan tonåringar i regel är mer upptagna av det som sker utanför hemmet och mindre beroende av sina föräldrar. I linje med tidigare studier uppfattade barnen i min studie det som besvärligare att flytta varannan vecka när de blev äldre (Lidén & Kitterød, 2019; Ottosen et al., 2011; Smart et al., 2001).

Till individuella faktorer räknar jag också barnets önskemål, vilket tangerar inflytande. En förutsättning för att trivas med att bo växelvis är förstås att barnet själv önskar bo med båda föräldrar.

De omständigheter som diskuterats ovan har olika stor betydelse för olika individer och hanteras på olika sätt. Därför påverkas barn i olika grad av exempelvis föräldrakonflikter eller omställning mellan olika rutiner. Vad som uppfattas som en stressfaktor för ett barn, kan vara positivt för ett annat (till exempel en ny bonusförälder). Studien pekar även på barns individuella strategier för att hantera svårigheter som exempelvis längtan och saknad (artikel I) eller för att öka sitt inflytande över beslut som rör boendet (artikel III).

Sammanfattningsvis kan jag konstatera att intervjumaterialet ger en komplex bild som inte erbjuder ett generellt svar på vad som krävs för att barn ska må bra. Modellen på s. 88 illustrerar omständigheter som identifierats som betydelsefulla för barns upplevelser av sitt växelvisa boende, men vilken vikt barn tillskriver de olika omständigheterna och hur de vägs samman till en helhetsupplevelse skiljer sig från person till person. Eftersom barn trivs olika bra med olika delar i sitt liv kan en person exempelvis vara mycket nöjd med relationen till sina föräldrar och bonusföräldrar, men missnöjd med att behöva packa och flytta varje vecka, eller vara nöjd med den regelbundna omväxlingen och att ha två hem med separata rutiner, men missnöjd med relationen till en bonusförälder. Alla sidor behöver således inte vara optimala för att barn ska trivas och må bra med sitt växelvisa boende.

Grundläggande är dock barnets relationer, i synnerhet till föräldrarna, vilka i regel utgjorde motivet till att vilja bo växelvis. För de barn som inte hade särskilt goda relationer till sina föräldrar var det heller inte lika viktigt att bo halva tiden med var och en av dem. I övrigt var det stora individuella skillnader mellan vilka omständigheter som tycktes mest betydelsefulla.

Samtidigt är det viktigt att ha i åtanke att det växelvisa boendet är *en* del av livet. Med det vill jag understryka att det finns en rad andra områden som inverkar på barns välmående och trivsel. Det gäller att inte tolka barns mående enbart som en konsekvens av det växelvisa boendet.

Övergripande reflektioner och insikter

Hur barn trivdes med växelvis boende gick på tvärs över faktorer som ålder, hur länge barnen bott växelvis, huruvida föräldrarna hade nya partners eller om det fanns bonussyskon eller nya syskon med i bilden, vilket även framkom i Lidéns och Kitterøds (2019) norska studie med barn som bor växelvis. I deras studie gällde det delvis även föräldrarnas konfliktnivå (ibid.). I min studie var det däremot tydligt att i de fall föräldrarna hade allvarliga och långvariga konflikter präglade dessa barnens vardagsliv i hög grad och gjorde växlingarna mellan hemmen påfrestande. Jag tolkar det som att anledningen var föräldrarnas konflikt och barnens utsatta position mittemellan fientliga föräldrar, liksom negativa konsekvenser av föräldrarnas bristande samarbete, snarare än det växelvisa boendet i sig. Att barnen for illa av att ständigt befinna sig i en konfliktzon betydde däremot inte att barnen hellre ville bo med en förälder. När det gäller barn vars föräldrar istället hade en vänskaplig, eller åtminstone acceptabel, relation och ett fungerande samarbete, var det påtagligt att det påverkade barnen positivt.

Om vi återkopplar till de betydelsefulla relationerna som har diskuterats tidigare, så vill jag tydliggöra att familjemedlemmarnas liv och välmående hänger ihop. Det går inte att isolera barnens liv från deras föräldrars, utan de påverkar varandra. För att barnen ska må bra behöver föräldrarna också göra det (och vice versa). Om föräldrarna mår bra kanske det betyder att barnen slipper oroa sig, ta ansvar (till exempel stanna hemma hos en ensam förälder), kan slappna av och ägna sig åt sitt eget. Därför är det inte alltid enkelt att avgöra vad som är bäst – det är inte alltid självklart vad det innebär att sätta barns behov först.

Sammanfattningsvis pekar resultaten på att barns erfarenheter av växelvis boende är mångfacetterade och innehåller många olika sidor. Inte bara finns det många nyanser representerade i olika berättelser, utan även inom varje barns berättelse. Alla intervjuer rymmer både positiva och negativa sidor, och inte sällan ambivalens och blandade känslor. Den ambivalens som framträder i många intervjuer handlar ofta om att olika behov och önskemål står emot varandra; till exempel det oförenliga i att bo halva tiden med varje förälder och samtidigt slippa påfrestande förflyttningar och omställningar.

Avslut och framåtblick

Min förhoppning är att den här studien ska vara till nytta för det sociala arbetets praktik, beslutsfattare och inte minst föräldrar och bonusföräldrar som efterfrågar kunskap om barns perspektiv på växelvis boende.

Trots att växelvis boende numera är en etablerad modell i Sverige råder en osäkerhet bland både föräldrar och professionella om hur det påverkar barn att regelbundet

växla mellan två hem (Bergström et al., 2019; Ottosen, 2016). Frågan många föräldrar söker svar på handlar om hur de kan ordna det växelvisa boendet så att barnen mår bra. Först och främst vill jag understryka att det inte finns några generella svar på den frågan. Både min egen och andras forskning visar med tydlighet att det inte finns någon universallösning som passar alla barn. Det är stora individuella skillnader mellan hur barn upplever det att bo växelvis och vilka faktorer som är mest avgörande för hur de trivs.

Med det sagt identifierar min studie, med stöd av forskning från andra länder, några omständigheter som är viktiga för många barn. Flera av dessa omständigheter handlar om sådant som är möjligt för föräldrar att påverka, och de har därmed stora möjligheter att hjälpa sina barn genom att utforma det växelvisa boendet utifrån det enskilda barnets behov och underlätta svårigheter kopplade till växelvis boende. I grunden handlar det om att som förälder vara lyhörd inför sitt (eller sina) barns behov och särskilda omständigheter och anpassa boendet därefter; att vara uppmärksam på hur barnet/barnen mår; samt att erbjuda hjälp och stöd, praktiskt och emotionellt. För alla barn, eller under alla perioder i barnets liv, passar inte växelvis boende, men oavsett vilken boendeform så gäller det att skapa ett familjeliv som passar barnet och dess familj. *Göra familj* utifrån familjens förutsättningar.

Slutligen vill jag säga något om avhandlingens betydelse för det sociala arbetets praktik. För professionella som möter familjer i samband med separationsprocessen är kunskapen att varje barns behov och förutsättningar är unika och att de förändras över tid viktig att förmedla. I synnerhet tänker jag på personal inom familjerätt och familjerådgivning, men kunskapen är relevant även för professionella inom socialtjänst, psykologmottagningar, domstolsväsende, skola och barnomsorg. Min förhoppning är att studien kan bidra med kunskap om omständigheter som är betydelsefulla för hur barn trivs med växelvis boende, och att dessa kan ligga till grund för diskussion i samtal om barns boende (exempelvis samarbetsamtal). Enligt min mening skulle professionella samtal vinna på att ta vardagens praktiker som utgångspunkt. Jag menar att sådana samtal kan synliggöra det enskilda barnets (och familjens) behov, och därmed tydliggöra att behoven ser olika ut.

Med tanke på att det är en heterogen grupp föräldrar som kommer i kontakt med familjerätten och andra instanser, kan professionella på olika arbetsplatser ha nytta av olika delar av forskningens resultat och utifrån sin specifika kompetens omsätta dem i praktiskt socialt arbete. För professionella som arbetar med gruppen föräldrar med djupgående konflikter kan det vara en särskild utmaning att behålla fokus på barns perspektiv. Det gäller dock för alla grupper av föräldrar att de behöver sätta sina egna behov och eventuella konflikter åt sidan och fokusera på vad barnet behöver, hur svårt det än är.

En fråga som tycks vara aktuell för många barn handlar om lojalitet och ansvar för föräldrars känslor. För professionella i olika yrkesgrupper som finns runt omkring barnen är en viktig uppgift att hjälpa till att avlasta barn från ansvar.

En annan av avhandlingens implikationer för professionell praktik är vikten av att barn betraktas och bemöts som individer även om barnens yttre omständigheter synbarligen är desamma. I artiklarna visade jag hur olika barn uppfattar till synes likartade situationer på olika sätt, exempelvis kan det finnas olika upplevelser inom samma syskonskara. Därför är det viktigt att inte förutsätta att alla har det på samma vis.

Slutligen vill jag påminna om professionellas möjlighet att höja rösten för barn och unga och att bevaka barns intressen då de kommer i kläm. I den svåra och turbulenta period som en skilsmässa innebär är det lätt hänt att barn hamnar i skymundan bland konflikter, försök att få vardagen att gå ihop praktiskt, och oro för hur livet ska bli när allt förändras. Då kan det behövas någon som påminner om barnets perspektiv.

Angelägna områden för vidare forskning

Under arbetet med avhandlingen har många nya frågor väckts, och det finns ett stort antal områden som är angelägna att undersöka vidare. I följande avsnitt ska jag lyfta några av dem.

Barn och föräldrakonflikter

Tillsammans med tidigare forskning pekar den här studien på ett angeläget område för vidare studier, nämligen föräldrars konflikter kring vårdnad och boende efter en separation och hur de drabbar barn. I mitt material såg jag exempel på barn som levde under stor press på grund av djupa konflikter mellan föräldrarna. Långdragna vårdnadstvister och föräldrar som inte förmådde kommunicera med varandra placerade dessa barn i en mycket utsatt position. Det är mycket möjligt att denna grupp är underrepresenterad i avhandlingen på grund av stora svårigheter att få tillträde. Just därför finns ett särskilt stort behov av att utforska erfarenheter hos barn som är utsatta för allvarliga föräldrakonflikter. Trots att konflikter av den här allvarliga graden tillhör undantagen, så berörs årligen ett stort antal barn. Detta område rymmer flera viktiga forskningsfrågor. Hur ser dessa barns erfarenheter ut? Vilket stöd efterfrågar de? Vilken typ av inflytande skulle de önska i tvister? Forskning behöver även inrikta sig på föräldrar, till exempel undersöka vilken typ av hjälp de efterfrågar för att kunna samarbeta kring föräldraskapet. Jag vill understryka att detta är ett mycket viktigt område för vidare forskning, som kan omsättas till arbetsmetoder för praktiskt socialt arbete.

När det gäller växelvis boende och föräldrakonflikter behövs dessutom mer kunskap både på grupp- och individnivå om betydelsen av föräldrakonflikter för barns välmående när de bor växelvis. Det gäller både konflikter av det allvarligaste slaget

och så kallade lågintensiva konflikter, samt konflikter som sträcker sig över lång tid respektive konflikter som pågår under en begränsad period.

Klassdimensionen

En rad studier visar att barnens boende efter föräldrarnas separation är knutet till socioekonomiska faktorer (Bala et al., 2017; Fransson, Låftman, Östberg, Hjern & Bergström, 2018; Kitterød & Wiik, 2017; Melli & Brown, 2008; Meyer, Cancian & Cook, 2017; Poortman & van Gaalen, 2017; Sodermans, Matthijs & Vanassche, 2013a; Turunen, 2017; Weston et al., 2011). Föräldrar vars barn bor växelvis är mer resursstarka i termer av högre inkomst och bättre utbildning och är i högre utsträckning födda i Sverige. Mitt material visar hur föräldrarnas ekonomiska förutsättningar får konsekvenser för barns villkor bland annat genom att det påverkar möjligheten att ha dubbla uppsättningar av kläder och andra tillhörigheter eller att låta barnen ha eget rum; sådant som underlättar vardagen i två hem. Likaså innebär en hög grad av flexibilitet i föräldrars arbeten, vilket ofta är kopplat till klass, även möjlighet att vara flexibel i förhållande till det växelvisa boendet och anpassa det efter barnens behov. Man kan tänka sig att växelvis boende inte är möjligt för alla familjer eftersom det kräver mer i form av både ekonomiska resurser och ett flexibelt arbetsliv än då barnen bor hos en av föräldrarna. Betydelsen av social klass är ett ämne som behöver undersökas vidare. Det är också en fråga som behöver lyftas på policy-nivå; bör samhället underlätta så att växelvis boende blir en reell möjlighet för alla separerade familjer?

Yngre barns erfarenheter

I den här studien har barn och ungdomar mellan 9 och 17 år berättat om sina erfarenheter av växelvis boende. Det är samma åldersgrupp som har fått sina röster hörda i liknande kvalitativa studier i andra länder, ofta med hänvisning till yngre barns otillräckliga kognitiva förmåga eller svårigheter att reflektera kring sina livsvillkor i forskning. Även i kvantitativa studier är det i regel barn från tio år som rapporterat. Det är viktigt att få mer kunskap även från yngre barn, i synnerhet eftersom det råder stor oenighet bland forskare, och policymakare om huruvida växelvis boende kan rekommenderas för barn under fyra år. I nuläget är professionella och andra hänvisade till ett fåtal undersökningar som pekar i olika riktningar (vissa med ett urval som skiljer sig stort från ”barn i allmänhet”, se exempelvis Macintosh, 2014). Vad gäller växelvis boende enligt svensk definition (50/50) så finns hittills endast en studie som behandlar barn under fyra år (Bergström et al., 2019). Det finns alltså ett stort behov att beforska olika aspekter av växelvis boende för denna grupp barn.

Slutord

Den sista frågan jag vill lyfta i denna avslutning handlar om barns medverkan i forskning. Studier som tar sin utgångspunkt i barns berättelser är fortfarande relativt sällsynta, vilket kan tänkas ha sin förklaring i svårigheten att få tillträde till barns berättelser och de etiska dilemman som förknippas med barns deltagande i forskning. Det är flera frågor som aktualiseras när det gäller forskning med barn. Å ena sidan har barn rätt att skyddas från forskningsmedverkan som inte är bra för dem, vilket bland annat tillgodoses genom kravet på vårdnadshavares medgivande (samtyckeskravet). Kravet på vårdnadshavares samtycke förutsätter således att vårdnadshavare ser till barnets bästa och vill skydda dem från eventuellt obehag. Å andra sidan har barn rätt att göra sin röst hörd och få sina villkor belysta i forskning. Rätten till skydd och rätten att göra sin röst hörd står ibland i motsättning till varandra, exempelvis när barn och vårdnadshavare inte delar åsikt om barnets forskningsmedverkan. Samtidigt ställs frågan om barns aktörskap på sin spets, eftersom samtyckeskravet medför att barn under 15 år inte har rätt att fatta beslut om sådant som berör dem. Att vårdnadshavare inte tillåter barn att delta i forskning är således inte bara ett metodologiskt problem utan det är också problematiskt utifrån ett demokratiperspektiv. Risken är stor att vissa grupper av barn inte kommer till tals eller får berätta om sina förhållanden på grund av vuxnas vilja att skydda dem (James et al., 1998; Sallnäs et al., 2010). Min bedömning, baserat på min egen och andras studier, tyder på att de barn som lever under svåra eller utsatta förhållanden löper allra störst risk att inte komma till tals, vilket innebär att de barn vars röster är särskilt angelägna att lyssna till riskerar att inte få sina livsvillkor belysta i forskning. Hur detta dilemma ska hanteras är långt ifrån självklart, men det är en fråga som förtjänar att lyftas till diskussion inom barn- och ungdomsforskning.

Den här avhandlingen bygger på att jag har fått tillträde och möjlighet att intervjua ett antal barn och ungdomar. Jag är djupt tacksam för att jag har fått ta del av deras berättelser om sitt familjeliv och vardagen i två hem, liksom de tankar, uppfattningar och reflektioner som väckts till liv när de blivit tillfrågade om livet med växelvis boende. Min förhoppning är att avhandlingen kastar nytt ljus över hur växelvis boende kan förstås. Oavsett vilka aspekter av barns vardag och levnadsvillkor vi vill förstå, understryker min studie vikten av att lyssna till barn och låta dem ha inflytande i frågor som rör deras liv.

English summary

This thesis is about the everyday lives of Swedish children in dual-residence arrangements. Drawing on qualitative interviews with children and teenagers, and paying special attention to family practices, influence and relationships, it explores how they experience and practice dual residence and conduct their dual-home lives.

Background

Dual residence, where children live approximately equally with each parent after separation or divorce, is increasingly common in many societies in Europe, Northern America and Australia. It is particularly common in Sweden, where about 35 per cent of children with separated parents (compared with only one per cent in the mid-1980s) alternate between two homes and live about equally with both parents (Statistics Sweden, 2014). That is the equivalent of one in ten of *all* Swedish children between twelve and fifteen years old (Bergström et al, 2013).

This development reflects changing family patterns where separation is a common experience, fathers take a more active role in childcare, and both parents are employed. In Sweden, this development should also be seen in the light of the Swedish welfare state, where since the 1970s policies are explicitly aimed at gender equality and shared responsibility for children (Alsarve et al., 2017). There is a strong tradition of dual-earner households, and government policies encourage equal sharing of parental roles and provide heavily subsidized childcare. In line with these policies, fathers have become more involved in children's daily lives (Bergman, Eriksson, & Klinth, 2011; Duvander & Johansson, 2019; Ellingsaeter & Leira, 2006). The parents' joint responsibility for their children is not seen as ending with separation, and maintaining a close contact with both parents post-separation is emphasized as being in the best interests of the child (FB 1949:381). There is also broad public support for the ideals of gender equality and shared parenting, both before and after separation (Björk, 2017).

The increasing practice of dual residence for children has attracted much interest from researchers, professionals, policy makers and the public. Dual residence has often been discussed in relation to child well-being, because of the potential stress from living in two homes and moving frequently between them (Fransson et al, 2018). The question of the potential effects on children's health and well-being has spurred many studies and is probably the topic that has attracted the most attention in research. These studies have shown that children in dual residence arrangements report equal, or often better, levels of well-being and mental health than children in other post-separation arrangements (Sodermans & Matthijs; 2014; Spruijt & Duindam, 2010; Vanassche et al., 2013; Westphal & Monden, 2015). Results are particularly distinct for Swedish children in dual-residence arrangements, who report better levels of well-being than children who live mostly, or only, with one parent (Bergström et al., 2013; Brolin Låftman, Bergström, Modin, & Östberg, 2014; Fransson et al., 2016; Fransson et al., 2018; Turunen et al., 2017). However, findings apply on a group level, and current research is not able to draw conclusions about the reasons for better outcomes for dual residence children. Furthermore, in Sweden there is a lack of knowledge about children's individual experiences of growing up in dual-residence arrangements and about what makes them feel positive about these arrangements.

Aims and objectives

The overall aim of the thesis is to deepen knowledge of the everyday lives of children living in dual-residence arrangements from their point of view. There is particular focus on how family life and relationships is practiced across homes, and on exploring children's views regarding their influence in decision-making processes within their families. On a more overarching level, it aims to illuminate what elements influence children's well-being and the ways in which they experience their dual-residence arrangements.

The overall aim may be broken down into the following specific research questions, each one linked to one of the articles:

- *How are practical, emotional and relational aspects of children's mobility affected when everyday life is lived across homes? (Article I)*
- *How are children's relationships re-shaped over time? How can this process be understood in relation to dual residence and changes within the family? (Article II)*
- *What influence do children perceive they have in decision-making processes which affect their dual-residence arrangements and practices therein? What*

favours and what constrains children's influence? (Article III)

- *How may the research field exploring the issue of dual residence be described in terms of when, where, how and by whom the research was conducted? What are the purposes and study findings? What changes can be identified over time? (Article IV)*

Methods and materials

This thesis includes three journal articles, one book chapter and a thesis frame (kappa) (Berman, 2015, 2018, 2019; Berman & Daneback, submitted). The material includes two sub-studies: 1) a qualitative interview study with children in dual-residence arrangements, and 2) a literature study examining the international research published on children and dual residence. The following depiction of methods and theoretical perspectives draws on Study 1, which is the principal study of the thesis. The method and procedure in the literature review are described in detail in Article IV and thus omitted here.

Study 1 is based on in-depth and reflective qualitative interviews with twenty children (aged between 9 and 17) with experiences of dual residence ranging from periods of one to fourteen years. Despite the fact that all children lived in dual residence arrangements, family characteristics differed considerably as did the set-up of their dual-residence models. In the sample, most residence arrangements were based on parents' agreements, except for two cases that were settled in court.

Participants were mainly recruited via schools, and interviews took place in the home of the child, in their school, or at the research office, as chosen by each child. The interview guide covered broad themes (family, friendships, leisure, school, everyday routines, influence and decision-making, etc.) and the questions were open-ended to encourage participants to bring up their own reflections and relate the topics to whatever other themes they found important. Also, open-ended questions served to adapt the interview to the age and skills of each child (Lamb, Sternberg, Orbach, & Esplin, 2003). Interviews were audiotaped and transcribed, then analysed using a thematic analysis approach encompassing open coding as well as template coding (Braun & Clark, 2006; Charmaz, 2006).

The study was approved by the Regional Ethical Review Board (ref. no. 511-11) and follows the ethical guidelines for social sciences in Sweden (Swedish Research Council, 2011). However, there are a range of ethical issues that go beyond such guidelines, and research with children in particular is linked to specific ethical considerations (Scott, 2008). In my view, different ethical aspects are present in every part of the process, and my aim has been to keep these in mind throughout the process.

Theoretical perspectives

Both theoretically and methodologically, the basis of this thesis is the sociology of childhood, in which the active and reflective roles of children are accentuated. This perspective guides the analysis, highlighting the ways in which children participate in, and influence, decisions regarding how their dual-residence arrangements are put into practice. A core analytical tool is the concept of *family practices*, which is present throughout the empirical articles. A family practices approach observes how families act, their rituals and everyday activities (Morgan, 2011). I suggest that the focus on how family life is lived is particularly relevant for families that are re-shaped after separation. By focussing on the practices of children in dual-residence families and the variety of ways in which family life is lived and experienced, it is possible to grasp how children's families change and adapt to new circumstances during the course of their childhoods. In this study, family practices are explored from the children's points of view.

Results

The thesis includes four articles, each of which illuminates a separate theme. Articles I to III are empirical articles highlighting different aspects of everyday life in the context of dual residence, and the fourth one is a literature review. Briefly, the main findings are as follows:

Article I focuses on dual residence as a mobility practice, emphasizing the transitions involved when children live in, and move between, two homes. The article discusses the experiences of children with dual residence in relation to three aspects in particular: the *practicalities* of alternating homes, the *emotions* built into these everyday practices and the *relational* aspects that are central when children alternate between two homes and family settings. Through empirical examples drawing on the interviews with children, the article shows how children's daily lives are intertwined with the practicalities of moving; planning, packing, travelling, unpacking, etc. These routines can be regarded as family practices closely associated with dual residence (Morgan, 2011). Highlighting the emotional significance of these practices, the article illustrates positive and negative experiences linked to alternating homes. I argue that the practical, emotional and relational aspects are intrinsically interwoven in children's lives.

Article II follows up on the relational aspects of alternating homes, focusing on the participants' reflections about relationships with parents. In line with Article I, it reveals how family change gives rise to new family practices and ways of living family life, but also to new ways of experiencing family relationships. Social relationships, not least with parents, were central in the lives of children. Participants described specific opportunities connected to their dual residence model, i.e. spending more time with

parents on a one-to-one basis and getting more influence in family decision-making. Many spoke of how the relationships with their parents were perceived in a different and more profound way when compared to friends in families where parents lived together. I argue that family change, i.e. parental separation, may have an impact on the way children reflect about family ties and lead to an increased consciousness of their attachment to parents and others close to them. The experience of not having access to both parents all the time, and having a family model deviating from the norm, may further contribute to such reflection with regard to family ties. However, reflecting about family and family ties does not necessarily lead to an appreciation of the bonds to one's parents, but may also lead to a questioning and challenging of those bonds. The analysis indicates that children's well-being and whether they feel positive about alternating between homes, depends greatly on their relationships with family members.

Article III focuses on children's influence over their residence arrangements and associated routines. Inspired by Morgan's (2011, 1996) theorizing on family practices, the article focuses on *decision-making practices*, illuminating how decision-making within the family is negotiated and exercised on an everyday basis. Findings show that most children attributed great significance to having a say in their dual-residence arrangements and the way they were put into practice, which is in line with previous findings (Haugen, 2010; Ottosen et al., 2011; Lidén & Kitterød, 2019). Children's influence could be gained in several ways, i.e. by being continuously included in family decision-making, being asked their perspectives or by articulating views of their own accord. If parents were responsive to their needs, children could also be said to have influence through being "listened to" without always voicing their opinions. The interviews highlight how most participants did have influence, but to different degrees. The degree of influence not only depended on age, but also on the amount of available parental support and parents' responsiveness to children's needs. Parental conflict led to rigid and inflexible arrangements with little room for children's influence. It is possible that their lack of influence and the absence of control over their everyday lives is an additional risk to children impacted by parental conflict. To conclude, the findings point to the important roles of parents as "gatekeepers" of children's influence over their family life. Whether or not children are pleased with their degree of influence seems to be associated with their levels of well-being and how content they are with the dual-residence arrangement in general.

Article IV is a literature review with the aim to map out the research field which explores the issue of children and dual residence over time. More specifically, the aim was to investigate the meta-data of the research (when, where, how and by whom the research was conducted) and their purposes and study findings (what). Based on the results, the intention was to identify current knowledge and knowledge gaps regarding dual residence.

Drawing on a literature study including 111 articles published in international scientific journals, the findings show that the research field is heterogeneous in terms of disciplinary perspective, research design, sample size, method, conceptual approach, research questions and, not least, societal contexts. Consequently, the article points out the difficulties in using the cumulative body of research when drawing conclusions and making general recommendations for practice. Despite the heterogeneity of the research, a few topics have dominated the field, particularly those investigating the well-being and adjustment of children in dual-residence arrangements and the characteristics of their families. Overall, the empirical findings show that children practising dual residence are equally well off, and sometimes better off, in a number of health-related aspects than children living in sole residence arrangements. This is the case where arrangements are of the cooperative, low-conflict, and non-violent type and the children are above the age of four. However, these families differ from those in other post-separation care arrangements in several ways. They are, for example, more likely to have a higher level of education, a higher income, less conflict, more active paternal parenting prior to separation, and closer residence to each other, even in countries where dual residence is common. This raises questions of potential selection effects, and points to the need for longitudinal studies as well as studies which explore, for example, the situation of children in high-conflict families.

We conclude that although there is an increasing number of studies available, our knowledge is still rather limited and more research is needed. Our recommendation is to be careful when comparing studies without considering when and where they were conducted and what definitions of dual residence were used.

Concluding discussion

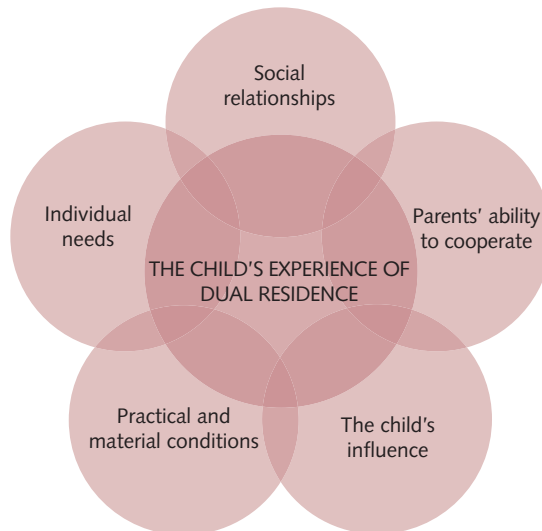
Together, the empirical articles highlight some particular features of everyday life when lived in two households. By studying family practices from children's points of view, we learn how children are engaged in the everyday lives of their families. Children's relationships lie at the centre of dual-residence family life and they play a crucial role in the way dual residence is experienced.

Children's accounts point to the nuances and the everyday complexities of living in two homes. Their experiences revealed everything from happiness to distress and often involved ambiguity and contradictions. Individual experiences generally included both positive and negative elements. For example, children might love the continuous change involved in different daily routines but find the presence of a step-parent difficult to endure. They might welcome new family members but find the transitions between families very demanding. They might hate the feeling of being on a journey but love the undivided attention from one parent at a time. They might appreciate feel-

ing loved by both parents but struggle with emotions of missing the parent they are currently away from. All in all, the findings demonstrate what several scholars have emphasised, namely that dual residence involves both positive and negative aspects and that experiences differ between children and change over time. This great variation is a central finding that highlights the significance of looking into the needs of the individual child when considering questions about children's residence and care after separation and over time.

The overall picture is that most children in the study feel well and are happy about their family model. This resonates with the findings from qualitative studies from Norway and Denmark (Ottosen, 2016; Lidén & Kitterød, 2019; Skjørten et al., 2007), as well as with the Swedish large-scale studies on the well-being of children in different post-separation living arrangements (Bergström et al., 2013; Brolin Låftman et al., 2014; Fransson et al., 2016; Fransson et al., 2018; Turunen et al., 2017). Nevertheless, there are also problems and challenges linked to dual residence. Routinely managing practical and emotional transitions requires effort, even if they become an ordinary part of life to which many children become acclimatised.

A shared theme in Articles I to III was the influences on children's well-being. Children's experiences of family relationships and changing family practices, and their influence over their residence arrangements and its practices were closely related to the issue of well-being and how children felt about their family model. In the thesis, I attempt to distinguish key elements which influence the way children feel about practising dual residence.

Figur 4 Key elements which influence children's experience of dual residence

Five elements in particular were recognised as being important for children's well-being and whether they felt positive or not about alternating homes (see Figure 4). *Relationships*, particularly to parents but also to other people in both households, were crucial. Children's close relationships to both parents was often the main motivation for practising dual residence, and an important part of feeling at home in both households. *Parents' abilities to cooperate* and their relationship with each other was another key element. Not only does parental conflict in itself have a negative impact on children's well-being (Booth & Amato, 2001; Broberg et al., 2011; Clarke & Jensen, 2004), but in dual-residence arrangements a high degree of parental cooperation is needed in order to make joint decisions and coordinate the lives of all parties. Children's *influence*, as discussed in Article III, proved to be important. As well as children being informed about arrangements, and having a say in them, this often meant that parents would check with them that the arrangements were working well. Influence was closely connected to flexibility, indicating that arrangements were open to temporary changes as well as modifications over time in line with changing needs. *Practical and material conditions* include distance between homes, mode of transportation between homes, access to a room or a space of one's own, distance to friends, school and leisure activities. Never being able to see friends after school, or very complicated changeovers, may overshadow otherwise positive experiences. Finally, the *individual needs* of the child play an important role. These may have to do with age, personality, specific needs, or other aspects. The point is they remind us that children are individuals with different needs, and elements that some find positive – such as continuity and regular routine – may be regarded negatively by others.

To conclude, dual residence can work as a source of emotional security under some circumstances, but not all.

These findings contribute to our understanding of Swedish children in dual-residence families, a group that has received limited attention in previous research. The focus on these children broadens the field of family and childhood studies in Sweden, and the Swedish focus broadens the field of family and childhood studies internationally. In particular, the perspectives of Swedish children in dual-residence families provides us with more profound knowledge about everyday life in two homes from the children's point of view, providing an important contribution to research. By staying focused on what children actually *do* to navigate between two homes with their different sets of relationships and sometimes disparate family cultures, the aim is to achieve a nuanced understanding of children's lives within dual-residence arrangements; this involves the positives and negatives, challenges and opportunities and the elements children indicate as important when family life is lived in two homes.

Key words: dual residence, shared residence, alternating residence, joint physical custody, children, separation, divorce, post-divorce, family practices, children's influence, everyday mobility, emotion

Referenser

Abarbanel, A. (1979). Shared parenting after separation and divorce – a study of joint custody. *American Journal of Orthopsychiatry*, 49(2), 320–329.

Ahlberg, J. (2008). *Efter kärnfamiljen: familjepraktiker efter skilsmässa* (Avh.). Örebro: Studies in Sociology.

Alanen, L. (1992). *Modern childhood? Exploring the “Child question” in sociology*. Jyväskylä: Pedagogiska forskningsinstitutet.

Alanen, L., & Mayall, B. (2001). *Conceptualizing child-adult relations*. London: Routledge.

Allmänna Barnhuset (2015). *Barnets rättigheter i vårdnadstvister. Slutrapport*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

Alsarve, J., Lundqvist, Å., & Roman, C. (2017). *Ensamma mammor: Dilemman, resurser, strategier*. Malmö: Gleerups.

Amato, P. R. (2010). Research on divorce: Continuing trends and new developments. *Journal of Marriage and Family*, 72(3), 650–666. doi:10.1111/j.1741-3737.2010.00723.x

Andenæs, A., Kjøe, P., & Tjersland, O. A. (2017). Delt bosted – hva sier forskningen? *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 55(3), 276-283.

Andreasson, J., & Johansson, T. (2019). Becoming a half-time parent: Fatherhood after divorce. *Journal of Family Studies*, 25(1), 2-17.

Andresen, A., Gardarsdóttir, Ó., Janfelt, M., Lindgren, C., Markkola, P., & Söderlind, I. (2011). *Barnen och välfärdspolitiken. Nordiska barndomar 1900-2000*. Stockholm: Dialogos Förlag.

Andrews, T. (2012). What is Social Constructionism? *The Grounded Theory Review*, 11(1), 39-46.

Bakker, W., & Mulder, C. H. (2013). Characteristics of post-separation families in the Netherlands: shared residence versus resident mother arrangements. *GeoJournal*, 78(5), 851–866.

Bala, N., Birnbaum, R., Poitras, K., Saini, M., Cyr, F., & LeClair, S. (2017). Shared Parenting in Canada: Increasing Use But Continued Controversy. *Family Court Review*, 55(4), 500–512. doi:10.1111/fcre.12301

Barnombudsmannen (2005). *När tryggheten står på spel. BR 2005:02*. Stockholm: Barnombudsmannen.

Barnombudsmannen och Statistiska Centralbyrån (2010). *Upp till 18 - fakta om barn och ungdom*. Stockholm: Fritzes.

Barron, K. (1999). Ethics in qualitative social research on marginalized groups. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 1(1), 38–49.

Bastais, K., Ponnet, K., & Mortelmans, D. (2014). Do divorced fathers matter? The impact of parenting styles of divorced fathers on the well-being of the child. *Journal of Divorce & Remarriage*, 55(5), 363–390. doi:10.1080/10502556.2014.920682

Baude, A., Pearson, J., & Drapeau, S. (2016). Child Adjustment in Joint Physical Custody Versus Sole Custody: A Meta-Analytic Review. *Journal of Divorce & Remarriage*, 57(5), 338-360.

Baude, A. (2012). *Développement socio-affectif des enfants en résidence alternée: une approche écosystémique: conduites intériorisées et exteriorisées et qualité de vie des enfants de 4 à 12 ans en résidence alternée* (avh.). Toulouse: École doctorale Comportement, Langage, Éducation, Socialisation.

Berger, P., & Luckmann, T. (1967). *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. London: Penguin Books.

Bergman, H., Eriksson, M., & Klinth, R. (2011). *Föräldraskapets politik: från 1900- till 2000-tal*. Stockholm: Dialogos.

Bergström, M. (2012). Children with joint physical custody. I M. Berlin (Red.), *The influence of the school context for the mental health of children and youth: A study based on the total population survey in school year 6 and 9, 2009*, (s. 71–81). Stockholm: Socialstyrelsen.

Bergström, M., Fransson, E., Fabian, H., Hjern, A., Sarkadi, A., & Salari, R. (2018). Preschool children living in joint physical custody arrangements show less psychological symptoms than those living mostly or only with one parent. *Acta Paediatrica*, 107(2), 294-300.

Bergström, M., Fransson, E., Hjern, A., Köhler, L. & Wallby, T. (2014). Mental health in Swedish children living in joint physical custody and their parents' life satisfaction: A cross-sectional study. *Scandinavian Journal of Psychology*, 55(5), 433-439.

Bergström, M., Fransson, E., Modin, B., Berlin, M., Gustafsson, P. A., & Hjern, A. (2015). Fifty moves a year: Is there an association between joint physical custody and psychosomatic problems in children? *Journal of Epidemiology and Community Health*, 69(8), 769–774. doi:10.1136/jech-2014-205058

Bergström, M., Fransson, E., Wells, M. B., Köhler, L., & Hjern, A. (2018). Children with two homes: Psychological problems in relation to living arrangements in Nordic 2- to 9-year-olds. *Scandinavian Journal of Public Health*, 47(2), 137-145. doi:10.1177/1403494818769173

Bergström, M., Modin, B., Fransson, E., Rajmil, L., Berlin, M., Gustafsson, P., & Hjern, A. (2013). Living in Two Homes - a Swedish National Survey of Wellbeing in 12 and 15 Year Olds with Joint Physical Custody. *BMC Public Health*, 13(1), 868-875. doi:10.1186/1471-2458-13-868

Bergström M, Sarkadi A, Hjern A, Fransson E (2019). “We also communicate through a book in the diaper bag” — Separated parents ways to coparent and promote adaptation of their 1-4 year olds in equal joint physical custody. *PLoS ONE*, 14(4). doi:10.1371/journal.pone.021491

Berman, R. (2019). Children in motion: Everyday life across two homes. I L. Murray, L. McDonnell, T. Hinton-Smith, N. Ferreira, K. Walsh (Red.), *Families in Motion*:

Ebbing and Flowing Through Space and Time (s. 195–213). West Yorkshire: Emerald Publishing.

Berman, R. (2018). Children's influence on dual-residence arrangements: Exploring decision-making practices. *Children and Youth Services Review*, 91(2018), 105-114. doi:10.1016/j.childyouth.2018.05.038

Berman, R. (2015). (Re)doing parent-child relationships in dual residence arrangements: Swedish children's narratives about changing relations post-separation, special issue, *Journal of Family Research*, 2015(10), 123–140.

Berman, R. (2010): *Varannan-vecka-liv. En studie om växelvis boende och barns familjeskapande* [Every second week. A study on how co-parented children do family] (Master's thesis). Göteborg: Göteborg universitet.

Berman, R., & Daneback, K. (inskickat manuskript). Children in dual-residence arrangements: A literature review.

Birnbaum, R., & Saini, M. (2015). A Qualitative Synthesis of Children's Experiences of Shared Care Post Divorce, *International Journal of Children's Rights*, 23(2015), 109–132. doi:10.1163/15718182-02301005

Bjarnason, T., & Arnarsson, A. M. (2011). Joint physical custody and communication with parents: A cross-national study of children in 36 Western countries. *Journal of Comparative Family Studies*, 42(6), 871–890. doi:10.2307/41604494.

Björnberg, U. (2013). Gender Equality and Nordic Family Policy. I U. Björnberg, M. H. Ottosen (Red.), *Challenges for future family policies in the Nordic countries* (s. 207-225). Köpenhamn: The Danish National Centre for Social Research.

Björnberg, U., & Ottosen, M. H. (Red.). (2013). *Challenges for future family policies in the Nordic countries*. Köpenhamn: The Danish National Centre for Social Research

Blomqvist, P., & Heimer, M. (2015). Equal Parenting when Families Break Apart: Alternating Residence and the Best Interests of the Child in Sweden. *Social Policy & Administration*, 50(7), 787-804. doi:10.1111/spol.12138

Booth, A., & Amato, P. (2001). Parental predivorce relations and offspring postdivorce well-being. *Journal of Marriage and the Family*, 63(1), 197-212. doi:10.1111/j.1741-3737.2001.00197.x

- Borgström, Å. (2012). *Bilder av föräldraskap. En studie om sociala konstruktioner av föräldraskap vid växelvis boende (Master's thesis)*. Göteborg: Göteborg universitet.
- Brannen, J., & O'Brien, M. (1996). *Children in families: Research and policy*. London: Falmer Press.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using Thematic Analysis in Psychology. *Qualitative Research in Psychology* 3(2006), 77-101. doi:10.1191/1478088706qp063oa
- Breivik, K., & Olweus, D. (2006). Adolescent's adjustment in four post-divorce family structures: Single mother, stepfather, joint physical custody and single father families. *Journal of Divorce and Remarriage*, 44(3-4), 99-124. Doi:10.1300/J087v44n03_07
- Bridgeman, J., Keating, H., & Lind, C. (eds.) (2011). *Regulating Family Responsibilities*. Ashgate: Ashgate Publishing.
- Broberg, A., Almqvist, K., Almqvist, L., Axberg, U., Cater, K., Å., Eriksson, M., ... Sharifi, U. (2011). *Stöd till barn som bevittnat våld mot mamma. Resultat från en nationell utvärdering*. Göteborg: Psykologiska institutionen.
- Brolin Låftman, S., Bergström, M., Modin, B., & Östberg, V. (2014). Joint physical custody, turning to parents for emotional support, and subjective health: A study of adolescents in Stockholm, Sweden. *Scandinavian Journal of Public Health*, 2014(42), 456-462. doi:10.1177/1403494814526798
- Bruno, L. (2016). *Ofridstid. Fäders våld, staten och den separerande familjen (Avh.)*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Buchanan, C. M., Maccoby, E. E., & Dornbusch, S. M. (1991). Caught between parents: Adolescents' experience in divorced homes. *Child Development*, 62(5), 1008-1029.
- Bäck-Wiklund, M. (2012). Familj och modernitet. I M. Bäck-Wiklund, T. Johansson (Red.), *Nätverksfamiljen*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Bäck-Wiklund, M., & Bergsten, B. (1997). *Det moderna föräldraskapet: En studie av familj och kön i förändring*. Stockholm: Natur och kultur.
- Bäck-Wiklund, M., & Johansson, T. (Red.) (2012). *Nätverksfamiljen*. Stockholm: Natur och Kultur.

Campo, M., Fehlberg, B., Millward, C., & Carson, R. (2012). Shared parenting time in Australia: exploring children's views. *Journal of Social Welfare and Family Law*, 34(3) 295-313. doi:10.1080/09649069.2012.750480

Carleheden, M. (2018). How to theorize? On the changing role and meaning of theory in the social sciences. I M. Nagatsu, A. Ruzzene, (Red.), *Philosophy and Interdisciplinary Social Science: A Dialogue*. Bloomsbury Academic.

Carlsund, A., Eriksson, U., Löfstedt, P., & Sellström, E. (2012). Risk behaviour in Swedish adolescents: is shared physical custody after divorce a risk or a protective factor? *European Journal of Public Health*, 23(2012), 3-8. doi:10.1093/eurpub/cks01110.1093/eurpub/cks011

Carlsund, A., Eriksson, U., & Sellström, E. (2013). Shared physical custody after family split-up: implications for health and well-being in Swedish schoolchildren. *Acta Paediatrica*, 102(3), 318-323. doi:10.1111/Apa.12110

Cashmore, J., Parkinson, P., Weston, R., Patulny, R., Redmond, G., Qu, L.,... Katz, I. (2010). *Shared care parenting arrangements since the 2006 family law reforms: Report to the Australian government attorney-general's department Sydney*. Sydney: Social Policy Research Centre, University of New South Wales.

Cater, Å. & Överlien, C. (2008). *Etiska dilemma i tolkande forskning med barn*. I M. Eriksson, Å., Källström Cater, G. Dahlkild Öhman, E. Näsman (Red), *Barns röster om våld: Att tolka och förstå*. Malmö: Gleerups.

Cederborg, A-C. (Red.). (2014). *Barnperspektiv i socialtjänstens arbete*. Malmö: Gleerups.

Cederborg, A-C. (2014). Intervjuer med barn. I A-C Cederborg (Red), *Barnperspektiv i socialtjänstens arbete*. Malmö: Gleerups.

Cele, S. (2006). *Communicating Place: Methods for Understanding Children's Experience of Place* (Avh.). Stockholm: Acta Universitatis Stockholmiensis.

Cheal, D. (2002). *Sociology of family life*. Basingstoke: Palgrave.

Christensen, P., & James, A. (Red.). (2017). *Research with children, perspectives and practices*. Oxon: Routledge.

- Cigéhn, G., Johansson, M., & Karlsson, L. (2001). *Klassamhällets återkomst: Om klassidentitet, arbetsliv och fritid vid tröskeln till ett nytt sekel*. Umeå: Umeå universitet.
- Clarke, L., & Jensen, A. M. (2004). Children's risk of parental break-up. Norway and England/Wales compared. *Acta Sociologica*, 47(1), 51-69.
- Coleman, L., & Glenn, F. (2010). The Varied Impact of Couple Relationship Breakdown on Children: Implications for Practice and Policy. *Children & Society*, 24(3), 238-249.
- Coleman, J. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94(1988), 95-120.
- Cresswell, T. (2011). Mobilities I: Catching up. *Progress in Human Geography*, 35(4), 550-558. doi:10.1177 /0309132510383348
- Davies, H. (2017). Researching children's complex family lives and respecting inter-generational relationships. I P. Christensen, A. James (Red.), *Research with children: perspectives and practices*. Oxon: Routledge.
- Davies, H. (2015). *Understanding children's personal lives and relationships*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Davies, H. (2015). Shared Parenting or Shared Care? Learning from Children's Experiences of a Post-Divorce Shared Care Arrangement. *Children & Society*, 29(1), 1-14.
- Davies, H. (2013). Children and family transitions: contact and togetherness. I J., Ribbens McCarthy, V., Gillies, C. Hooper (Red), *Family troubles?: Exploring changes and challenges in family lives of children and young people*. Bristol: Policy.
- Davies, H. (2012). Affinities, seeing and feeling like family: Exploring why children value face-to-face contact. *Childhood*, 19(1), 8-23.
- Departementsserien 2015:55. *Slopad jämställdhetsbonus*. Stockholm: Wolters Kluwer.
- Duvander, A-Z., & Johansson, M. (2019). Does Fathers' Care Spill Over? Evaluating Reforms in the Swedish Parental Leave Program. *Feminist Economics*, 25(2), 67-89. doi:10.1080/13545701.2018.1474240

- Ehn, B. (1992). Livet som intervjukonstruktion. I C., Tigerstedt, J., Roos, & A. Vilkkko (Red), *Självbiografi, kultur, liv: levnadshistoriska studier inom human- och samhällsvetenskap*. Stockholm: B. Östlings bokförlag Symposion.
- Eldén, S. (2016). An ordinary complexity of care: Moving beyond 'The Family' in research with children. *Families, Relationships And Societies*, 5(2), 175-192. doi:10.1332/204674315X14285937023932
- Ellingsaeter, A., & Leira, A. (2006). *Politicising parenthood in Scandinavia: Gender relations in welfare states*. Bristol: Policy Press.
- Emery, R. E. (1999). *Marriage, divorce and children's adjustment*. Thousand oaks: Sage.
- Eriksson, M. (2011). När våldsverkligheten tränger sig på: Direkt och indirekt styrning av separerade föräldrar. I H. Bergman, M. Eriksson, R. Klinth (Red), *Föräldraskapets politik: från 1900- till 2000-tal*. Stockholm: Dialogos.
- Eriksson, M., Källström Cater, Å., Dahlkild Öhman, G. & Näsman, E. (Red.). (2008). *Barns röster om våld: Att tolka och förstå*. Malmö: Gleerups.
- Eriksson, M., & Näsman, E. (2008). Barn som offer och aktörer. *Sociologisk Forskning*, 45(2), 81-86.
- Eriksson, M. & Näsman, E. (2007). Delaktighet i familjerättsprocesser för barn som upplevt pappas våld mot mamma. *Socionomens forskningssupplement 22, Socionomen*, 6(2007), 78-89.
- Esser, F., Meike S. B, Betz, T., & Hungerland, B. (2016). *Reconceptualising agency and childhood: New perspectives in childhood studies*. New York: Routledge.
- Evers, A., & Guillemard, A-M. (Red.). (2013). *Social Policy and Citizenship: The Changing Landscape*. Oxford: Oxford University Press.
- Eydal, G. E., & Rostgaard, T. (2015). *Fatherhood in the Nordic welfare states: Comparing care policies and practice*. Bristol: Policy Press.
- Fabricius, W., & Luecken, L. (2007). Postdivorce Living Arrangements, Parent Conflict, and Long-Term Physical Health Correlates for Children of Divorce. *Journal of Family Psychology*, 21(2), 195-205. doi:10.1037/0893-3200.21.2.195

Fabricius, W. V., Sokol, K. R., Diaz, P., & Braver, S. L. (2012). Parenting time, parent conflict, parent-child relationships, and children's physical health. I K. Kuehnle, L. M. Drozd (Red.), *Parenting plan evaluations: Applied research for the family court* (s. 188–213). Cambridge: Oxford University Press.

Fabricius, W. V., & Suh, G. W. (2017). Should infants and toddlers have frequent overnight parenting time with fathers? The policy debate and new data. *Psychology, Public Policy, and Law*, 23(1), 68–84. doi:10.1037/law0000108

Fernqvist, S. (2013). *En erfarenhet rikare? En kvalitativ studie av barns strategier och barnfattigdomens villkor i välfärdsstaten* (Avh.). Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.

Fernqvist, S. (2012). Barns strategier och ekonomisk utsatthet: Knappa resurser som utgångspunkt för en förhandling av positionerna i familjen. *Sociologisk Forskning*, 49(3), 173-188.

Fernqvist, S. (2010). (Inter)Active Interviewing in Childhood Research: On Children's Identity Work in Interviews. *Qualitative Report*, 15(6), 1309-1327.

Fink, J., & Lundqvist, Å. (Red.). (2010). *Changing relations of welfare family, gender and migration in Britain and Scandinavia*. Farnham: Ashgate Publishing.

FN:s kommitté för barnets rättigheter (2009). *Barnets rätt att bli hörd. Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 12*. Stockholm: Barnombudsmannen.

Forsberg, L. (2009). *Involved Parenthood: Everyday Lives of Swedish Middle-Class Families* (Avh.). Linköping: Linköping Studies in Arts and Science.

Fransson, E., Bergström, M. & Hjern, A. (2015). *Barn i växelvis boende – en forskningsöversikt*. Rapport från CHESS på uppdrag av Socialstyrelsen.

Fransson, E., Hjern, A., & Bergström, M. (2018). What can we say regarding shared parenting arrangements for Swedish children? *Journal of Divorce and Remarriage*, 59, 349–358. doi:10.1080/10502556.2018.1454198

Fransson, E., Låftman, S. B., Östberg, V., Hjern, A., & Bergström, M. (2017). The living conditions of children with shared residence—the Swedish example. *Child Indicators Research*, 11(2017), 1–23. doi:10.1007/s12187-017-9443-1

Fransson, E., Sarkadi, A., Hjern, A. & Bergström, M. (2016). Why should they live more with one of us when they are children to us both? Parents' motives for practicing equal joint physical custody for children aged 0–4. *Children and Youth Services Review*, 66(2016), 154–160.

Fransson, E., Turunen, J., Hjern, A., Östberg, V., & Bergström, M. (2016). Psychological complaints among children in joint physical custody and other family types: Considering parental factors. *Scandinavian Journal of Public Health*, 44(2), 177–183. doi:10.1177/1403494815614463

Frisco, M., Muller, C., & Frank, K. (2007). Parents' Union Dissolution and Adolescents' School Performance: Comparing Methodological Approaches. *Journal of Marriage and Family*, 69(3), 721–741.

Försäkringskassan (2019). Hämtad 2019-06-21 från <http://www.forsakringskassan.se/privatpers/foralder>

Försäkringskassan (2011). *Socialförsäkringsrapport 2011:5. Särlevande föräldrar och deras barns boende och underhåll*. Stockholm: Försäkringskassan Analys och Prognos.

Goffman, E. (1986). *Frame analysis: an essay on the organization of experience*. Boston: Northeast Univ. Press.

Graham, A., Powell, M., Taylor, N., Anderson, D., & Fitzgerald, R. (2013). *Ethical Research Involving Children*. Florence: UNICEF Office of Research – Innocenti.

Greene, S., & Hogan, D. (Red.). (2005). *Researching children's experiences: Methods and approaches*. London: SAGE.

Hagquist, C. (2015). Family residency and psychosomatic problems among adolescents in Sweden: the impact of child-parent relations. *Scandinavian Journal of Public Health*, 44(1), 36–46. doi: 10.1177/1403494815610664

Hammarberg, T. (2006). *Konventionen om barnets rättigheter*. Stockholm: Utrikesdepartementet.

Harris-Short, S. (2010). Resisting the march towards 50/50 shared residence: Rights, welfare and equality in post-separation families. *Journal of Social Welfare and Family Law*, 32(3), 257–274.

Haugen, G. M. D. (2010). Children's Perspectives on Everyday Experiences of Shared Residence: Time, Emotions and Agency Dilemmas, *Children & Society* 24(2010), 112-122. doi:10.1111/j.1099-0860.2008.00198.x

Haugen, G. M. D. (2008). Incorporating children's perspectives into family sociology. *Barn*, 2008(1), 27-41. ISSN 0800-1669

Haux, T., McKay, S. & Cain, R. (2017), Shared Care After Separation in the United Kingdom: Limited Data, Limited Practice?, *Family Court Review*, 55(4), 572-585. doi:10.1111/fcre.12305

Havermans, N., Sodermans, K., & Matthijs, K. (2017). Residential arrangements and children's school engagement. *Youth and Society*, 49(2017), 1104-1122. doi:10.1177/0044118X15581167

Hill, M. (1997). Participatory research with children. *Child & Family Social Work*, 2(3), 171-183.

Hill, M., & Greene, S. (2005). Researching children's experience. Methods and Methodological Issues. I S. Greene, D. Hogan, *Researching children's experience: Approaches and methods*. London: SAGE.

Hobson, B. (2002). *Making men into fathers: Men, masculinities, and the social politics of fatherhood*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hochschild, A. R. (1983/2003). *The Managed Heart - Commercialization of Human Feeling*. Los Angeles: University of California Press.

Holdsworth, C. (2013). *Family and intimate mobilities*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Holstein, J.A., & Gubrium, J.F. (1995). *The active interview*. Thousand Oaks: Sage Publications.

Härkönen, J., Bernardi, F., & Boertien, D. (2017). Family dynamics and child outcomes: An overview of research and open questions. *European Journal of Population*, 33(2017),1-22. Doi: 10.1007/s10680-017-9424-6

Höjer, I., & Nordenfors, M. (2006). *Att leva med fostersyskon*. Göteborg: Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet.

Jablonska, B., & Lindberg L. (2007). Risk behaviours, victimisation and mental distress among adolescents in different family structures. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 42(8), 656-663.

James, A., & James, A L. (2012). *Key concepts in childhood studies* (2nd ed., SAGE key concepts). London: SAGE.

James, A., & James, A. L. (2004). *Constructing childhood : Theory, policy, and social practice*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

James, A., & Prout, A. (1990). *Constructing and reconstructing childhood: Contemporary issues in the sociological study of childhood*. London: Falmer.

James, A., Jenks, C., & Prout, A. (1998). *Theorizing Childhood*. Cambridge: Polity Press.

Jappens, M., & J. Van Bavel (2016). Parental Divorce, Residence Arrangements, and Contact Between Grandchildren and Grandparents. *Journal of Marriage and Family*, 78(2), 451–467. doi:/10.1111/jomf.12275

Jensen, A-M. (2009). Mobile children: small captives of large structures? *Children & Society*, 23(2), 123-135. doi:10.1111/j.1099-0860.2008.00145.x

Jensen, A-M., & McKee, L. (2003). *Children and the Changing Family: Between Transformation and Negotiation* (Future of Childhood). London: Taylor and Francis.

Jensen, B. (2002). Tilrettelæggelse af undersøgelser, der inddrager børn som respondenter - med afsæt i konkrete eksempler. I M. H. Ottosen, D. Andersen, (Red.), *Børn som respondenter: om børns medvirken i survey*. København: Socialforskningsinstituttet.

Johansson, T., & Andreasson, J. (2017). *Fatherhood in transition: Masculinity, identity and everyday life*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Johansson, A., Brunnberg, E., & Eriksson, C. (2007). Adolescent girls' and boys' perceptions of mental health. *Journal of Youth Studies*, 10(2), 183-202.

Johansson, H., & Bäck-Wiklund, M. (Red.). (2012). *Att fostra familjen: En grundbok om styrning, föräldraskap och socialtjänst*. Malmö: Liber.

- Johansson, T., Lindgren, S., & Hellman, A. (2013). *Nya uppväxtvillkor: Samhälle och individ i förändring*. Stockholm: Liber.
- Johansson, T., & Sorbring, E. (Red.). (2018). *Barn- och ungdomsvetenskap. Grundläggande perspektiv*. Stockholm: Liber.
- Juby, H., Le Bordais, C., & Marcil-Gratton, N. (2005). Sharing roles, sharing custody? Couples' characteristics and children's living arrangements at separation. *Journal of Marriage and Family*, 67(1), 157–172. doi:/10.1111/j.0022-2445.2005.00012.x
- Justesen, L., & Mik-Meyer, N. (2013). *Kvalitativa metoder. Från vetenskapsteori till praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Kelly, J. B. (2007). Children's living arrangements following separation and divorce: Insights from empirical and clinical research. *Family Process*, 46(1), 35–52. doi:10.1111/j.1545-5300.2006.00190.x
- Kennedy, S., & Thomson, E. (2010). Children's experiences of family disruption in Sweden. Differentials of parental education over three decades. *Demographic Research* 23, 479–508.
- Kitterød, R. H., & Wiik, K. A. (2017). Shared Residence Among Parents Living Apart in Norway. *Family Court Review*, 55(4), 556-571. doi:10.1111/fcre.12304
- Kruk, E. (2018). Arguments Against a Presumption of Shared Physical Custody in Family Law. *Journal of Divorce & Remarriage*, 59(5), 388-400.
- Kruk, E. (2012). Arguments for an equal parental responsibility presumption in contested child custody. *The American Journal of Family Therapy*, 40(1), 33–55. doi: 10.1080/01926187.2011.575344
- Kruk, E. (2011). A Model Equal Parental Responsibility Presumption in Contested Child Custody. *The American Journal of Family Therapy*, 39(5), 375-389.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (3:e uppl.). Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *InterViews: Learning the craft of qualitative research interviewing* (2nd ed.). Los Angeles: Sage Publications.

Lagerlöf, H. (2012). *Samhällsvård och välfärdsresurser: En studie av skolgång, fritid och kamratrelationer bland unga i familjehem och institutioner* (Rapport i socialt arbete, 137). Stockholm: Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet.

Lamb, M. (2010). *The role of the father in child development*. New York: Wiley.

Lamb, M., Sternberg, K., Orbach, Y., & Esplin, P. (2003). Age differences in young children's responses to open-ended invitations in the course of forensic interviews. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 71(5), 926–934.

Larsson, J., & Björk, S. (2017). Swedish fathers choosing part-time work. *Community, Work & Family*, 20(2), 142-161.

Larsson Sjöberg, K. (2000). *Barndom i länkade familjesystem: Om samhörighet och åtskillnad*. Örebro: Örebro Universitet.

Layder, D. (1998). *Sociological practice. Linking theory and social research*. London: Sage Publications.

Lee, N. (2001). *Childhood and society. Growing up in an age of uncertainty*. Buckingham: Open University Press.

Lee, R., Castree, N., & Kitchin, R. (Red.). (2014). *The SAGE handbook of human geography Vol. 2* (s. 22-44). London: SAGE Publications. doi:10.4135/9781446247617.n3

Lewis, V., Kellett, M., Robinson, C., Fraser, S., & Ding, S. (2004). *The Reality of Research with Children and Young People*. London: SAGE.

Lidén, H., & Kitterød, R. H. (2019). *Rapport 2019: 3. Delt bosted. Barns perspektiver og utfyllende kunnskap*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.

Linnavuori, H. (2007). *Lasten kokemuksia vuoroasumisesta*. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

Lumholdt, H. (1999). Växelvis boende: vad anser psykologerna? *Psykologtidningen*, 22(1999), 8-11.

Lundqvist, Å., & Roman, C. (2010). The institutionalization of family and gender equality policies in the Swedish welfare state. I J. Fink, Å. Lundqvist (Red), *Changing*

- Relations of Welfare: Family, Gender and Migration in Britain and Scandinavia* (s. 65–85). Ashgate: Ashgate Publishing.
- Låftman, S. B., Bergström, M., Modin, B., & Östberg, V. (2014). Joint physical custody, turning to parents for emotional support, and subjective health: A study of adolescents in Stockholm, Sweden. *Scandinavian Journal of Public Health*, 42(5), 456-462.
- Maccoby, E., Buchanan, C., Mnookin, R., & Dornbusch, S. (1993). Postdivorce Roles of Mothers and Fathers in the Lives of Their Children. *Journal of Family Psychology*, 7(1), 24-38.
- Marschall, A. (2014). Who cares for whom? Revisiting the concept of care in the everyday life of post-divorce families. *Childhood*, 21(4), 517-531.
- Marschall, A. (2017). When everyday life is double looped. Exploring children's (and parents') perspectives on post-divorce family life with two households. *Children & Society*, 31(5), 342-352.
- Masardo, A. (2011). Negotiating shared residence: the experience of separated fathers in Britain and France. I J. Bridgeman, H. Keating, C. Lind, (Red.), *Regulating Family Responsibilities* (s. 119-136). Ashgate: Ashgate Publishing.
- Mason, J. (2002) *Qualitative Researching*. London: SAGE.
- Mason, J., & Tipper, B. (2008). *Being related: How children define and create kinship*. *Childhood*, 15(4), 441-460.
- May, V. (Red.). (2011). *Sociology of personal life*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Mayall, B. (2001). Understanding childhoods: a London study. I L. Alanen, B. Mayall, *Conceptualizing child-adult relations*. London: Routledge.
- Mayall, B. (Red.). (1994). *Children's Childhoods Observed and Experienced*. London: Falmer Press.
- McIntosh, J. E., Smyth, B. M., & Kelaher, M. (2013). Overnight care patterns following parental separation: Associations with emotion regulation in infants and young children. *Journal of Family Studies*, 19(3), 224–239. doi:10.5172/jfs.2013.19.3.224.

McIntosh, J. E., Smyth, B., Kelaher, M., Wells, Y., & Long, C. (2010). *Post-separation parenting arrangements and developmental outcomes for infants and children. Collected reports*. Australian Government Report, Attorney-General's Department, Australia.

McIntosh, J., & Chisholm, R. (2009). Cautionary Notes on the Shared Care of Children in Conflicted Parental Separation. *Journal of Family Studies*, 14 (1), 37-52. doi:10.5172 /jfs.327.14.1.37

Melby, K., Carlsson Wetterberg, C., & Ravn, A. (2008). *Gender equality and welfare politics in Scandinavia: The limits of political ambition?* Bristol: Policy.

Melli, M. S. & Brown, P. R. (2008). Exploring a new family form - the shared time family, *International Journal of Law, Policy and the Family*, 22(2008), 231-269.

Meyer, D., Cancian, M., & Cook, S. (2017). The growth in shared custody in the United States: Patterns and implications. *Family Court Review*, 55(4), 500-512. doi:10.1111/fcre.2017.55.

Miller, T., & Bell, L. (2002). Consenting to what? Issues of Access, Gate-keeping and "Informed Consent". I M. Mouthner, M. Birch, J. Jessop, T. Miller (Red.), *Ethics in Qualitative Research*, (s. 53-69). London: SAGE Publications.

Morgan, D. (2011a). *Rethinking family practices*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Morgan, D. (2011b). Conceptualizing the Personal. I V. May, (Red.), *Sociology of personal life*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Morgan, D. (1996). *Family connections: An introduction to family studies*. Cambridge: Polity Press.

Mortelmans, D., Pasteels, I., Van Bavel, J., Bracke, P., Matthijs, K., & Van Peer, C. (2011). *Divorce in Flanders. Data collection and code book*. <http://www.divorceinlanders.be>

Mouthner, M., Birch, M., Jessop, J., & Miller, T. (Red.). (2002). *Ethics in Qualitative Research*. London: SAGE Publications.

Moxnes, K. (2003). Risk factors in divorce: perceptions by the children involved. *Childhood*, 10(2), 131-146.

- Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (2018). *Statistik om familjerätt 2017*. Hämtad 2018-10-01 från <http://www.mfof.se/Documents/statistik/Faktablad%202018-6-1.pdf>
- Newnham, A. (2011). Shared residence: lessons from Sweden. *Child and Family Law Quarterly*, (2), 251-267.
- Neale, B., Flowerdew, J., & Smart, C. (2003). Drifting towards shared residence? *Family Law*, 33(2003), 904-912.
- Nielsen, L. (2018a). Joint Versus Sole Physical Custody: Children's Outcomes Independent of Parent-Child Relationships, Income, and Conflict in 60 Studies. *Journal of Divorce & Remarriage*, 59(4), 247-281. doi:10.1080/10502556.2018.1454204
- Nielsen, L. (2018b). Preface to the Special Issue: Shared Physical Custody: Recent Research, Advances, and Applications. *Journal of Divorce & Remarriage*, 59(4), 237-246. doi:10.1080/10502556.2018.1455303
- Nielsen, L. (2017). Re-examining the Research on Parental Conflict, Coparenting, and Custody Arrangements. *Psychology, Public Policy, and Law*, 23(2), 211-231. doi:10.1037/law0000109
- Nielsen, L. (2014). Shared Physical Custody: Summary of 40 Studies on Outcomes for Children. *Journal of Divorce & Remarriage* 55(8), 613-635. doi: 10.1080/10502556.2014.965578
- Nikolina, N. V. (2015). *Divided parents, shared children: Legal aspects of (residential) co-parenting in England, the Netherlands and Belgium*. Cambridge: Intersentia.
- Nordenfors, M. (2006). *Ett reflexivt syskonskap (Avh)*. Göteborg: Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet.
- Norrby, C. (2014). *Samtalsanalys. Så gör vi när vi pratar med varandra*. Lund: Studentlitteratur.
- OECD (2014). *Labour force participation rate by sex, 15+, 15-64 and 15-24 years old*. Hämtad 2018-10-05 från <http://www.oecd.org/gender/data/labourforceparticipation/bysex15and15-24yearsold.html>

Ottosen, M. H. (2016). *Delebørn. Det vi ved, det vi gør og det børnene siger*. København: Akademisk forlag.

Ottosen, M. H., & Stage, S. (2012). *Delebørn i tal: en analyse af skilsmissebørns samvær på SFI's børneforløbsundersøgelse*. København: SFI.

Ottosen, M. H., Stage Hansen, S., Søndergaard Jensen, H., & SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd (2011). *Børn i deleordninger: En kvalitativ undersøgelse*. København: SFI.

Ottosen, M. H., & Andersen, D. (Red.). (2002). *Børn som respondenter: om børns medvirken i survey*. København: Socialforskningsinstituttet.

Plantin, L. (2007). Different classes, different fathers? *Community, Work & Family*, 10(1), 93-110.

Poortman, A-R. (2018). Postdivorce parent-child contact and child well-being: The importance of predivorce parental involvement. *Journal of Marriage and Family*, 80(3), 671-683. doi:10.1111/jomf.12474.

Poortman, A. R., & van Gaalen, R. (2017). Shared residence after separation: A review and new findings from the Netherlands. *Family Court Review*, 55(4), 531-544. doi:10.1111/fcre.12302.

Prazen, A., Wolfinger, N. H., Cahill, C., & Kowaleski-Jones, L. (2011). Joint physical custody and neighborhood friendships in middle childhood. *Sociological Inquiry*, 81(2), 247-259. doi:10.1111/j.1475-682X.2011.00370.x.

Pruett, M. K., & Di Fonzo, J. H. (2014). Closing the gap: Research, policy, practice and shared parenting. *Family Court Review*, 52(2), 152-174.

Qvortrup, J. (2011). Childhood as a structural form. I J., Qvortrup, W., Corsaro, M. Honig, *The Palgrave handbook of childhood studies*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Qvortrup, J. (Red.). (1993). *Childhood Matters*. Aldershot: Avebury.

Qvortrup, J., Corsaro, W., & Honig, M. (Red.). (2011). *The Palgrave handbook of childhood studies*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Ribbens McCarthy, J., Gillies, V., & Hooper, C. (Red.). (2013). *Family troubles?: Exploring changes and challenges in family lives of children and young people*. Bristol: Policy.

Richards, S., Clark, J., & Boggis, A. (2015). *Ethical Research with Children. Untold Narratives and Taboos*. Hampshire: Palgrave Macmillan.

Riessman Kohler, C. (2008). *Narrative Methods for the Human Sciences*. London: Sage Publications.

Roman, C. (2008). Academic discourse, social policy and the construction of new families. I K. Melby, C. Carlsson Wetterberg, A. Ravn (Red.), *Gender equality and welfare politics in Scandinavia: The limits of political ambition?* Bristol: Policy.

Röbäck, K. (2012a). *Barns röster i vårdnadstvister - Om verkställighet och professionellas riskbedömningar* (Avh.). Göteborg: Göteborg universitet.

Röbäck, K. (2012b). När lagen reglerar barnets familj efter föräldrarnas separation. I H. Johansson, M. Bäck-Wiklund (Red.), *Att fostra familjen: En grundbok om styrning, föräldraskap och socialtjänst* (s. 104-125). Malmö: Liber.

Sadowski, C., & McIntosh, J. E. (2016). On laughter and loss: Children's views of shared time parenting and security post-separation. *Childhood*, 23(1), 69–86. doi:10.1177/0907568215570072

Sadowski, C. & McIntosh, J. (2015). A Phenomenological Analysis of the Experience of Security and Contentment for Latency Aged Children in Shared-Time Parenting Arrangements. *Journal of Phenomenological Psychology*, 46 (1), 69-104. doi: 10.1163/15691624-12341285

Sallnäs, M., Wiklund, S., & Lagerlöf, H. (2010). Samhällsvårdade barn, gate-keeping och forskning. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 17(2), 116–133.

Sandin, B., & Halldén, G. (2003). *Barnets bästa: En antologi om barndomens innebörder och välfärdens organisering*. Eslöv: B. Östlings bokförlag Symposion.

Schiratzki, J. (2019). *Barnrättens grunder*. Lund: Studentlitteratur.

Schiratzki, J. (2011). Etik och samtycke i barnforskning. *Förvaltningsrättslig Tidskrift*, 2011(1), 131-146.

Schiratzki, J. (2008). *Mamma och papa inför rätta*. Uppsala: Iustus förlag.

Schiratzki, J. (2003). Barnkonventionen och barnets bästa – globalisering med reservation. I B. Sandin, G. Halldén (Red.), *Barnets bästa: En antologi om barndomens innebörder och välfärdens organisering*. Eslöv: B. Östlings bokförlag Symposion.

Scott, J. (2008). Children as respondents: the challenge for quantitative methods. I P. Christensen, A. James (Red.), *Research with children, perspectives and practices* (s. 87-108). Oxon: Routledge.

Silva, E., & Smart, C. (1999). *The new family?* London: Sage.

Silverman, D. (2006). *Interpreting qualitative data methods for analyzing talk, text and interaction* (3. uppl.). London: SAGE.

Singer, A. (2017). *Barns rätt*. Uppsala: Iustus.

Singer, A. (2014). Gemensam vårdnad för alla föräldrar - Barnets bästa eller social ingenjörskonst? *Svensk Juristtidning*, 348-356. ISSN 0039-6591

Skjorten, K., Barlindhaug, R., & Lidén, H. (2007). *Delt bosted for barn*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Skolverket (2017). *Barn och personal i förskolan hösten 2016*. Hämtad 2018-10-01 från <https://www.skolverket.se>

Smart, C (2007). *Personal life*. Cambridge: Polity Press.

Smart, C. (2004). Equal shares: rights for fathers or recognition for children? *Critical Social Policy*, 24(4), 484-503. doi:10.1177/0261018304046673

Smart, C., Neale, B., & Wade, A. (2001). *The changing experience of Childhood: Families and Divorce*. Cambridge: Polity Press.

Smyth, B. (2017). Special Issue on Shared-Time Parenting After Separation. *Family Court Review*, 55(4), 494-499. doi:10.1111/fcre.12299

Smyth, B. (2009). A 5-year retrospective of post-separation shared care research in Australia. *Journal of Family Studies*, 15(1), 36-59. doi:10.5172 /jfs.327.15.1.36

Smyth, B. (2005). Parent-Child Contact in Australia: Exploring Five Different Post-Separation Patterns of Parenting. *International Journal of Law, Policy and the Family*, 19(1), 1-22. doi:0.1093/lawfam/ebi001

Smyth, B. M., & Chisholm, R. (2017). Shared-Time Parenting After Separation in Australia: Precursors, Prevalence, and Postreform Patterns. *Family Court Review*, 55(4), 586-603. doi:10.1111/fcre.12306

Socialstyrelsen (2012). *Skolans betydelse för barns och ungas psykiska hälsa – En studie baserad på den nationella totalundersökningen i årskurs 6 och 9 hösten 2009*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2011). *Familjerätten och barnet i vårdnadstvister. Uppföljning av hur 2006 års vårdnadsreform slagit igenom i socialtjänstens arbete*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2004). *Växelvis boende – att bo hos pappa och mamma fast de inte bor tillsammans*. Lindesberg: Bergslagens Grafiska.

Sodermans, A., Botterman, K., Havermans, S., & Matthijs, N. (2015). Involved Fathers, Liberated Mothers? Joint Physical Custody and the Subjective Well-being of Divorced Parents. *Social Indicators Research*, 122(1), 257-277. doi:10.1007/s11205-014-0676-9

Sodermans, A. K., Matthijs, K., & Vanassche, S. (2013). Post-divorce custody arrangements and binuclear family structures of Flemish adolescents. *Demographic Research*, 28(15), 421–432.

Sohlberg, P., & Sohlberg, B-M. (2013). *Kunskapens former: vetenskapsteori och forskningsmetod*. Stockholm: Liber.

SOU 2017:101. *Jämställt föräldraskap och goda uppväxtvillkor för barn – en ny modell för föräldraförsäkringen*. Stockholm: Wolters Kluwer.

SOU 2017:6. *Se barnet! Betänkande. 2014 års vårdnadsutredning*. Stockholm: Wolters Kluwer.

SOU 2011:51. *Fortsatt föräldrar – om ansvar, ekonomi och samarbete för barnets skull. Betänkande av Utredningen om ekonomi och föräldrasamarbete vid särlevnad*. Stockholm: Fritzes.

Sparrman, A., Westerling, A., Lind, J., & Dannesboe, K. I. (Red.). (2017). *Doing good parenthood: Ideals and practices of parental involvement*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. doi: 10.1007/978-3-319-46774-0.

Spruijt, E., & Duindam, V. (2009). Joint physical custody in the Netherlands and the well being of children. *Journal of Divorce & Remarriage*, 51(1), 65–82. doi:10.1080/10502550903423362

Statistiska Centralbyrån (2018). *På tal om kvinnor och män, Lathund om jämställdhet*. Stockholm: Statistiska Centralbyrån.

Statistiska Centralbyrån (2018b). Hämtad 2019-06-10 från <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/levnadsforhallanden/levnadsforhallanden/barn-och-familjestatistik/pong/statistiknyhet/barn--och-familjestatistik/>

Statistiska Centralbyrån (2014). *Olika familjer lever på olika sätt - om barns boende och försörjning efter en separation*. Örebro: SCB-tryck.

Statistiska Centralbyrån (2014b). *Jämställt föräldraskap*. Örebro: SCB-tryck.

Statistiska Centralbyrån (2013). *Barn, föräldrar och separationer – Utvecklingen under 2000-talet*. Örebro: SCB-tryck.

Statistiska Centralbyrån (2011). *Levnadsförhållanden rapport 119, Barns sociala relationer*. Örebro: SCB-tryck. Stockholm: Enheten för social välfärdsstatistik.

Steinbach, A. (2018). Children's and Parents' Well-Being in Joint Physical Custody: A Literature Review. *Family Process*, 58(2), 353-369. doi: 10.1111/famp.12372

Tigerstedt, C., Roos, J., & Vilkkö, A. (1992). *Självbiografi, kultur, liv: Levnadshistoriska studier inom human- och samhällsvetenskap*. Stockholm: B. Östlings bokförlag Symposion.

Tisdall, E. K. M., & Punch, S. (2012). Not so 'new'? Looking critically at childhood studies. *Children's Geographies*, 10(3), 249-264. doi:10.1080/14733285.2012.693376

Trombetta, D. (1989). *Shared parenting: Is it working?* *Family Court Review*, 27 (2), 17-20.

Trost, J. (2010). *Kvalitativa intervjuer* (4:e uppl.). Lund: Studentlitteratur.

Tryggvason, N. (2018). *Att säga sitt och höra till* (Avh.). Göteborg: Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet.

Trädgårdh, L., & Svedberg, L. (2013). The iron law of rights: Citizenship and individual empowerment in modern Sweden. I A. Evers, A-M Guillemard (Red.), *Social Policy and Citizenship: The Changing Landscape* (s. 222-258). Oxford: Oxford University Press.

Turunen, J. (2017). Shared physical custody and children's experience of stress. *Journal of Divorce & Remarriage*, 58(5), 371-392. doi:10.1080/10502556.2017.1325648

Turunen, J. Fransson, E., & Bergström, M. (2017). Self-esteem in children in joint physical custody and other living arrangements. *Public Health*, 2017(149), 106-112. doi:10.1016/j.puhe.2017.04.009

Vanassche, S., Sodermans, A. K., Declerck, C., & Matthijs, K. (2017). Alternating Residence for Children After Parental Separation: Recent Findings from Belgium. *Family Court Review*, 55(4) 545-555. doi:10.1111/fcre.12299

Vanassche, S., Sodermans, A. K., Matthijs, K., & Swicegood, G. (2013). Commuting between two parental households: The association between joint physical custody and adolescent wellbeing following divorce. *Journal of Family Studies*, 19(2), 139-158. doi:10.5172/jfs.2013.19.2.139

Vetenskapsrådet [Swedish Research Council] (2011). *CODEX rules & guidelines for research*. Hämtad 2011-11-24 från <http://www.codex.vr.se/en/forskninghumsam.shtml>

Wadsby, M., Priebe, G., & Svedin, C. G. (2014). Adolescents With Alternating Residence After Parental Divorce: A Comparison With Adolescents Living With Both Parents or With a Single Parent. *Journal of Child Custody*, 11(3), 202-215. doi:10.1080/15379418.2014.943448

Warshak, R. A. (2014). Social science and parenting plans for young children: A consensus report. *Psychology, Public Policy, and Law*, 20(1), 46-67.

Wasshede, C. (2010). *Passionerad Politik. Om Motstånd Mot Heteronormativ Könsmakt*. Göteborg: Bokbox Förlag.

- Waters, J. (2014). Mobilities. I R. Lee, N. Castree, R. Kitchin (Red.), *The SAGE handbook of human geography*, (s.22-44). London: SAGE Publications. doi:10.4135/9781446247617.n3
- Westcott, H., & Littleton, K. (2005). Exploring meaning through interviews with children. I S. Greene, D. Hogan (Red.), *Researching children's experiences: Methods and approaches*. London: SAGE.
- Westerling, A. (2017). Parenthood and We-ness in Everyday Life: Parenting Together Apart. I A. Sparrman, A. Westerling, J. Lind, K. I. Dannesboe (Red.), *Doing good parenthood. Ideals and Practices of Parental Involvement*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. doi:10.1007/978-3-319-46774-0.
- Weston R., Qu, L., Gray, M., Kaspiw, R., Moloney, L., Hand, K., & The Family Evaluation Team (2011). Care time arrangements after the 2006 reforms. Implications for children and their parents. *Family Matters*, 2011(86), 19-32.
- Westphal, S. K., & Monden, C. (2015). Shared residence for children of divorce: Testing the critics' concerns. I S. K. Westphal (Avh.), *Are the kids alright? Esseys on postdivorce residence arrangements and children's well-being*. Utrecht: Utrecht University.
- Wettergren, Å. (2013). *Emotionssociologi*. Malmö: Gleerups utbildning.
- Wickström & Zetterqvist Nelson, K. (2018). Psykisk hälsa ur barns och ungdomars perspektiv: De sociala relationernas avgörande betydelse. I T. Johansson, E. Sorbring (Red.), *Barn- och ungdomsvetenskap. Grundläggande perspektiv*. Stockholm: Liber.
- Wissö, T. (2012). *Småbarnsföräldrars vardagsliv. Omsorg, moral och socialt kapital* (Avh.). Göteborg: Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet.
- Wyness, M. (2006). *Childhood and society, an introduction to the sociology of childhood*. New York: Palgrave.
- Zartler, U., & Grillenberger, K. (2017). Doubled Homes – Doubled Social Ties? Children's Relationships in Post-Divorce Shared Residence Arrangements. *Children & Society*, 31(2), 144-156. doi:10.1111/chso.12194

Appendix

---

1. BILAGA 1: Deltagare sökes 1
2. BILAGA 2: Deltagare sökes 2
3. BILAGA 3: Deltagare sökes 3
4. BILAGA 4: Informationsblad till barn och ungdomar
5. BILAGA 5: Informationsblad till föräldrar och kontaktpersoner
6. BILAGA 6: Brev till föräldrar (som bifogades informationsbrev till föräldrar på en specifik skola, efter barnen delgivit intresse att delta i studien).
7. BILAGA 7: Svarsblankett/samtycke föräldrar (bland annat för förfrågningar via Familjerättsbyrån)
8. BILAGA 8: Samtyckesblankett barn och ungdomar
9. BILAGA 9: Samtyckesblankett föräldrar
10. BILAGA 10: Intervjuguide

INTERVJUPERSONER SÖKES!

Barns och ungas erfarenheter av växelvis boende

Vi söker dig som bor växelvis (till exempel varannan vecka) och som vill dela med dig av dina erfarenheter i en intervju. Vi vill träffa dig som är mellan 7 och 18 år och har bott växelvis minst två år.

Medverkan innebär att du blir intervjuad om hur det är att bo växelvis. Intervjun tar ungefär en timme. Du kan själv välja om du vill bli intervjuad själv eller med en kompis och var intervjun ska äga rum.

Det är helt frivilligt att delta i studien, och man kan när som helst bestämma sig för att inte vara med längre. Om du är under 15 år måste dina föräldrar godkänna att du deltar.

Du som är intresserad av att vara med (eller vill veta mer innan du bestämmer dig) kan mejla, ringa eller skicka ett sms till:

Rakel Berman, doktorand på Göteborgs universitet.

Tel: 0736-58 36 46 eller 031-786 16 82

Mejl: rakel.berman@socwork.gu.se

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

INTERVJUPERSONER SÖKES!

Vi söker barn och unga mellan 7 och 18 år, som bor växelvis (till exempel varannan vecka) hos sina föräldrar och vill dela med sig av sina erfarenheter i en intervju.

Kan du tänka dig att bli intervjuad? Hör då av dig till mig via mejl, sms eller telefon så berättar jag mer om projektet. Anonymitet vid deltagande i studien garanteras.

Jag som är ansvarig för forskningsprojektet heter Rakel Berman och är doktorand vid Göteborgs universitet.

E-post: rakel.berman@socwork.gu.se

Telefon : 073 658 36 46 eller 031-786 16 82

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

DELTAGARE SÖKES TILL STUDIE OM VÄXELVIS BOENDE!

Vi söker barn och unga mellan 7 och 18 år, som bor varannan vecka hos sina föräldrar (eller växelvis på annat sätt) och vill dela med sig av sina kunskaper genom att delta i en intervju.

Studien bedrivs inom ramen för forskningsprojektet **Barns och ungas erfarenheter av växelvis boende** på Institutionen för socialt arbete vid Göteborgs universitet, och handlar om vardagslivet för barn som bor lika mycket hos båda sina föräldrar. Syftet är att öka kunskapen om växelvis boende, utifrån barns och ungas egna perspektiv. Förhoppningen är att studien ska medverka till att synliggöra barns och ungas erfarenheter samt uppmärksamma familjer där barnen bor växelvis.

Intervjuerna kommer att äga rum under våren 2012. Varje intervju kommer att ta mellan 45 minuter och 1,5 timme. Deltagarna bör bo i Göteborgstrakten och ha bott växelvis under minst två år.

Intervjusvaren kommer att behandlas så att inte obehöriga kan ta del av dem och så att det inte går att utläsa vem som har blivit intervjuad. Det är frivilligt att delta i studien och man kan när som helst bestämma sig för att avsluta. Om du är under 15 år måste dina föräldrar godkänna din medverkan.

Jag som kommer att leda intervjuerna heter Rakel Berman. Jag är socionom och doktorand vid institutionen för socialt arbete.

Vill du vara med i studien?

Du är varmt välkommen att kontakta mig eller mina handledare (se telefonnummer och e-post nedan) om du har frågor eller vill vara med i undersökningen.

Med vänliga hälsningar

Rakel Berman, doktorand, Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete
E-post: Rakel.Berman@socwork.gu.se, tel 073-658 36 46 eller 031-786 16 82

Kristian Daneback, docent, Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete
E-post: Kristian.Daneback@socwork.gu.se, tel 031-786 18 91

Ingrid Höjer, docent, Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete
E-post: Ingrid.Hojer@socwork.gu.se, tel 031-786 15 68

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Information till dig som funderar på att bli intervjuad i forskningsprojektet:

Barns och ungas erfarenheter av växelvis boende

Efter föräldrarna skiljer sig är det vanligt att bo ungefär halva tiden hos varje förälder, till exempel varannan vecka.

Trots att det är så vanligt vet vuxna inte så mycket om hur det är för barn och ungdomar att ha två hem och föräldrar som bor på olika ställen. Det vill vi ändra på genom att intervjuar er som själva bor så.

Syftet med studien är att få veta mer om hur det är att växa upp med växelvis boende och hur barn och ungdomar själva uppfattar att det inverkar på deras fritid, kontakten med kompisar och familjelivet.

Inför undersökningen vill vi få kontakt med unga mellan 7 och 18 år som bor varannan vecka (eller på annat sätt halva tiden hos varje förälder) och är intresserade av att berätta om det i en intervju.

Vi vill intervjuar er för att få veta hur det är att bo växelvis: Hur delar ni upp tiden? Påverkar det fritiden och tiden med kompisar att man har två hem? På vilket sätt då? Blir relationen till föräldrar och syskon annorlunda än den hade varit om föräldrarna hade levt tillsammans? Är ni med och bestämmer om sådant som har med boendet att göra (till exempel var ni ska fira jul och födelsedagar, vilken dag ni ska byta, hur länge ni ska vara hos varje förälder)?

I intervjuerna kommer vi att tala om sådant som rör dessa frågor. Intervjun kommer vara mellan 45 minuter och 1,5 timme. Ni får själva välja var ni tycker att vi skall träffas för intervjun (till exempel på universitetet, i ett rum i skolan eller på fritids, eller hemma hos dig). Ni får välja om ni vill bli intervjuade själva eller med en kompis eller ett syskon.

När jag presenterar vad jag fått veta i undersökningen kommer de som har intervjuats att vara anonyma. Det kommer alltså inte att gå att utläsa vem som har blivit intervjuad. Det är bara jag som intervjuar er som kommer veta vad ni har svarat på frågorna. Att delta i studien är helt frivilligt, och du kan när som helst bestämma dig för att inte vara med längre.

Jag som kommer att arbeta med studien heter Rakel Berman och arbetar på Göteborgs universitet. Du är varmt välkommen att kontakta mig om du har några frågor eller vill veta mera!

Med varma hälsningar

Rakel Berman

Rakel Berman, doktorand, Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete
E-post: Rakel.Berman@socwork.gu.se, tel 031-786 16 82 eller 073-658 36 46

Mina handledare:

Kristian Daneback, docent, Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete
E-post: Kristian.Daneback@socwork.gu.se, tel 031-786 18 91

Ingrid Höjer, docent, Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete
E-post: Ingrid.Hojer@socwork.gu.se, tel 031-786 15 68

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Barns och ungas erfarenheter av växelvis boende

Under 2012-13 genomförs en intervjuundersökning inom ramen för forskningsprojektet **Barns och ungas erfarenheter av växelvis boende** vid Institutionen för Socialt arbete vid Göteborgs Universitet.

Idag bor drygt en tredjedel av alla barn med separerade föräldrar växelvis, de flesta en vecka i taget hos varje förälder. Trots det finns knappt med forskning på området och särskilt utifrån barns perspektiv. Syftet med den här studien är att få kunskap om hur det är att växa upp med växelvis boende och hur barn och ungdomar själva uppfattar att det inverkar på deras fritid, kontakten med kompisar och familjelivet.

Forskningsprojektet bygger på en intervjuundersökning med barn och ungdomar som bor växelvis samt en diskussionsgrupp.

Inför intervjustudien önskar vi få kontakt med barn och ungdomar mellan 7 och 18 år som bor växelvis (ungefär halva tiden med varje förälder) och som är intresserade av att dela med sig av sina erfarenheter i en intervju. Det är viktigt att barnen själva väljer om de vill medverka. För att delta i studien ska man ha bott växelvis i ca två år eller mer.

Vi vill intervju unga för att ta del av deras uppfattningar i följande frågor:

- Vilka erfarenheter har barn och unga av att bo växelvis, vad gäller familjeliv, fritid och kompisrelationer?
- Hur utformar de vardagslivet i sina två hem?
- På vilket sätt är de delaktiga i att forma sitt familjeliv?

I intervjuerna kommer vi att tala om sådant som rör ovanstående frågor. Intervjun tar ungefär en timme. Deltagarna får själva välja var de tycker att vi skall träffas för intervjun (till exempel i skolan, på fritids, i deras hem eller i ett rum på Göteborgs Universitet). Det finns också möjlighet att delta i en diskussionsgrupp.

Intervjusvaren kommer att behandlas så att ingen utomstående kan ta del av dem, och resultaten från undersökningen kommer att presenteras så att ingen enskild person kan identifieras. Det kommer alltså inte att gå att utläsa vem som har blivit intervjuad. Det är

frivilligt att delta i studien, och man kan när som helst bestämma sig för att avsluta fortsatt deltagande.

Jag som arbetar med studien heter Rakel Berman och är socionom och doktorand på institutionen för socialt arbete vid Göteborgs universitet. Du är varmt välkommen att kontakta mig eller mina handledare om du har några frågor eller synpunkter (se kontaktuppgifter nedan).

Med varma hälsningar

Rakel Berman

Rakel Berman, doktorand, Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete
E-post: Rakel.Berman@socwork.gu.se, tel 031-786 16 82 eller 073-658 36 46

Mina handledare:

Kristian Daneback, docent, Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete
E-post: Kristian.Daneback@socwork.gu.se, tel 031-786 18 91

Ingrid Höjer, docent, Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete
E-post: Ingrid.Hojer@socwork.gu.se, tel 031-786 15 68

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Göteborg 20xx-xx-xx

Hej!

Mitt namn är Rakel Berman, doktorand på Göteborgs universitet. Jag är ansvarig för en undersökning som handlar om barns erfarenheter av att bo växelvis.

Efter godkännande från rektor på ditt/dina barns skola har vi fått möjlighet att skicka en förfrågan till dig och ditt/dina barn ifall de vill delta i en intervju och om du i så fall ger ditt medgivande. Mer information om forskningsprojektet följer med det här brevet. Det finns även en svarsblankett och ett frankerat svarskuvert så att du kan meddela om ditt barn får delta. Det är viktigt att du vet att din dotter/son *själv* vill delta ifall du tackar ja. (Självklart kan de ångra sig även om de har sagt ja).

Du är varmt välkommen att höra av dig om du har några frågor eller funderingar.

Vänliga hälsningar

*Rakel Berman
Doktorand
Institutionen för socialt arbete
Göteborgs universitet
Box 720
405 30 Göteborg*

Tel: 031-786 16 82 (kontor) eller 073-658 36 46 (mobil)

E-post: rakel.berman@socwork.gu.se

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Svarsblankett

Jag har fått information och förklaring om forskningsprojektet **Barns och ungas erfarenheter av växelvis boende**.

Jag samtycker till att min dotter/son blir intervjuad. Ja Nej

Underskrift _____

Namnförtydligande _____

Datum _____

Mitt/mina barn som vill delta heter: _____

Om du godkänner att ditt barn deltar i en intervju, hur vill ni helst bli kontaktade för att boka en tid?

E-post E-postadress: _____

Telefon Telefonnummer: _____

Sms Telefonnummer: _____

Brev

Vilken plats föredrar ni för intervjun?

I hemmet

I skolan

Annan plats Var: _____

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Jag har fått information och förklaring om intervjun och forskningen. Jag kan avbryta inspelningen och intervjun när som helst. All personlig information som jag ger kommer att vara konfidentiell. Intervjun och utskriften från denna kommer enbart att ses och hanteras av ansvariga forskare.

Var snäll och kryssa i de påståenden som passar för dig.

Jag har blivit informerad om forskningen

Jag har fått svar på mina frågor

Jag samtycker till att intervjun spelas in

Underskrift .....

Datum .....

Namnförtydligande .....

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Samtyckesblankett

Jag har fått information och förklaring om forskningsprojektet **Barns och ungas erfarenheter av växelvis boende.**

Jag samtycker till att min dotter/son blir intervjuad.

Underskrift .....

Datum .....

Namnförtydligande .....

Intervjuguide

INTRODUKTION

Berätta om studien, förklara syfte, information om forskningsetiska principer

Förklara och fyll i samtyckesblankett

Berätta hur intervjun kommer att gå till (tidsram etc.)

Ok att spela in intervjun?

Frågor till mig?

BAKGRUNDSFRÅGOR

Ålder, skola, var, hur hen bor, avstånd mellan hemmen, nationellt ursprung, vad jobbar föräldrarna med, etc.

VÄXELVIS BOENDE

Berätta hur det är att bo varannan vecka (eller halva tiden på annat sätt)

FAMILJ

Berätta om din familj

RITA?!

Hur skulle du beskriva din familj? Hur är det?

Föräldrar, syskon, halvsyskon, bonusföräldrar och – syskon. (Jämför föräldrar med bonusdito – olika roller?) Om det finns bonusföräldrar – vad kallar du dem?

Mor- och farföräldrar, bonusdito

Vad betyder familjen för dig?

Vad är det bästa med din familj? Sämsta?

Om du är ledsen, vem pratar du då med? (hos resp. förälder)

FÖRÄLDRARNAS RELATION

Berätta hur föräldrarnas kontakt ser ut. (När pratar de, träffas de etc.) Hur är det?

HEMMET

Bor någon av föräldrarna kvar i det "gemensamma" hemmet? Hur är det?

Eget rum? Betydelse?

Hjälper du till hemma? Är det samma på båda ställen?

FRITIDEN

Berätta vad du brukar göra efter skolan – hos respektive förälder

Fritidsaktiviteter - samma/olika varje vecka?

Om hemmen långt ifrån varandra, hur löser man det praktiskt? (Skjutsar föräldrarna etc.?)

VÄNSKAPSRELATIONER

Berätta om dina vänner

Är vännerna viktiga?

(När träffas ni? Var? Hur? Hur ofta? Var bor kompisarna? Kompisar från grannskapet eller andra sociala sammanhang – vilka? Kommer de hem till dig? (Hur arrangeras träffarna för de yngre barnen när föräldrarna bor långt från varandra?)

Umgås du med samma/olika kompisar när du är hos respektive förälder?

Om inte – berätta om hur det är

Positivt resp. negativt

Hur tror du att det hade varit om du bott på ett ställe? (Om separation för inte så länge sedan: Kommer du ihåg hur det var förut? Skillnad?)

Vad säger kompisarna?

Tid med kompisar vs tid med förälder (Konkurrens? Har föräldrar invändningar när man vill träffa kompisar?)

SKOLAN

Har det ngn betydelse att man bor på två ställen?

(Hur funkade det med information, föräldramöten o.s.v.?)

INTERNETS ROLL

Umgående med kompisar/familj på nätet?

Hur? (Sociala medier etc.)

VARDAGEN

Beskriv en dag hemma hos dig: vad händer på morgonen, vid middagen, på kvällen? (hos respektive förälder)

Alternativt berätta om igår; beskriv hela dagen från att du gick upp på morgonen tills du gick och lade dig

Vad gör du efter skolan?

Vanor - olika vanor hemma hos respektive förälder?

Skillnader/likheter mellan hushållen. Ex. vardagsrutiner, konsumtionsvanor, regler, "uppfostran", etc. – förhållningssätt till det?

RUTINER & RITUALER ("byten", firanden av högtider, lov)

"Byten"

Berätta om hur ni gör när ni "byter". Hur? (åker, går, cyklar?) Själv eller med förälder, syskon?

Var sker bytet? (Hemma/skolan?)

När byter ni? Varför just då? Har ni provat olika?

Vad måste man tänka på de dagarna?

Är det alltid bestämt, eller ändrar ni ibland? Berätta

Hur känns de dagarna?

Hur länge bor du med varje förälder?

Tänker man på ena föräldern när man är hos den andra? Hurdå? Vad gör du i så fall?

Lov och högtider

Berätta om hur ni brukar göra på loven

Brukar du åka på semester med någon av/båda dina föräldrar? Berätta

Var brukar du fira olika högtider, t ex julen, nyår, midsommar, födelsedagar? Hur bestäms det?

DELAKTIGHET OCH ANSVAR

Vem bestämmer om...? (Ex vilken veckodag byten ska ske, hur lång tid hos varje förälder, var fira högtider, semester, växelvis boende eller ej)

Berätta om vilka beslut du deltar i (eller påverkar). Bra/dåligt?

Vad skulle du vilja vara med och bestämma?

Vet du hur det bestämdes att du skulle bo växelvis? Berätta

Om du fick bestämma helt själv hur du skulle bo, hur skulle du bestämma då?

POSITIVT/NEGATIVT MED ATT BO VARANNAN VECKA

Berätta om för- respektive nackdelar

Vad är det bästa med att ha två hem? Sämsta?

Finns det några situationer när det är jobbigt att bo växelvis? Finns det några som är extra bra?

Hur tror du att det hade varit om du hade bott på ett ställe?

FÖRESTÄLLNINGAR

Vad vet folk om växelvis boende?

DEN EGNA PERSONEN

Har det förändrat dig på något sätt, att bo så här? Hur då?

FRAMTIDEN

Ev. framtida familj – tankar kring det?

RÅD TILL NÅGON SOM SKA BO VARANNAN VECKA?

Om din kompis skulle börja bo varannan vecka, vilka råd skulle du ge? Är det något särskilt man ska tänka på?

Artiklar I – IV
